

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
14/2023
15. júl 2023

Ludo Štúr

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 1,- €

SLOVO O SLOVENSKU

Skončil sa školský rok, ako aj volebné obdobie slovenského parlamentu. Ako inak – chaoticky... Na návrh opozičného člena zákonodarného zboru Borisa Suska zo Smeru – SSD poslanci predčasne ukončili riadnu schôdzu o deň skôr. Prítom mali ešte hlasovať o viacerých zákonoch, ktoré sami prerokovali. Keďže to bola posledná schôdza, ich osud tým spečatili. Parlament už o nich rokovať nebude. Takto sa skončila aj v parlamentnom šuplíku novela zákona o Matici slovenskej z pera opozičného poslanca Tomáša Tarabu. Ten navrhoval, aby sa štátna dotácia pre národnú ustanovizeň zvýšila každoročne o dvestotisíc eur s účelovým viazaním, a to vydávať pôvodnú slovenskú tvorbu, vedecké diela a publicistiku. Je to jedna zo štátnych úloh, ktoré musí Matica slovenská zo zákona plniť.

Takéto navýšenie štátnych prostriedkov by Matici slovenskej výrazne pomohlo. Tento rok ju ekonomicky ruiniujú neúmerne zvýšené ceny energií. Aj po poskytnutí špeciálnej dotácie na dofinancovanie zastropovaných cien ustanovizní stále chýba takmer 110-tisíc eur. Niektorí dodávatelia totiž zvýšili ceny aj o 200 až 300 percent. Štátne i neštátne zdroje, ktoré chcela Matica použiť na plnenie štátnych úloh, musí teraz presúvať a platiť z nich faktúry za energie. Dotáciu na tento rok pritom štát nezvýšil, čím by kompenzoval výdavky za energie.

Je to neúnosné, a ak štát ustanovizni nepomôže, peniaze jej prídu na jeseň. Vedenie Matice bude v druhej polovici júla rokovať na ministerstve financií o tejto nevyhnutnej pomoci. Matica totiž aktuálne chýbajúce zdroje nemá. Podobný problém mali aj slovenské školy. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR uhradí školám v plnej miere zvýšené prevádzkové náklady z dôvodu nárastu cien energií v roku 2023. Celková výška finančných prostriedkov predstavuje 12,4 milióna eura. Potvrdil to minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Daniel Bútora. Štát pochopil, že školy nemajú šancu zvýšené ceny uhradiť. Ak by im nepomohol, svoje brány by po prázdninách žiakom možno neotvorili.

Školy svoj problém vyriešili. Uvidíme, ako sa štát postaví k Matici slovenskej. Tak či tak, Matica si počas tohto leta neoddychnie. Napriek problémom pripravila veľkolepé oslavy svojich štyridsiatichročníkových narodenín začiatkom augusta, na ktoré vás všetkých pozýva.

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor SNN

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2023014

ČAS LETNÝCH PRÁZDIN, ODDYCHU A DOVOLENIEK

Fotografia: Emil SEMANCO

Primátor Trnavy proti motoristom

str. 5

USA ovládla drogová epidémia

str. 5

Špecializovaná príloha Rodina a škola

str. 7-11

TRI OTÁZKY PRE: Maroša SMOLCA, úradujúceho správcu Matice slovenskej

Matica potrebuje najmä vnútornú stabilitu

• Koncom júna sa v Martine stretol na svojom rokovaní Výbor Matice slovenskej. Čo matičiari riešili?

Prebrali sme program blížiacich sa osláv 160. výročia národnej ustanovizne, ktoré budú 3. až 6. augusta v Martine. Všetkých na ne srdečne pozývame. Rozhodli sme, že v októbri sa uskutoční slávnostný Snem Matice slovenskej pri spomínanej príležitosti jej 160. narodením. Aktualizovali sme aj program Hlavných aktivít MS na tento rok a schválili Správu o činnosti a hospodárení Matice za uplynulý rok a prerokovali zásady členstva.

• Snem bude slávnostný. Výbor však rokoval aj o zmene stanov ustanovizne, ktoré musia pre-

rokovať a schváliť práve delegáti snemu...

Áno. Okrem slávnostnej časti bude mať snem aj pracovnú časť. Na nej prerokujeme zmenu stanov. Najdôležitejšou úpravou bude zrušenie obmedzenia pre štatutára viesť Maticu slovenskú len dve štvorročné obdobia po sebe.

• Prečo ste sa rozhodli pre takúto zmenu?

Predseda MS a predseda Dozorného výboru MS sú podľa aktuálnych stanov volení na dve funkčné obdobia. Ak zmena na sneme prejde, bude ich funkčné obdobie neobmedzené. Vraciame sa k pôvodnej úprave našich stanov. Sme samosprávnou demokraciou a aj obce a mestá nemajú obmedzený

mandát svojich štatutárov. Po problematických rokoch v národnej ustanovizni je dôležitá najmä jej vnútorná stabilita. A o ňu sa práve súčasne mladé vedenie vrátane mňa – aj keď som z nich najstarší – usiluje. Myslím si že úspešne. Kandidatúra na predsedu sa nijako neobmedzí, všetko ostáva rovnaké. Ak predseda vo vedení matičiarov sklame, resp. nebude plniť úlohy a ich predstavy, na nasledujúcom Valnom zhromaždení MS si zvolia iného. Ak je však predseda dobrý, ako mnohí starostovia a primátori, a matičný ľud ho podporuje, podľa súčasných stanov už kandidovať po tretíkrát nemôže. Zavádzame demokratický a spravodlivý mechanizmus.

Zhovárал sa Pavol JAVORSKÝ
Foto: SNN

Priame prenosy o smutnej podobe zastupiteľskej demokracie sa, verne, skončili

Parlament si vystavil vysvedčenie z nedostatočných

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

V závere júna poslanci Národnej rady Slovenskej republiky ukončili poslednú riadnu schôdzu v tomto volebnom období. Po júnovej deväťdesiatej štvrtéj schôdzi už harmonogram neráta s ďalšou riadnou schôdzou. Naplánované je len slávnostné, akoby formálne stretnutie zákonodarného zboru prvého septembra pri príležitosti Dňa Ústavy SR.

Určite však nemožno, najmä v rámci volebnej kampane, vylúčiť hneď niekoľko návrhov na zvolenie mimoriadnych schôdzi národnej rady, napokon jedna z nich už sa neúspešne v priamom prenose odohrávala. Kauza fackania ženy či pohadzovania dieťaťa je pre matičné médium natoľko nedôstojná, že sa jej bližšie venovať nebudeme.

■ ZVOLÁVAČKOVÉ DIVADLO

Iniciovať mimoriadne rokovania parlamentu v zostávajúcom období do volieb nového zboru poslancov na konci septembra je možné, ale nedáva to zmysel. Okrem exhibičných produkcií dobre známych poslaneckých jedincov ani to už nie je zaujímavé a podľa výsledkov prieskumov verejnej mienky ani politicky účinné. Možno by to mierne prospelo súčasnej regulárnej parlamentnej opozícii, ktorá sa napokon počas vyše troch rokov mohla s radosťou iba prizerať, ako jej prácu odvádza v parlamente koalíčná moc. Ďalšími dôvodmi, prečo mimoriadne schôdze nedávajú zmysel, sú volebná kampaň, prázdniny, plánované dovolenky poslancov a napokon aj rekonštrukcia rokovacích priestorov a súvisiacich technológií v Národnej rade Slovenskej republiky. V takejto súhre okolností nájsť aritmetickú uznášania-schopnosť je priam vedecká fantastika.

■ MOCENSKÁ SAMODEŠTRUKCIA

Národná rada SR sa pre správanie kedysi koalíčných poslancov stala už v prvých týždňoch po voľbách v roku 2020 iba lacnou slúžkou najskôr Matovičovych mocenských nevyspytateľných a nezrozumiteľných vrtochov, neskôr dobre poslúžili koalíční poslanci ako rohožka pod baganče vládnemu zoskupeniu ich straníckych šéfov. Tri roky nie je dlhý čas a v pamäti sú ešte

schvaľovačky rôznych „atomofiek“, a to aj v zrýchlenom legislatívnom či najmä v zrýchlenom legislatívnom konaní. Parlament, ktorý má kontrolovať vládu, na požiadavku jej úradníkov schvaľoval na počkani rôzne núdzové a výnimočné stavy, legálnosť takéhoto prístupu k zákonosti a Ústave Slovenskej republiky bude ešte určite (dúfajme) preverovať čas. Tento obrátený princíp vzťahu vlády a parlamentu napokon viedol k zákonitému rozpadu moci, koalície, jej vlády a totálnej ideologickej svojvôli straníckych centráľ s veľmi vážnym negatívnym dosahom na každodenný život Slovenska.

■ ZÁVEREČNÉ HODNOTENIE?

Na to je ešte priskoro. Počas trojročného „fungovania“ parlamentu sa slovenská slovná zásoba rozšírila o výrazy ako „zarezávanie schôdze“ či „legislatívna smršť“ alebo „šialené prílepky“, teda uzákonenie čohokoľvek, akýmkoľvek spôsobom. Matovič to nazval metódou „bagra“, najmä ak išlo o ideologické či politologicky pres-

nejšie zvané „kultúrne“ témy. Parlament, ktorý chcel byť vo veľkoustých povolebných vyhláseniach „konzervatívny“, sa tak vlastným pričinením stal neschopným parlamentom, vulgárnym až opizlým zborom, legislatívne neprofesionálnym, ak aj – zopakujme si to – procesne nezákonným. Zostáva iba dúfať, že sa tým ešte niekto niekedy bude zaoberať a že sa z toho aj vyvoďia dôsledky.

■ SMUTNÉ DEFILÉ

Poslanci z klubu OĽaNO a priatelia kritizovali skoršie ukončenie deväťdesiatej štvrtéj schôdze Národnej rady SR. Celkom logicky. Súdaci podľa návrhov, ktorými ju zasypali, chceli z nej mať dôležitú súčasť volebnej kampane. Nuž, nevyšlo to. To, že už aj tak celý legislatívny proces kolidoval so zákonnými termínmi prvého, druhého a tretieho čítania, ako aj ignorovaním toho, že návrhy by mali prechádzať cez rokovania parlamentných výborov, im nijako neprekážalo. Bolo by fajn si toto ignorovanie parlamentarizmu v jeho

zákonom stanovenej podobe pamätať posledný septembrový deň. „Darmožráčom sa nechcelo robiť, schválili si voľno, napľuli ľuďom do očí,“ komentoval stav v parlamente po svojom líder hnutia OĽaNO a priatelia Igor Matovič. A to je vlastne v jednej vete charakteristika celej jeho parlamentnej práce. Nadávky a nepravdy.

■ ODKAZ PRE BUDÚCNOSŤ

Parlamentarizmus alebo parlamentná demokracia či parlamentný systém je tvorivá a politická závislosť vlády od parlamentu, teda výkonnej moci od zákonodarnéj moci. Ide o systém demokratického riadenia štátu, v ktorom výkonná moc čerpá svoju legitimitu od vyslovenia dôvery mocou zákonodarnou, parlamentom. Výkonná moc sa teda aj zodpovedá parlamentu. Parlamentarizmus je každá forma vlády, v ktorej existuje parlament. V užšom význame slova je parlamentarizmus osobitné, významné postavenie parlamentu oproti ostatným najvyšším štátnym orgánom. Takúto formu vlády nazývame parlamentnou. Základná zložka parlamentarizmu je suverenita ľudu a zastupiteľskej demokracie. Nuž a to, čo tu predvzdváži „víťazi“ parlamentných volieb z roka 2020, bolo všetko možné, dokonca aj vulgárne, nie však parlamentarizmus.

■ LEPŠÍ PARLAMENT

V septembrových predčasných parlamentných voľbách chce kandidovať dvadsaťštyri politických strán a jedna koalícia. Ministerstvo vnútra od nich prijalo návrhy kandidačných listín. Na podaných listinách je uvedených celkom 2 728 kandidátov. Definitívny počet kandidátov aj kandidátnych listín na nadchádzajúce voľby bude známy po 12. júli, keď Štátna komisia pre voľby a kontrolu financovania politických strán rozhodne o zaregistrovaní kandidátov, ako aj zaregistrovaní kandidátnych listín. Rovnaký deň, ako rozhodne štátna komisia o registrácii kandidátnych listín a kandidátov, sa uskutoční aj zberovanie poradových čísel kandidátov. Nie všetky strany predložili plný počet kandidátov – sto päťdesiat mien. Najmenej kandidátov – sedemnást mien – má na volebnej listine politická strana Karma. Už je iba na voličoch, koho si z ponuky vyberú.

AKTUÁLNE

Počuli ste už o rezervných hypotékach? Reverzné hypotéky by umožnili dôchodcom odpredať svoju nehnuteľnosť bankám výmenou za jednorazovú výplatu alebo mesačnú rentu. Nehnuteľnosť prejde do vlastníctva banky buď po úmrtí, alebo odsťahovaní pôvodného majiteľa, alebo okamžite s dohodou o práve na dožití.

Dzurindovci a ich rezervné hypotéky

S touto zvláštnou myšlienkou prišla strana či dvojkoalícia Modrí, Most-Híd. A to konkrétne ekonomický expert posledných dekád a exminister či vicepremiér Ivan Mikloš. Podľa neho je to „systémové, nepopulistické a udržateľné riešenie“ na problémy nedostatočných dôchodkov. Podľa neho by to zásadne zvýšilo motiváciu príbuzných pomáhať svojim príbuzným ešte za ich života.

„Je nám veľmi ľúto, že musíme reagovať na takéto návrhy, ktoré sú podľa nás za hranicou zdravého rozumu aj morálky. Podľa tejto logiky pánov Mikloša a Dzurindu sa má rodina v aktívnom veku najprv celoživotne zadlžiť a splácať hypotéku na dom alebo byt a potom ju v dôchodkovom veku predať alebo založiť v banke, aby mohli ako seniori dôstojne žiť,“ zhodnotil tento návrh predseda jednoty dôchodcov na Slovensku Michal Kotian.

Myšlienka nie je nová. Už pred siedmimi rokmi u nás podnikali firmy, ktoré sa na tento typ úveru zameriavali. Tie videli výhody nasledovne: z hypotéky sa neplatí daň, pokiaľ si deti seniorov chcú nehnuteľnosť ponechať, stačí, ak vráti požičanú sumu, plus nabehnuté úroky.

V každom prípade tento návrh by umožnil, aby banky odoberali zákonnou cestou majetok seniorom. Alebo inak – ide o zákonný spôsob, ako obrať ľudí o majetok. Oveľa ekonomickejšie by bolo nehnuteľnosť predať a zabezpečiť si menšie bývanie s nižšími nákladmi. A bez rizika.

Ludovít KUSAL

VŠIMLI SME SI

Filmár Zdeno Vlach chodí do voľnej prírody počas všetkých ročných období už vyše pol storočia. Najskôr si rozmyslí, kam sa vyberie. Raz sú to doliny Veľkej Fatry, inokedy zájde do lesov Poľany. Do jeho bohatej filmovej zbierky, v ktorej má takmer sedemdesiat prírodopisných filmov, patrí aj nesmierne vzácny dokument o pralesoch a prírodných rezerváciách. Aj u nás na Slovensku sú pralesy.

Sedemdesiat filmov Zdena Vlacha

Rybárik riečny patrí k lietajúcim klenotom našej fauny. Na snímke mláďatá tohto krásneho vtáčika a šikovného lovca rybiek.

Nemusíme cestovať ani do Brazílie či iných častí vzdialenej Južnej Ameriky. Stačí, ak sa vyberieme do Badinského pralesa alebo Dobročského pralesa. Pralesy sú nedotknuté husté staré lesy s divožijúcimi zvieratami. Nemej príťažlivé sú aj prírodné rezervácie v Poloninách, ako je Stuzica alebo Havešová. Lenže v takom pralesi či prírodných rezerváciách nemôžeme pobežovať len tak ako v bežnom lese či nebudaj v bratislavskom Horskom parku. Na území pralesa platia prísne pravidlá, ktoré musia návštevníci dodržiavať. Vstup je povolený len so sprievodcom – pracovníkom Chránenej krajiny, pod ktorú špeciálne územie patrí. Kameraman a scenárista, zároveň aj režisér Zdeno Vlach takúto výnimku dostal, aby život v našich slovenských prírodných pralesoch, rezerváciách a národných parkoch obrazovo zdokumentoval. A rád sa so svojimi vzácnymi úlovkami na filmových snímkach s divákmi podeli.

Pred rokmi nakrútil spôsobom umeleckého dokumentu pre Slovenskú televíziu seriál Čo rozpráva teta Srna. Nedávno odovzdala Slovenská televízia dokumentárny sedemdielny film o zvieracích mláďatách s príznačným názvom Mláďatá. Teraz v seriáli pokračuje ďalšími časťami. Zvieracie mláďatá sa rodia v rôznom prostredí, sú veselé, hravé a zvedavé. Ich kolísky sú pod zemou, na vode, medzi stebami tráv, v dutinách stromov, v skalách, od nížin po štíty hôr. A ich príbehy videné okom kamery sú dobrou cestou na prehĺbenie vzťahu detí k prírodným hodnotám, ale aj k hodnotám života.

(red)

Nájdenie stratenej časti histórie humenského renesančného kaštieľa

Pozoruhodná výstava vo Vihorlatskom múzeu

Po výstave Nevrátené, ktorú na sklonku minulého a začiatku tohto roka mohli návštevníci vidieť v Rákociho paláci Krajského múzea v Prešove, sa rovnomená výstava v týchto dňoch dostala do Vihorlatského múzea v Humennom, teda na miesto, kde pôvodne boli umiestnené roztratené predmety po rodine Andrášiovcov z tamojšieho pôvodného mobiliára humenského renesančného kaštieľa.

Prezentácia bola navyše spojená so stretnutím s autormi výstavy Nevrátené – Ludmilou a Jakubom Šnajderovcami, ktorí priblížili dosiaľ nepoznanú históriu humenského kaštieľa i múzejnú prezentáciu osudných okamihov kaštieľa od roka 1945 po súčasnosť. Zahŕňa v sebe obdobie od konfiškácie majetku panských sídiel a tragickej udalosti požiaru humenského kaštieľa od roku 1947 cez obdobie neodborného zásahu do historickej kontinuity kultúrnej pamiatky až po štádium začiatku vedecko-výskumného úsilia historikov. Prvým impulzom bol album starých fotografií posledných majiteľov kaštieľa. Po ňom nasledoval dlhoročný výskum v mnohých kultúrnych inštitúciách na Slovensku i v zahraničí ukončených objavením mnohých zbierkových predmetov, ktoré boli roztratené, zabudnuté i znehodnotené v rôznych expozíciách a depozitároch slovenských múzeí. Odbornou finalizáciou náročnej anabázy objavenia stratenej mobiliára, obrazov, porcelánu, historických zbraní a brnenia, umeleckých skvostov i predmetov úžitkovej spotreby z pozostalosti rodu Andrášiovcov vznikla humen-

Podlahové hodiny z dielne amsterdamského hodinára Jana Breükelara sú nainštalované v nálezovom stave. Chýbajú kyvadlá a koruna skrinový hodinový stroja, ktorá bola zdobená kovovými figurami. Pôvodne boli hodiny umiestnené v knižnici kaštieľa.

ská výstava Nevrátené. Vo Vihorlatskom múzeu v Humennom je rozšírená – s takmer stošesťdesiatimi vzácnymi exponátmi, ktoré boli stratené a znovu nájdené. Počas besedy a komentovanej prehliadky s autormi výstavy mali návštevníci možnosť spoznať dobrodružný príbeh hľadania stratenej histórie kaštieľa v Humennom. Súčasťou programu bola komentovaná prehliadka výstavy objasňujúca jednotlivé etapy jej vzniku od dobrodružnej identifikácie exponátov a ich reštaurovania k samotnej inštalácii. Návštevníci si pri čítaní úryvkov z knihy Pusta horí mohli oživiť pomery na humenskom panstve. Kniha vychádza tohto roku v slovenskom preklade a zachytáva zážitky Stelly Kuylenstierny Andrassy, švédskej šľachtickej, manželky Imricha Andrášioho, na humenskom panstve zo začiatku 20. storočia. Grófkva v spomienkach farbisto opisuje život v humenskom kaštieľi. Po takmer sedemdesiatich rokoch navštívila vnučka Joy Olgyay Andrassy humenský kaštieľ a zanechala v ňom album historických fotografií, ktoré v rukách historikov začali písať nové dejiny kaštieľa v Humennom.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Lesk a bieda volebných kandidátok

Roman MICHELKO

Termín predčasných volieb 30. september sa blíži a strany postupne zverejňujú, s kým sa do súboja o voliča chystajú. Ako jedna z prvých uverejnila svoju kandidátku strana Progresívne Slovensko (PS). Jej kandidátka síce neobsahovala nijaké zásadnejšie prekvapenia, ale to, že po predsedovi strany a volebnom lídrovi Michalovi Šimečkovi nasledovala známa LGBTI a queer aktivistka Lucia Plaváková, svedčí o tom, že kultúrno-civilizačné témy budú tvoriť základ voleného programu tejto strany. V prvej desiatke sú aj všetci bývalí predsedovia strany, pričom ten, ktorý sa najviac zaslúžil o prepád strany v minulých voľbách, teda Michal Truban, je na najvyššom treťom mieste kandidátky. Ivanovi Štefunkovi patrí siedma pozícia a Irene Bihariovej desiatka. O tom, že zásadné ekonomické riešenia nie sú až takou prioritou strany, svedčí až relatívne

nízke „až“ jedenáste miesto ich ekonomického experta Štefana Kišša. Chlebové témy, ktoré trápia väčšinu spoločnosti (vysoká inflácia, ceny potravín či skokové zvýšenie úročenia hypoték), nie sú veci, ktorým sa budú venovať prioritne. Kandidátka PS jasne naznačuje, že top témou tejto strany bude progresivistická ideológia, green deal a podobne. Zdá sa, že okrem Sasy na tieto agendy nebude mať prirodzených koalíčných partnerov.

V súvislosti s kultúrnymi vojnami sa musíme pozrieť na akoby hodnotovo druhý breh politického spektra. Skúša Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) svoje tretie „trikrát a dosť“? Táto politická strana bola stabilnou súčasťou parlamentného života dlhých dvadsaťšesť rokov – od roku 1990 do roku 2016, potom však dvakrát po sebe v parlamentných voľbách v rokoch 2016 a v roku 2020 pre-

padla. Zdá sa, že ak prepadne aj tretíkrát, bude fungovať už len na lokálnej a regionálnej úrovni.

Ak hodnotíme túto stranu, musíme pričítať predsedovi strany Milanovi Majerskému k dobru, že odolal obrovskému nátlaku médií

KOMENTÁR

a vplyvných zákulisných hráčov a odmietol zobrať na kandidátku Matovičových odíencov, ktorí sa zoskupili v subjekte Demokrati. Títo skrachovaní Matovičovi paholci sa nielenže politicky zdiskreditovali, ale okrem toho sú to aj nositelia agresívnej liberálnej agendy, čo by znamenalo definitívnu likvidáciu KDH ako strany, ktorú nemôže voliť akýkoľvek volič, ktorý očakáva obranu konzervatívnych hodnôt.

Na rozdiel od Progresívneho Slovenska KDH dalo na kandidátku s čís-

lom dva trocha prekvapivo ekonomického experta strany Jozefa Hajka, čím dávajú jasne najavo, že chlebové témy vnímajú ako prioritné a dôležité. Naopak, umiestnenie Františka Mikloška na dvanáste miesto kandidátky nemožno vnímať inak ako kontroverzné. Na strane jednej je to známa tvár, ktorá môže oslaviť nostalgikov, spomínajúcich na zlaté deväťdesiate roky, na strane druhej je to osoba, ktorá mala vždy blízko k liberálnym prúdom a politicky spájala nespojiteľné. No a práve jeho vyjadrenia o tom, že spolupráca s progresívcami je nielen možná, ale aj vítaná, môže v konečnom dôsledku stranu pochovať. V snahe získať konzervatívny priestor pre svoju stranu sa Majerskému podaril akýsi polkrok dopredu, keď na kandidátku dostal bývalého podpredsedu Kresťanskej únie (KU) Branislava Škripeka. Tento človek sa nezdiskreditoval ako Matovičov poskok. Napriek tomu je otázne, či to bude stačiť.

Pri pohľade na kandidátku strany SaS, ktorá ide „vyhrať“ voľby s preferenciami päť percent, nás musí udiviť stopäťdesiate miesto na kandidátke. Absurdný paradox je, že ho obsadil bývalý predseda KDH Alojz Hlina. Od tohto politického eskamotéra sme si už zvykli na

všeličo, ale sotva nájdeme na svete stranu, kde bývalý predseda konzervatívnej strany prebehne na druhý breh a stane sa zrazu liberálom, resp. podľa jeho vyjadrení konzervatívcom západného, nie karpatského typu. Znamená to napríklad, že mu vôbec neprekážajú registrované partnerstvá.

No a ak máme pokračovať vo výpočte prekvapení, tak celkom určite medzi ne patrí aj kandidátúra korového liberála Martina Klusa za stranu SME RODINA Borisa Kollára. Tento vzorný eurohujer je na kandidátke strany, ktorá pred eurovoľbami paktovala s Marine Le Penovou či s Matteom Salvinim, za čo si vyslúžila hysterický protest od Klusových súputníkov. Na kandidátke je aj primátor Rimavskej Soboty Jozef Šimko, ktorý kandidoval za Ľudovú stranu Naše Slovensko (LSNS), pričom Klusov asistent je jeho vyzývateľ a ich vzájomné vzťahy sú viac než komplikované. Okrem toho na kandidátke strany SME RODINA je aj Anton Hrnko, s ktorým sa Martin Klus značne neráči.

Je jasné, že okomentovať všetky kandidátne listiny je nad možnosťami jedného komentára, preto považujeme tento komentár len za prvú časť seriálu.

Mimovládne zásahy do politiky

Ivan KRAČOVIČ

Na Slovensku pôsobia stovky občianskych združení, ktoré prácu v treťom sektore berú ako nezištnú pomoc ľuďom a dokonca supľujú úlohu štátu najmä v sociálnej oblasti. Viaceré organizácie sa však angažujú v politickej oblasti. Napríklad z mimovládnej organizácie Slovenský inštitút pre bezpečnosť politiku, ktorá je financovaná z USA, máme na Slovensku v politike rad vojenských jastrabov, ako je bývalý minister obrany Jaroslav Nad', súčasný minister obrany Martin Sklenár, jeho štátny tajomník Marián Majer a predseda Výboru pre obranu a bezpečnosť NR SR Juraj Krúpa.

V programovom vyhlásení vlády SR pod vedením Ľudovíta Ódora, zamestnanca univerzity financovanej tretím sektorom, sa nachádza viacero sporných bodov. V oblasti zahraničnej politiky patrí napríklad k prioritám ďalšia pomoc Ukrajine, a to politická, humanitárna i vojen-

ská. Slovo mier sa tam nenájdeme, zato premiér slovenskej úradníckej vlády na konci júna po príchode na samit EÚ v Bruseli vyhlásil, že treba Ukrajinu podporiť v jej integračných snahách. Najmä do NATO a EÚ, hoci je to v súčasnosti kvôli vojne politicky nepriechodné.

POZNÁMKA

Nadácia otvorenej spoločnosti Bratislava, založená americkým miliardárom Georgeom Sorosom, dostala od vlády 21,7 milióna eura na pomoc Ukrajincom s integráciou do slovenskej spoločnosti. Z toho trinásť miliónov eur je nenávratný finančný príspevok z medzinárodných fondov a ďalších osem miliónov má ísť zo štátneho rozpočtu. Zmluvu uzavrela ministerka práce Soňa Gaborčáková so správcom Nadácie otvorenej spoločnosti Fedorom Blaščákom. Obaja pochádzajú, asi náhodou, zo Starej Ľubovne. Slo-

venský rozhlas poskytol 4. júla, teda na výročie nezávislosti USA, exkluzívny priestor správcovi Nadácie otvorenej spoločnosti Fedorovi Blaščákovi v rozhovore s moderátorkou Annou Vargovou v relácii Otvorene. Už v úvode servilne zaznelo, že nadáciu síce založil George Soros, ale slovenská pobočka sa osamostatnila pred desiatimi rokmi a je teda „nezávislá“. Pán Blaščák povedal, že sa ani so Sorosom nestretol. Ani to mu však nebránilo, aby pred pár dňami navrhol, že „George Soros, kým žije, mohol by sa stať adeptom na štátne vyznamenanie.“

Prezidentka Zuzana Čaputová sa preto musela zastať a vlastne zlegalizovať zasahovanie mimovládnych organizácií do politického života, ktoré by malo byť doménou politických strán volených občanmi slovami, že „útočenie na občiansku spoločnosť je i útočením na demokraciu“. Niet divu, veď sama pochádza z tohto prostredia. Americký

miliardár v roku 2019 pre britský denník The Guardian priznal, že kampaň Zuzany Čaputovej, ktorá predtým pôsobila v mimovládnej organizácii Via Iuris, prepojenej na jeho Nadáciu otvorenej spoločnosti, financoval.

Nadácia otvorenej spoločnosti Bratislava je konzorcium šiestich fondov, aj Nadácia Ekopolis, Nadácia pre deti Slovenska, Nadácia Centra pre filantropiu, Nadácia Pontis a Socia – Nadácia na podporu sociálnych zmien. Ak sa na zmluvu v Centrálnom registri zmlúv pozrieme bližšie, iba jedna z nich – Nadácia Ekopolis – získala zo štátnej sumy takmer 3,6 milióna eura. Mzdové náklady zo sumy činia necelú polovicu – 1,5 milióna eura. V Nadácii Socia je zase jednou z členiek správnej rady podpredsedníčka strany Demokrati Andrea Cocherová. Nadácia dostala 3,5 milióna eura.

Zato Matica slovenská, ktorá musela prepustiť rad zamestnancov, aby vôbec prežila, sa ročne trápí s takmer osemdesiatimi zamestnancami s rozpočtom 1,4 milióna eura, pričom plní nezastupiteľné národné úlohy štátu. Aj v súčasnosti jej vedenie žiada štát, aby jej dofinancoval aspoň neúmerne zvyšovanie cien energií vo výške stotisíc eur. Zatiaľ sa tak nestalo. Je vidieť, koho záujmy súčasná, vraj dočasná vláda chráni.

SPOZA OPONY

Keď v polovici júna zaplavili desaťtisíce nadšencov letisko v Trenčíne, aby si vypočuli hudobnú skupinu Rammstein, primátor mesta, rodený Trenčan, nadšený hudobník a člen príležitostných kapiel primátorov a diplomatov, povedal, že Trenčín sa vo svete zviditeľnil.

Na Slovensku hrala kapela, ktorá je svetovo najúspešnejším nemeckým vývozným tovarom. Vlni zarobila len na predaji lístkov na dvanásť koncertov šesťdesiatštyri miliónov dolárov, viac ako päť na koncert, a k tomu ešte veľké sumy za upomienkové predmety.

Tí, ktorí sa nevyznajú v industriálnej metalovej hudbe, a tipujem, že to je väčšina obyvateľstva a asi väčšina matičných čitateľov, si museli položiť otázku: Čo prilákalo do päťdesiat-tisícového Trenčína vyše štyridsaťtisíc fanúšikov metalového rocku? Veď na dvoch koncertoch v takmer dvojmiliónovej Viedni ide o stotisíc?

V poradí druhé vystúpenie tejto kapely v Trenčíne je veľká vec

pre mesto a nadšencov, ale malá v počte 862 koncertov v 46 krajinách sveta od roku 1994. O čom spieva kapela, v čom strháva obrovskými emóciami počas koncertov aj masy slovenského publika?

Aj u nás publikum rozdeľuje

Prečo je Slovákom užitočný Rammstein

Dušan D. KERNÝ

jedno jediné písmeno – m. Skupina si dala meno pôvodne Rammstein podľa miesta najväčšej americkej vojenskej základne v zahraničí. Výstražne, na pamäť obetí zrážky dvoch vojenských lietadiel tu totiž zahynulo sedemdesiat ľudí. Neskoršie však doplnila názov o jedno m – na Rammstein.

Až do Trenčína sa v médiách a politickom slovníku najväčšmi používal názov s jedným m. Presnejšie Rammstein Air Base, na tejto základni USA a dnes aj NATO sa konali početné rokovania i s účasťou

„našich“ vládných činiteľov, pokiaľ ide o Ukrajinu.

Politici a médiá píše Rammstein, hudobní nadšenci Rammstein. Oba svety však rozdeľuje oveľa viac. Skladby tejto kapely sú jednoznačne provokatívne a znovu a znovu pri-

okrem veľkolepých ohňových predstavení oslovujú, strhávajú aj tisíce nadšencov Slovensku. Tie tisíce, čo prišli na koncert, aby to zažili, kým iné tisíce si záznamy z trenčianskeho koncertu môžu pozerať doma na veľkých obrazov-

radu pred pódium a potom po koncerte boli prizvané za pódium, backstage, odkiaľ sa zväčša šlo do hotela...

Všetko prepuklo, keď sa ozvala írsky fanúšička, ktorá šla na koncert do Litvy a tam údajne, keďže bola osobitne vybraná či skôr vyvolená, mala stretnutie so svojim hiezdnyim idolom. Redakcie vytvorili osobitné skupiny, či skôr komandy, aby získali čo najviac výpovedí od dievčat, ktoré dostali a s nadšením aj opakovanne prijali výnimočné ponuky. Škandál bol na svete, okamžite sa našlo dostatok političiek, ktoré odsúdili nielen frontmana, ale aj celú kapelu, mobilizovali sa aktivisti za zákaz koncertov. Podľa znalcov sa tu odohráva zrážka dvoch svetov – starého sexistického hudobného priemyslu a mladých generácií, ktoré dorástli a žensky dospeli v ére „oznamovacieho“ hnutia MeToo.

U nás bola škandálom skôr masová dezorganizácia po koncerte. A pokiaľ ide o škandály, na export nemáme nič. Nám stačí jedna žena a jeden politik, ktorého najprv s nadšením volili a teraz sa ho chcú zbaviť.

SEBAOBRAHA

Nasledujúce riadky sa týkajú vodičov vo vzťahu k cyklistom, nielen cyklistov. Najskôr však spomeňme dva „odstrašujúce“ prípady. Polícia udelila pokutu päťdesiat eur 48-ročnému cyklistovi, ktorý jazdil na diaľnici D2 smerom do Bratislavy. V tejto súvislosti policajti pripomínajú, že diaľnicu môžu používať len vodiči motorových vozidiel. Bratislavská polícia o tom informuje na sociálnej sieti. Z trestného činu ublíženia na zdraví obvinili dopravní policajti 73-ročnú ženu z okresu Michalovce, ktorá pri riadení osobného auta značky Citroën spätným zrkadlom zachytila cyklistu.

Prázdniny a cyklisti

Cyklista spadol na cestu a utrpel zranenia s predpokladaným časom liečenia do štyridsiatich dvoch dní. Informovala o tom v stredu košická krajská policajná hovorkyňa Jana Mesarová. Polícia v tejto súvislosti upozorňuje na nie až tak nedávnu zmenu pravidiel cestnej premávky pri predchádzaní cyklistov. Od marca minulého roka totiž platí, že odstup pri prechádzaní cyklistu je spravidla najmenej jeden meter pri najvyššej dovolenej rýchlosti do päťdesiat kilometrov za hodinu a jeden a pol metra v ostatných prípadoch.

V každom prípade – podľa § 55 zákona o cestnej premávke cyklisti jazdiaci po krajnici alebo po okraji vozovky jazdia vždy jednotlivo za sebou. Dvaja cyklisti vedľa seba môžu ísť len po vyhradenej ceste pre cyklistov, a aj to len vtedy, ak tým neobmedzujú a neohrozujú ostatných účastníkov cestnej premávky. V skupine najmenej šiestich cyklistov môžu jazdiť dvaja cyklisti vedľa seba. Cyklista je povinný počas jazdy mimo obce chrániť si hlavu riadne upevnenou ochrannou prilbou. Povinnosť chrániť si hlavu riadne upevnenou ochrannou prilbou sa na cyklistu mladšieho ako pätnásť rokov vzťahuje aj pri jazde v obci. Za zníženej viditeľnosti musia mať cyklisti na sebe viditeľne umiestnené reflexné prvky alebo oblečený reflexný bezpečnostný odev. Deti mladšie ako desať rokov môžu na ceste s výnimkou cesty pre cyklistov, poľnej cesty, lesnej cesty a obytnej zóny jazdiť na bicykli len pod dohľadom osoby staršej ako pätnásť rokov, ktorá je dostatočne spôsobilá, aby na dieťa riadne dozerala.

Cyklista nesmie jazdiť bez držania riadidiel, držať sa iného vozidla, viesť počas jazdy druhý bicykel, ručný vozík, psa ani iné zvieratá a vozit' predmety, ktoré by sťažovali vedenie bicykla.

Pre cyklistu, rovnako ako pre vodiča motorového vozidla, platí zákaz požívania alkoholu. Avšak pre cyklistu jazdiaceho v zastavanom území obce a pre cyklistu jazdiaceho po ceste pre cyklistov tento zákaz neplatí pod podmienkou, že množstvo alkoholu v jeho organizme nepresiahne hodnotu pol promile alkoholu.

Minimálna bočná vzdialenosť, ktorú by mal vodič dodržať pri predchádzaní cyklistov, je najmenej meter pri najvyššej dovolenej rýchlosti do 50 km/h a najmenej 1,5 m v ostatných prípadoch. Pozor, vodiči nesmú zabudnúť na zákaz zastavenia a státi na cyklistickom pruhu.

(ib)

Kurátor Ladislav SKRAK o poslaní novej Galérie MS v Bratislave

Matica obnovuje svoju tvorivú podstatu

Zhovárал sa Lukáš PERNÝ – Foto: autor

Doktor Ladislav SKRAK je predseda Výtvarného odboru Matice slovenskej, Klubu výtvarníkov a výtvarných teoretikov a tajomníkom Klubu umelcov, spisovateľov a historikov pri UR SZPB. Pôsobil v Slovenskej rade pre umeleckú kritiku u ministra kultúry SSR Miroslava Válka.

• **Dlhodobu ste pôsobili vo významnej funkcii vo sfére slovenského výtvarného umenia a priamo v tíme Miroslava Válka, ministra kultúry SSR. Čo považujete za svoj najväčší životný úspech na tomto poli?**

Nenazval by som to významnou funkciou, pretože vzápätí po absolvovaní štúdia vedy o výtvarnom umení (1975) nastúpil som ako stážista na MK SSR. V danom čase čerstvý absolvent nemohol pôsobiť v ústrednom orgáne štátnej správy, ale mal som tú výsadu a povinnosť spracovať výhľadovú koncepciu rozvoja výtvarnej kultúry na Slovensku. V tom čase som mal za sebou úspešne obhájenú diplomovú prácu na tému SNP vo výtvarnom umení a bol som jediný poslucháč odboru, ktorý skončil štúdium s červeným diplomom. Zároveň som sa stal tým pracovníkom ministerstva, ktorý sa

INTERVIEW

uplatnil priamo v činnosti Zväzu slovenských výtvarných umelcov (ďalej iba ZSVU) a garantoval som prijímanie absolventov a mladých výtvarných umelcov, ale aj teoretikov za členov tohto zväzu. Bolo to v čase, keď stav členskej základne bol značne narušený vylučovaniami a predsudkami. Až neskôr stal som sa tajomníkom nielen Slovenskej rady pre umeleckú kritiku (Šmatlák, Rosenbaum, Kováčik, Števec, Mináč, Mokry, Procházka, Kákoš atď.), ale aj tajomníkom Slovenskej rady pre mladú umeleckú generáciu (Dvorský, Bednárík, Mistrík, Harangozó, Vallo, Vavro, D. Kállay atď.). Vraj som mal mladú umeleckú generáciu pod kurtelou, ale šlo bezvýhradne o podporu tvorivého rastu tých, ktorí na to mali a ktorým bolo vhodné aktívne pomôcť pri realizovaní tvorivých schopností.

• **„Ministerský“ úradník má široký priestor pomáhať v oblasti umenia, ak jej rozumie. Už ste spomenuli, čomu ste sa venovali. Čo bolo napríklad konkrétnym výstupom vašej agendy?**

MEDZI NAMI

Prezidentka Zuzana Čaputová je liberálnymi politikmi a médiami najuctievanejšou hlavou štátu v ére samostatnosti Slovenskej republiky. Takým kultom osobnosti sa nevyznačoval ani jej ideologický predchodca „Dobrý anjel“ Andrej Kiska. Napriek tomu jej aura citlivo vnímajúcej ženy dostala po dvoch rokoch prezidentského aktivizmu vážne trhliny. Jej dôveryhodnosť poklesla na tridsaťštyri percent a nedôveryhodnosť sa zvýšila na štyridsaťosem percent. Do marketingového stroja prezidentskej kancelárie sa votrela chyba: jej osobní inštruktori ju slabo pripravili na fakt, že je prezidentkou Slovenska.

Zuzana Čaputová a jej tím robili všetko pre to, aby sa započala domácej verejnosti i politickému establishmentu v zahraničí. Jej fotoalbum sa plnil outfitmi osobného návrhára Hanečku, fotoreportážami z prechádzok po červených koberecch a s prominentnými návštevami, z potuliek po Slovensku s priateľom, z vystúpení pred kamerami s čítačkami i bez nich, keď to šušľalo papierom. Interiér Grasalkovičovho paláca občas pripomínal fotoateliér a pani prezidentka módný objekt.

Ladislav SKRAK je dlhoročným členom a predsedom Výtvarného odboru Matice slovenskej. V jej bratislavskom sídle aktuálne prezentuje tvorbu členov Výtvarného odboru MS.

Mal som napríklad možnosť zadať úlohy pre oblasť zahraničných stykov a navrhovať, aké výstavy, aké umelecké aktivity, aké tradičné hodnoty by mali byť súčasťou kultúrnej výmeny. Spomínam si na situáciu, keď sme pripravovali výstavu slovenskej gotiky v Grand Palais v Paríži. Minister Válek sa spýtal – aký je stav príprav? Kurátor Dr. Karol Vaculík avizoval, že Spišská diecéza nechce zapožičať originály. Na druhý deň mi minister Válek odkázal, že je to vybavené...

• **Ako vznikla myšlienka založenia Výtvarného odboru Matice slovenskej? Aké boli jeho najväčšie úspechy?**

Výtvarný odbor vznikol v októbri 2011. Otvorene povedané – uskutočnili sme transfer výtvarných osobností, ktoré sme mali združené v rámci odbojárskeho zväzu a ktoré sa hlbinné zapodievali odkazom našich národných dejín vrátane cyrilo-metodských tradícií, štúrovského odkazu atď.

Samozrejme, pribudli ďalší, napríklad majster Mikuláš Klimčák, pani Zuzana Hložníková, Andrej Smolák, Marián Polonský, Emil Semanco, ktorí znamenali ďalší bonus na profilovanie výtvarného odboru Matice slovenskej z hľadiska jej vlastných ideálov. Výtvarný odbor inicioval a usporiadal v rokoch 2012 až 2014 súbor výstav Posvätný odkaz – Cyril a Metod v slovenskom výtvarnom umení (ako nesporné pozoruhodné turné k 150. výročiu príchodu vierozvestcov na naše územie). Našou prioritou v časoch štúrovského výročia bolo ďalšie reprezentatívne podujatie: výstava Ľudovít Štúr vo výtvarnom umení – Dielo, pocta a portrét. Výstavný celok sa uplatnil v Prievidzi, Banskej Bystrici, na Úrade vlády SR a v Primaciálnom paláci v Bratislave a v januári 2015 v Turčianskej galérii v Martine. Podstatou veci je, že obidva výstavné celky, koncipované ako námetovo určené súbory autorov a diel, vzišli z nadšenej iniciatívy osobností ako T. Bártfay, J. Kulich,

A. Račko, K. Patakiová, S. Mikuš, S. Harangozó, M. Medúza a ďalší, ktorí na báze našich výstav završovali alebo obnovovali svoj matičný výtvarný potenciál.

• **Na vaše aktivity nadväzuje aj novootvorená Galéria Matice v Bratislave...**

Ozrejmime, o akých autorov a diela ide. Sú to jednak busty M. M. Hodžu (Bártfay) a L. Novomeského (Kulich), ale napríklad aj autorský odtlačok drevorezu V. Hložníka Vojna. Toto dielo je desivé a majster Hložník v ňom varuje a vyzýva k pokoju a mieru. Máme tu ojedinelý súbor diel majstra S. Harangozóa (Štúr, Cyril a Metod, devínsky monument), symbolické portréty M. Medúza (J. Murgaš, K. Sokol), maľbu a grafiku L. Zelínu a Z. Hložníkovu, súbor diel M. Polonského, E. Semanca, A. Smoláka atď.

• **Súčasťou výstavy sú aj mladší autori a najmä autorky. Čím sa vyznačujú ich tvorba?**

Spomeňme najprv ich mená. Napríklad M. Kvašňovská, A. Šoka, V. Rusnáková, M. Bégerová, S. Petrová, B. Lehoňanová a mnohé ďalšie. Spomínam to preto, že meno autora má mať svoj cveng. V týchto prípadoch to začína platiť. Ide o životaschopné umelecké zjavy, ktoré už autorsky vystavovali doma i v zahraničí. Primkli sa k nášmu národno-historickému odkazu, resp. v plnej miere v ich tvorbe vyniká to, čomu hovoríme tvorivá sloboda. Teda ide o diela rozvíjané na báze voľnej tvorby.

• **Môže podľa vás výtvarné umenie pomôcť etablovaní Matice? Ak áno, čím konkrétne...**

Náš Výtvarný odbor sa naozaj pousiluje, aby Galéria v sídle Matice slovenskej bola živou výstavou sieňou. Okrem iného máme závery nášho valného zhromaždenia, ktoré nám prikazuje, že máme pomáhať Matici pri obnove jej pamiatkového fondu. Radi by sme, tak ako sa nám to darilo na pôde SZPB, uskutočnili národno-historický výstavný celok, ktorý by navštívil aj slovenské enklávy vo svete. Aby nám nezahynuli. Princiálne sme do Matice vstúpili, aby sme obnovili jej tvorivú podstatu. Kultúrna politika je zákaz politizovať, venovať sa umeniu a tvorivým schopnostiam... Najmä však v plnej miere pomáhať riešiť aj tie konflikty, ktoré politika so sebou prináša a ťažia intelekt a svedomie. Veľká vďaka patrí matkám zakladateľkám, teda výtvarníčkam, ktoré mienili svojím pôvabom a kvalitami oživiť, omladiť iniciatívy pôdorys činnosti Matice.

Andrej Kiska si tiež rád zapožoval pred fotoaparátom. Spomínate si, ako sa prezident nechal obľáť vedrom studenej vody na podporu pacientov s amyotrofičkou laterálnou sklerózou alebo ako sa nechal vyfotografovať v hale pre mimoriadne návštevy s kozou, ktorú mu vyslali na audienciu jeho priatelia zabávači? Odtvtedy sa zaužívalo vtipné pomenovanie Kozí palác na Hodžovom námestí. Kis-

Falošné prezidentské hlasy

Ludovít ŠTEVKO

kova pozemková kauza Veľký Slavkov s mafiánskym pozadím už nebola po prehratom súdnom spore taká zábavná. A už vôbec nebola veselohrou kauza daňových podvodov jeho firmy KTAG, kvôli ktorej dnes stojí pred súdom.

Prezident Kiska a prezidentka Čaputová majú popri odlišnostiach svojho pôsobenia jednu spoločnú charakteristiku – problém vykonávať úrad prezidentka nestrane a v prospech občanov Slovenska. Udivujúce je, že právničke v prezidentskom kresle neprekážajú legálne

nahrávky Slovenskej informačnej služby o šokujúcej nezákonnej činnosti orgánov činných v trestnom konaní. Prezidentka bola predsa o tom dobre informovaná už v máji 2021 na stretnutí desiatich ústavných činiteľov v tajnej miestnosti SIS. Vtedy sa od všetkého dištancovala a dnes jej neprekážajú manipulácie v trestných konaniach, neprekážajú jej nezákonné metódy skupiny vyšet-

inšpekčnej služby Diany Santusovej, ktorej chceli čurillovcí zapáliť auto.

Mierumilovná prezidentka Čaputová brojí proti generálnemu prokurátorovi Marošovi Žilinkovi, podala na Ústavný súd SR návrh na začatie konania o súlade paragrafu 363 Trestného poriadku s Ústavou SR a medzinárodnými dohovormi. Argumentovala, že terajšie znenie paragrafu a právomoci, ktorými na jeho základe disponuje generálny prokurátor, zasahujú neprímerane do nezávislosti súdnej moci.

Výrok Ústavného súdu SR nekompromisne vyvrátil tvrdenia prezidentky a odmietol jej podanie, lebo paragraf 363 umožňuje generálnemu prokurátorovi zrušiť právoplatné rozhodnutie prokurátora alebo policajta, ak takým rozhodnutím alebo v konaní, ktoré mu predchádzalo, bol porušený zákon. „Napadnuté ustanovenia, resp. rozhodnutia generálneho prokurátora vydané na ich základe nezasahujú do súdnej moci, nenahrádzajú účinky rozhodnutia sudcu pre prípravné konanie vlastnými rozhodnutiami, neodnímajú účinky súdnym rozhodnutiam...“ Zuzana Čaputová v úlohe aktivistky Progressívneho Slovenska nepresvedčila ako prezidentka aj ako ozvena svojich poradcov. Jej diskvalifikácia je očividná.

Primátor – aktivista Bročka si vykoledoval petície na odvolanie Trnava vyhlásila vojnu automobilovej doprave

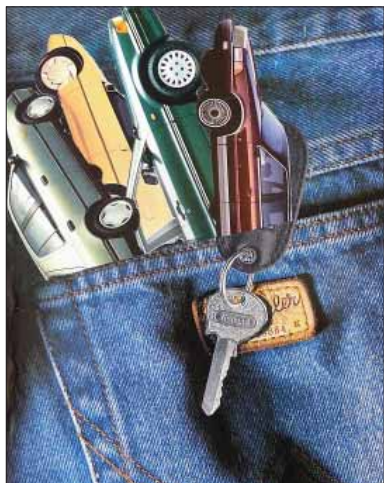
Ivan KRAJČOVIČ – Koláž: Emil SEMANCO

Nová parkovacia politika Mesta Trnava, ktorá vstúpi do platnosti od septembra tohto roka, má už prvé ostré odzvy občanov nielen mesta, ale aj okolitých dedín. V júni vznikla v Trnave petícia za odvolanie primátora mesta Petra Bročku z funkcie a za predčasné voľby do mestského zastupiteľstva.

V petícii sa píše, že hlavnými dôvodmi bola predražená parkovacia politika, uprednostňovanie cyklo dopravy na úkor ostatných druhov dopravy, zvyšovanie miestnych poplatkov a daní a arogantný spôsob komunikácie vedenia mesta s občanmi. Dokázala to aj vedúca odboru komunikácie Mestského úradu v Trnave Zuzana Hrinková Siebenstichová, ktorá pre TASR uviedla, že na „túto iniciatívu skupiny občanov“ nebude reagovať.

■ DRASTICKÉ POPLATKY

Hovorkyňa mesta Veronika Majtánová pre SNN síce tvrdí, že sa zaoberajú každou petíciou, ale napríklad petíciu proti zvýšeniu dane z nehnuteľností, ktorá sa zvýšila trojnásobne na úroveň Bratislavy a ktorú podpísalo takmer štyritisíc obyvateľov, poslanci zmietli z rokovania. Primátor mal pohodlnú väčšinu svojho poslancického zboru a mohol to ovplyvniť. V absolútnom centre Trnavy budú vodiči za hodinu parkovania platiť dve eurá, čo je na úrovni súkromných parkovísk v centre Bratislavy. Po novom vznikne tridsaťsedem rezidentských zón, čo je na rozlohu mesta európsky unikát. Zatiaľ čo obyvatelia s trvalým pobytom budú mať parkovanie na vyhradených parkoviskách v pomere jedno euro,

jedno auto na byt, dochádzajúci musia platiť. Hovorkyňa mesta si nemyslí, že to ohrozí pracovné miesta.

„Každý má možnosť zakúpiť si parkovaciu kartu do zóny, kde parkuje pravidelne a dlhodobo, ak sa rozhodne pri svojom cestovaní uprednostniť auto. Karta pre mimo trnavských vodičov stojí dvesto eur za rok, čo sa určite nedá nazvať likvidačným.“

Primátor sa netají tým, že chce dostať ľudí preč z út. Zatiaľ však nie je na to pripravená ani mestská hromadná

doprava. Iba sa na konci júla premenuje na Mestský bus. Na sociálnej sieti sú už stovky rozhorčených komentárov, napríklad na fakt, že do Modranky chodia v čase špičky autobusy raz za hodinu. Novovytváraná štvrť Pekné pole je štyri roky bez mestskej dopravy. Ozývajú sa aj okolité dediny. Obecné zastupiteľstvo v Špačinciach poverilo starostu Júliusa Zemka, aby spolu s ďalšími starostami rokoval o prehodnotení parkovacej politiky mesta, pretože ju považujú za diskriminačnú voči nerezidentom mesta. Majú informácie o sume za parkovanie osemsto eur na rok.

■ ZÁSTANCA CYKLISTIKY

Primátor Trnavy Peter Bročka je nadšeným propagátorom cyklistiky. Zabúda však, že aj on raz dospeje do veku, keď už na bicykli a kolobežke nebude môcť chodiť. Pre Autoviny.sk sa vyjadril: „To, že dnes si môžete kúpiť auto za päťsto eur, bez problémov na ňom jazdiť, nemusíte deklarovať, kde ho parkujete, a tvárite sa, že všetko je v poriadku a zaberáte ním verejný priestor. Ja dúfam, že tieto časy sa končia. (...) To je pre mnohých ľudí, čo si vytvorili psychickú závislosť od auta veľmi šokujúca a veľmi stresujúca.“

Drogová epidémia v Amerike nadobudla nevídané rozmery Týždenne umiera až tisícpäťsto narkomanov

Radoslav ŽGRADA – Foto: internet

Spojené štáty americké v súčasnosti zápasia s najväčšou drogovou epidémiou vo svojej histórii. Príčinou je závislosť a zneužívanie opiátov, najmä fentanyl. Pretrvávajúca kríza vážne ohrozuje verejné zdravie, hospodársky rast a vnútornú bezpečnosť krajiny.

Podľa Národného centra pre zdravotnú štatistiku zomrie na následky užívania opiátov vyše tisícpäťsto ľudí týždenne, čo z opiátov robí hlavnú príčinu smrteľných predávkovaní v krajine. Spojené štáty majú v tomto smere dlhodobé vážne problémy. Súčasná kríza prekonáva aj epidémiu šírenia krekú z osemdesiatych rokov. Od roka 2000 zomrelo v Spojených štátoch vyše milión ľudí na predávkovanie narkotikami. Väčšina umrela práve následkom užívania opiátov. V posledných rokoch je príčinou najmä fentanyl, syntetická látka, ktorá je asi päťdesiatkrát silnejšia ako heroín, ktorý bol po desaťročia najrozšírenejšou nelegálnou drogou. Podľa Centra pre kontrolu a prevenciu chorôb sa zdalo, že užívanie heroínu a úmrtí naň od roka 2010 klesá. Nahrádza ho fentanyl. Po svojom vývoji v šesťdesiatych rokoch 20. storočia bol legálne vyrábaný a predpisovaný ako intravenózne anestetikum. Aj keď zostáva dôležitou zložkou v zdravotníctve, jeho nelegálna výroba a distribúcia zahraničnými drogovými kartelmi sa stala vážnou hrozbou pre verejné zdravie.

■ NEGATÍVNY REKORD

Vlani oficiálne v USA zaznamenali 109 680 úmrtí z predávkovania, čo prekonaló túto štatistiku z predchádzajúceho roka o pol tisíc prípadov. Z toho sedemdesiatpäťtisíc úmrtí pripadlo na samotný fentanyl, čo je viac ako padých Američanov počas vojny vo Vietname.

Niektorí odborníci sa však domnievajú, že vlna zneužívania opiátov sa čoskoro prejaví ako najväčšia kríza verejného zdravia vôbec. Presné čísla závislých od drog nie je možné zistiť, musia to byť milióny. Veľká štúdia lekárskeho časopisu The

Lancet v minulom roku predpovedala, že úmrtia na opiáty a fentanyl zostanú vysoké a do konca tohto desaťročia si vyžadujú v Spojených štátoch ďalších 1,2 milióna životov. Analýzy ukazujú, že predávkovanie opiátmi skrátilo očakávanú dĺžku života mužov v USA približne o rok.

■ NARKOTICKÁ EPIDÉMIA

Epidémia zneužívania narkotík silno poškodzuje ekonomiku krajiny. V správe z roka 2022 Spoločný hospodársky výbor Kongresu USA hodnotí, že stála Spojené štáty v roku 2020 takmer 1,5 bilióna dolára, čo predstavuje sedem percent hrubého domáceho produktu. Od posledného merania nákladov v roku 2017 došlo k nárastu približne o tretinu. Hospo-

KAUZA

dársky výbor predpovedá, že tento trend bude vzhľadom na nárast smrteľných predávkovaní pokračovať. Ďalším ekonomickým dosahom je strata pracovnej sily. Výskumníci na konci roka 2022 odhadovali, že opiáty spôsobujú problémy približne dvadsiatim percentám z odhadovaných 6,3 milióna pracovníkov, ktorí v USA chýbajú. Netreba zabúdať aj na súvis medzi rastúcou kriminalitou a drogovými závislosťami.

Náchylnosť Američanov na užívanie drog má hlbšie pozadie a súvisí s rastúcou mocou Big Pharma, ktorá od deväťdesiatych rokov pretláča väčšie užívanie liekov proti bolesti na báze opiátov legálnou cestou. Napríklad v roku 1997 lekári predpísali 670-tisíc kusov OxyContinu. V roku 2002 sa toto číslo zvýšilo na 6,2 milióna. Len na tomto jednom lieku zarobil výrobca – spoločnosť Purdue – tridsať miliárd dolárov. Našťastie konkrétna

firma pod ťarchou žalôb poškodených zanikla. Big Pharma si kúpila vplyv v americkom Kongrese, keď za posledných dvadsať rokov utratila päť miliárd dolárov len za lobovanie. Dá sa povedať, že vychovala celú generáciu narkomanov... Je však iná samostatná téma. Prechod od legálnych liekov k nelegálnym narkotikám je v takto nastavenej spoločnosti o to bezprostrednejší.

■ ALARMUJÚCA SITUÁCIA

Situácia je natoľko vážna, že viacerí americkí politici sa vyhrážajú vojenským zásahom v severnom Mexiku. Podľa amerických úradov sa väčšina ilegálnych drog pašuje práve ich južnou hranicou. Fentanyl získavaný priamo z Číny – pôvodne dominantný zdroj – od roka 2019 výrazne poklesol, ale Čína je stále hlavným výrobcom prekurzorov potrebných

Svoju povest' nekonvenčného politika závislého pre zmenu od bicykla dokázal napríklad tak, že na strihaní pásky otvorenia plavárne na pôde Materiálovo-technologické fakulty stál v strede medzi štyrmi pánni v oblekoch v krátkych nohavičiach a tričku.

■ PREPLATENÍ PRIMÁTORI

Primátor Trnavy v roku 2018 zarábala približne štyritisícpäťsto eur. Podľa zverejnených údajov na trnavskej webovej stránke je v roku 2023 plat Petra Bročku v hrubom 6 762 eur. Nový plat bude mať 7 386 eur. Katapultuje ho to na špičku primátorov Slovenska, hoci Trnava je počtom obyvateľov až na siedmom mieste. Je to aj tým, že poslanci mu už roky servilne zvyšujú plat o povolené percentá. Podobný plat poberá aj primátor Trenčína Richard Rybníček a Ján Nosko z Banskej Bystrice. Primátori Bratislavy Matúš Vallo a Košic Jaroslav Polaček sú až za nimi. Novozvolenému primátorovi Šiah Pálvi Zacharovi, ktoré majú 7 267 obyvateľov, zvýšili okamžite po zvolení poslanci plat, čím prebehol aj primátora krajskej Nitry. Ale aj starosta šesťtisícových Jarovnic Florián Giňa poberá vyše päťtisíc eur.

Platy primátorov sa valorizujú v súvislosti s nárastom priemernej mesačnej mzdy zamestnanca v slovenskom hospodárstve za minulý rok. Problém je v slovíčku „priemernej“. Podľa Štatistického úradu SR je Slovensko krajinou, kde má desatina pracujúcich v čistom menej ako 662 eur. Priemer je však vyšší. Platy krajských primátorov sú preto na úrovni platu predsedu vlády SR a ministri sú až za nimi.

na jeho výrobu. Veľké množstvo heroínu sa vyrába aj v juhoamerických krajinách, najmä v Kolumbii, a do Spojených štátov sa prepravuje letecky a po mori. Mexiko však tvorí hlavnú vstupnú bránu na americký trh, jeho drogové gangy sú lídrami vo výrobe fentanylu. Väčšie organizácie, ako je kartel Sinaloa a kartel New Generation Jalisco, majú vlastnú distribučnú sieť.

■ VOJNA S GANGMI

Republikánsky senátor Lindsey Graham z Južnej Karolíny požaduje prijatie zákona, ktorý by najnebezpečnejšie mexické zločinecké skupiny priradil k zahraničným teroristickým skupinám. Člen Snemovne reprezentantov republikán Dan Crenshaw trvá na použití vojenskej sily. Rovnaký postoj zastáva aj jeho kolega Mike Walz – kongresman z Floridy, ktorý sa domnieva, že nejde o mafiú, ale o teroristov. Podľa serveru Politico menovaní predložili návrh zákona, ktorý vyžaduje použitie armády a začatie plnohodnotnej vojny proti drogovým kartelom. Prirodzene to vyvolalo nevlú v Mexico City.

„Nedovolíme žiadnemu štátu, aby vnikol na naše územie, a už vôbec nie ozbrojeným silám iných štátov. Okrem toho, že je to nezodpovedné, ide o urážku mexického ľudu,“ komentoval situáciu prezident Andrés M. López Obrador.

Donald Trump prisľúbil v prípade znovuzvolenia vyslanie špeciálnych síl na elimináciu hláv zločineckých bánd. Za vyslanie amerických vojakov sa stavia aj arkansaský republikánsky senátor Tom Cotton, ktorý je pripravený „poslať amerických vojakov do Mexika bojovať proti drogovým barónom aj bez súhlasu mexickej vlády“. Takéto hlasy začínajú opatrne zaznievať aj v tábore demokratov. Podstatný je však postoj exekutívy. Prezident Joe Biden nechce spustiť inváziu a odmietol označenie kartelov za teroristické organizácie. Jeho tím tvrdí, že dva vydané výkonné príkazy už rozšírili právomoci orgánov činných v trestnom konaní tak, aby sa zamerali na nadnárodné zločinecké organizácie. Riešenie drogového problému nie je jednoduché a Spojené štáty ním budú dlhodobo trpieť.

NA OKRAJ

Minulý rok na Slovensku extrémne narastala chudoba. Štátne opatrenia proti nej neboli systémové. Pod hranicou chudoby sa ocitlo pol milióna dôchodcov. Preto je zaujímavý návrh Martina Halása z Inštitútu pre výskum sociálno-ekonomických rizík o kompetencii vedenia boja proti chudobe. Slovensko sa stalo šampiónom zdražovania. Medzi prvými sme zvyšovali ceny už pri očakávaní rastu cien a naopak, keď sa v súčasnosti ceny znižujú, u nás sa to deje so značným časovým oneskorením. Aj to je jeden z ukazovateľov zlyhávania regulačných a kontrolných inštitúcií štátu, ktoré mali už dávno zasiahnuť.

Ako proti chudobe

Práve absencia regulácie štátu za posledné tri roky počas kríz prispela aj k dramatickému poklesu životnej úrovne a umiestnila tak Slovensko na chvost krajín EÚ. Energetika, palivá, potraviny, úvery aj telekomunikačné poplatky. Pri všetkých týchto základných položkách výdavkov slovenských domácností sa počas krízy prejavili veľké deformácie z dôvodu uplatňovania výlučne trhových mechanizmov. Tie preukázali, že neregulovaný voľný prístup bez regulácie štátom značne finančne znevýhodňuje domácnosti aj firmy. Následne ich potom musí „nákladnejšie“ kompenzovať štát. Práve prístup k chudobe je jednou z výziev, ktoré si na tri mesiace svojho mandátu stanovila aj vláda Ľudovíta Ódora.

Podľa Inštitútu pre výskum sociálno-ekonomických rizík by mali občanom v boji s chudobou pomôcť štátne autority. A to pri regulácii základných výdavkov domácností. „Ak by však štát legislatívou, ale aj inštitúciami na to určenými dôsledne dodržiaval a reguloval trhové deformácie v rámci základných výdavkov domácností, bolo by to pre štátny rozpočet podstatne ekonomicky efektívnejšie. Zároveň by domácnosti významne šetrili na výdavkoch.“ Myslí si to Martin Halás z tohto inštitútu. Podľa neho sa regulácia základných výdavkov domácností štátnymi autoritami pre najbližšie obdobie dvoch až troch rokov ukazuje ako nevyhnutná pre udržanie nielen sociálneho zmiernu a nerovnosti, ale aj rastúcich výdavkov a kompenzácií zo strany štátu.

Jednou z takýchto autorít je určite Úrad pre reguláciu sieťových odvetví (ÚRSO). Minulý rok schválilo zvyšovanie cien, aj keď ešte nedochádzalo k ich reálnemu zvyšovaniu. Menil svojvoľne referenčný rámec prvých šiest mesiacov, ktorý platil pred niekoľkými rokmi. V súčasnosti, keď sú ceny komodít hlboko pod stropom v rámci elektriny a plynu, ÚRSO nerobí nič a ponecháva nadhodnotené ceny. Halásov návrh si zaslúži pozornosť i podrobnejšie rozpracovanie. V každom prípade rieši tému, ktorú dnes v predvolebnej rétorike sotva nájdeme.

Ľudovít KUSAL

NA MARGO

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR uhradí školám v plnej miere zvýšené prevádzkové náklady z dôvodu nárastu cien energií v roku 2023. Celková výška finančných prostriedkov predstavuje 12,4 milióna eura. Potvrdil to minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Daniel Bútor. V treťom kole dohodovacieho konania na dofinancovanie prevádzkových nákladov z dôvodu nárastu cien energií v roku 2023 budú zriaďovateľmi škôl a štátnych školských zariadení poskytnuté finančné prostriedky na energie spotrebované od januára do apríla na základe údajov z formulára vyplneného do 25. mája.

Pomoc školám

V prípade, že správne vyplnené údaje boli na základe vykonaných kontrol vyhodnotené ako chybné, je potrebné opätovne vyplniť formulár na webe spolu so zaslaním skenov faktúr príslušnému regionálnemu úradu školskej správy na ich individuálne posúdenie. Úrad zašle ministerstvu skeny faktúr, ktoré dokazujú správnosť údajov v elektronickom formulári. Následne bude rozhodnutie ministerstva upravené. V druhom kole dohodovacieho konania na dofinancovanie prevádzkových nákladov z dôvodu nárastu cien energií v roku 2023 bola zriaďovateľom škôl a štátnych školských zariadení vypočítaná výška finančnej pomoci na úhradu výdavkov na energie spotrebované v januári a vo februári. Podmienkou poskytnutia finančných prostriedkov bol vstup zriaďovateľa do dohodovacieho konania. V treťom kole dohodovacieho konania na dofinancovanie prevádzkových nákladov z dôvodu nárastu cien energií v roku 2023 budú zriaďovateľom škôl a štátnych školských zariadení poskytnuté finančné prostriedky na energie spotrebované od januára do apríla 2023 na základe údajov z formulára vyplneného do 25. mája 2023. Celková výška finančných prostriedkov predstavuje 12,4 milióna eura. V prípade, že správne vyplnené údaje boli na základe vykonaných kontrol vyhodnotené ako chybné, je potrebné opätovne vyplniť formulár na webe spolu so zaslaním skenov faktúr príslušnému regionálnemu školskému úradu na ich individuálne posúdenie. Ten zašle ministerstvu skeny faktúr, ktoré dokazujú správnosť údajov v elektronickom formulári. Následne bude rozhodnutie ministerstva upravené. V druhom kole dohodovacieho konania na dofinancovanie prevádzkových nákladov z dôvodu nárastu cien energií v roku 2023 bola zriaďovateľom škôl a štátnych školských zariadení vypočítaná výška finančnej pomoci na úhradu výdavkov na energie spotrebované v januári a februári 2023. Podmienkou poskytnutia finančných prostriedkov bol vstup zriaďovateľa do dohodovacieho konania.

Finančná pomoc za zvýšené sadzby energií v plnej miere v roku 2023 je určená pre školy financované priamo zo štátneho rozpočtu (základné, stredné, špeciálne školy a všetky ich súčasti) v zriaďovateľskej pôsobnosti všetkých zriaďovateľov a taktiež pre špeciálne materské školy a školské zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti RÚŠS.

Zber údajov „Finančná pomoc v plnej miere v roku 2023“ počnúc faktúrami za mesiac január 2023 je spustený na web stránke energie2023.iedu.sk.

(ib)

Exminister Dušan ČAPLOVIČ: Liberálna ideológia preniká ku katedrám

Rodič má právo vyjadrovať sa k výučbe

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto: SNN

Počas tri a polročného pôsobenia bývalej koalície sa prostredníctvom ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu pod vedením exministra Branislava Gröhlinga (SaS) umelo pretláčali ku katedrám prvky liberálnej ideológie. Nielen o tom sme sa rozprávali s bývalým šéfom tohto rezortu Dušanom ČAPLOVIČOM.

• Ako bývalý člen vlády a parlamentu ste niekoľko rokov pôsobili vo vysokej politike. Akým spôsobom sa zmenila od vášho odchodu do politického dôchodku?

Pôsobil som v politike takmer dvadsať rokov. V roku 2002 ma zvolili do NR SR – do prostredia, kde kraľovala úcta, slušnosť, kolegialita, a aj keď sme v pléne vzájomne otvorene polemizovali, diskutovali, sporili sa, až na výnimky sme sa neurážali. Po rokovaní pléna či výborov sme si podali ruku, posedeli pri káve, vážili sme sa navzájom. Bolo to politické súperenie, vždy však so vzájomnou úctou. Tak to bolo v časoch, keď som bol podpredsedom vlády a neskôr ministrom školstva, vedy, výskumu a športu. Žiaľ, postupne politický jazyk zhrubol a v súčasnosti je z parlamentu kabaret, cirkus, pribúdajú poslanci bez kultúry, s chabým vzdelaním, ktorí z parlamentu vytvorili krčmu štvrtej cenovej skupiny, v súčasnosti sa z NR SR šíri hnus.

• Ako hodnotíte tri a polročné pôsobenie bývalej štvorkoalície z pohľadu politickej kultúry?

Spočiatku som veril, že sa prostredie parlamentu umodrí, žiaľ, čoraz viac prevládala a prevláda vulgárnosť, nenávisť až za hrob, profesionalita sa, až na výnimky, vytratila, politická kultúra mnohých poslancov a poslancov surovo šliape po humanite, múdrosti, vzdelanosti. Mnohí nechápu, že napriek tomu, že každý jeden sme iný, nadovšetko sme ľudia, tak ako hovorí staré havajské príslovie. Milan Rúfus si dávnejšie vo veršoch položil otázku: „Či sme bytosti, alebo len tvory?“ Žiaľ, v prítomnosti sa aj tvory správajú primeranejšie ako niektorí poslanci slovenského parlamentu.

• V rezorte školstva sa pod vedením bývalého ministra školstva Branislava Gröhlinga (SaS) umelo pretláčali prvky liberálnej ideológie. Do akej miery ste tento fenomén pozorovali?

Ťažko sa mi posudzuje môj bývalý kolega z parlamentu, neskôr minister. Nevie, prečo tak podľahol vo funkcii liberálnej ideológii, prečo ju tak zbožňuje, veď každá ideológia škodí vzdelávaniu, boľavo zasahuje školstvo. V rezorte sa pod vedením ministra Branislava Gröhlinga vytrácala odbornosť, prevládala povrchnosť, strata kultúry. Nebudem hodnotiť pána ministra. Veľmi ma sklamal, keď vyšlo najavo, že jeho záverečná vysokoškolská práca je plagiat, nedokázal z toho vyvodit' dôsledky a odísť z tohto postu. Veľká škoda pre rezort, veď sám si zrejme uvedomoval tento svoj hendikep, takmer nechodil medzi rektorov, na vysoké školy, zrejme ho hrýzlo svedomie...

• Počas poslednej riadnej schôdze Národnej rady SR sa rokovalo aj o možnosti rodičov nepustiť svoje deti na hodiny sexuálnej výchovy, pokiaľ s jej obsahom nebudú súhlasiť. Podľa niektorých liberálnych poslancov je to cesta do stredoveku. Súhlasíte s ich názorom?

Nesúhlasím. Rodič má právo vyjadrovať sa k vyučovaniu predmetom, odmietnuť spôsoby a metódy výučby aj v prípade, keď ide o rozpor s kresťanskými hodnotami. Vzdelávanie je potrebné prispôbiť k veku žiackych či žiaka. Keď som bol ministrom školstva, odmietol som jeden

Dušan ČAPLOVIČ navštívil Maticu slovenskú ako minister školstva viackrát. Na fotografii ho sprevádza po 2. matičnej budove už nebolý vedecký tajomník Imrich Sedlák.

šlabikár, kde boli pasáže nevhodné k veku žiakov a formovaniu ich myslenia a vnímania sveta. Naopak, pri stretnutí s básnikom L. Feldekom a výtvarníkom Miroslavom Cipárom som ich požiadal o prípravu Šlabikára, ktorý by pôsobil primerane výchovne a vychádzal by z národných tradícií, humanizmu a dejín nášho národa. Aj ho pripravili, žiaľ, moji nástupcovia od roka 2014 ho nevedeli presadiť, keďže tzv. experti ho odmietali, pretože sa vraj prieči duchu súčasnosti. Je to na smiech. Žiaľ, liberálna ideológia čoraz viac ovláda naše školstvo.

• Podľa mojich informácií sa za ministra Gröhlinga mala obmedziť aj vyučovacia hodina náboženskej výchovy. Je podľa vás súčasný systém výberu náboženskej alebo etickej výchovy dostatočný?

Bolo to správne rozhodnutie na základe Zmluvy medzi SR a Svätou stolicou o výchove a vzdelávaní, podobne aj ďalších cirkví registrovaných na Slovensku. Je to o slobode rozhodnutia rodičov, či chcú dať dieťa na náboženstvo alebo etickú výchovu. Vo Švédskom kráľovstve je napríklad Evanjelická cirkev zakotvená v ústave, no rozhodli sa pripraviť vzdelávanie z dejín cirkví a náboženstiev, a tak už od útleho detstva vychovávajú a vzdelávajú v ich školskom systéme žiakov k tolerancii a úcte k iným náboženstvám, s ktorými sa vo svojom živote doma či cestovaní po svete budú stretávať.

• Ako hodnotíte zrovnoprávenie financovania súkromných a cirkevných škôl samosprávou so štátnymi bez riadneho finančného krytia zo strany štátu?

Tu je žiaduce urobiť ešte mnohé opatrenia, odstrániť tento rozpor zrovnoprávení financovania zo strany štátu k samosprávam, najmä čo sa týka cirkevných škôl. Pokiaľ ide o súkromné školy požadoval som podobné financovanie ako v susedných Čechách. Ale vo Veľkej Británii či v USA je dvojtretinové financovanie štátu. Tretinu si musí hradiť súkromná škola, ktorá vyberá od žiakov a študentov finančné zdroje a vytvára v našom školskom systéme nerovnosť. Výnimku by mali súkromné školy, ktoré nevyberajú tzv. školné, napríklad na Slovensku, niektoré firemné školy v tradíciách Tomáša Baťu.

• Prednedávnok poslanci schválili tretiu hodinu telesnej výchovy na základných školách. Zistilo sa však, že príslušný zákon má obsahové chyby a je tak v praxi nevykonateľný. Ako si vysvetľujete tento amaterizmus?

Schválenie tretej hodiny telocviku som považoval za správne a pre telesný vývoj žiakov veľmi potrebné. Mrzí ma amaterizmus tvorcov legislatívy, ktorí tak znehodnotili svoje úsilie pre aplikovanie tretej hodiny telesnej výchovy vo vyučovacom procese. Rovnako ma mrzelo vyberanie zástupných problémov niektorých predstaviteľov školstva a poslancov. To, že exminister B. Gröhling tretiu hodinu systematicky spochybňoval, bolo prejavom jeho neschopnosti pochopiť význam telocviku pre komplexné vzdelávanie a výchovu, zdravie žiakov na základných školách. Som zarmútený, že sa to v celosti nepodarilo...

• Počas ministrovania B. Gröhlinga bola v roku 2021 prijatá novela školského zákona. Priniesla napríklad definíciu pojmu „inkluzívne vzdelávanie“, zmeny v hodnotení žiakov alebo zjednotenie procesu prijímacieho konania na stredné školy. Priniesie podľa vás želaný výsledok?

V niektorých oblastiach priniesla. V celosti však predstavuje nepochopenie inklúzie na formovanie zdokonaľovania vzdelávania, vytváranie rovnoprávných východísk pre všetkých žiakov základných škôl. Na jednej strane podporuje inklúziu, na druhej strane naďalej vyberá žiakov do osemročných gymnázií, a tým narušuje celosť triedy tých najlepších ako ťahúňov pre priemerných, slabších a najslabších. Inšpirácia sa vytráca. Príklady najlepších odchádzajú. Tým, že v jednotlivých triedach inklúzia slabne, kvalita triedy upadá z priemeru do podpriemeru.

• V súčasnej politickej a ekonomickej globalizácii je dôležité formovanie zdravého národného povedomia a vlastenectva. Môže podľa vás v tomto smere zohrať výraznejšiu úlohu slovenské školstvo?

Školstvo je rozhodujúce pri formovaní zdravého národného povedomia a vlastenectva. Žiaľ, liberálna ideológia vytlačila vlasteneckú výchovu na okraj, a tak sa nemôžeme čudovať, že povrchné je poznanie našich

národných dejín, ale aj dejín regiónov, že vlastenectvo je označované za nacionalizmus. Kým v susedných štátoch je formovanie vlastenectva, poznania národných dejín, kultúry a tradícií v popredí. Spomeniem Poľsko a Maďarsko. Je to aj preto, že sa rozlišuje patriotizmus od šovinizmu, že na školách vo vzdelávacom procese je prioritou dejepis, národná literatúra v rámci vyučovacieho procesu a mimo vyučovacieho procesu už na základných školách, ale aj v predškolskej výchove a vzdelávaní.

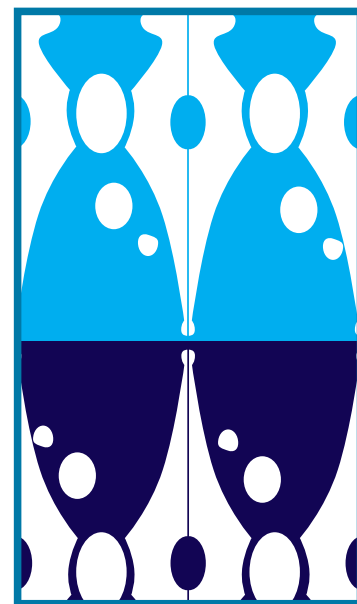
• Ako môžeme ako štát a spoločnosť eliminovať odchod mladých šikovných študentov študovať do zahraničia?

Je to už dlhodobá úloha, bola v zámeroch ministrov školstva. Aj ja som sa usiloval počas vyššie dychov rokov (2012 – 2014) túto úlohu naplniť. Priznám sa, nepodarilo sa mi to – aj v súvislosti s mojou abdikáciou na túto funkciu, ktorá bola mojím osobným rozhodnutím. Je to dlhodobá úloha, ktorú treba naplniť v kontinuite, cielene a v spolupráci najmä s rezortom financií, ale aj s ďalšími rezortmi za výraznej podpory predsedu vlády a parlamentu. Vytváranie lepších podmienok na našich univerzitách vo vzdelávaní, zapájanie mladých ľudí do výskumu ešte počas vysokoškolského procesu, ale aj v sociálnej oblasti, napríklad štipendiami, kvalitného ubytovania na internátoch. To všetko si však vyžaduje pravidelné zvyšovanie finančných zdrojov. To je jedna zo základných úloh. V súčasnosti bola šanca prostredníctvom európskych zdrojov z Plánu obnovy a odolnosti. No opäť sa nedari. Takým príkladom je ignorovanie žiadosti Univerzity Komenského na financie z uvedeného plánu od rezortného ministerstva na obnovu vysokoškolských internátov. Veru, systematicky zlyhávame aj v tejto oblasti.

• Mesto Partizánske prednedávnok prijalo memorandum s Maticou slovenskou o spolupráci. Týmto spôsobom sa majú neformálnym spôsobom vzdelávať žiaci ôsmich ročníkov všetkých základných škôl a tretiakov osemročného gymnázia na území mesta v oblasti problematiky slovenského národného hnutia, štúrovcov a Maticy slovenskej. Myslite si, že by takéto memorandum malo byť prijaté aj na úrovni ministerstva školstva?

Gratulujem, veľmi sa teším z podpísania memoranda, gratulujem vedeniu Maticy slovenskej, aj Mestu Partizánske. Príklad pre mestá na Slovensku a, samozrejme, aj ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu. Často som chodieval do Maticy slovenskej v Martine už ako podpredseda SAV, neskôr ako poslanec, podpredseda vlády a naposledy v lete v roku 2013. Hovorili sme s vtedajším predsedom M. Tkáčom a ďalšími predstaviteľmi Maticy slovenskej o spolupráci v oblasti prípravy a vydávania učebníc v Neografii. Aj sa postupne rozbiehala. Žiaľ, po mojom odchode zaspala. Hovorili sme aj o školstve na južnom Slovensku a slovenskom školstve v zahraničí, kde sme v spolupráci urobili prvé pozitívne kroky. Keď som v období, keď bol ministrom kultúry Milan Kňažko a bol som v spojitosti s násilnými krokmi tohto rezortu ako podpredseda SAV na rokovaní v Martine, vystúpil som a povedal: „Matica nie je ani Kňažkova a ani Markušova, ale slovenská.“ Teda štát by mal prostredníctvom rezortov kultúry, školstva a financií Maticu slovenskej pomáhať. V súčasnosti je povereným ministrom školstva Daniel Bútor, aj keď nakrátko, mohol by proces spolupráce oživiť. Veď je vnukom skvelého básnika a novinára Ladislava Novomeského, prvého povojnového povereníka školstva a osvety a predsedu Maticy slovenskej.

RODINA a ŠKOLA

1/2023

Časopis založený v roku 1885 pod pôvodným názvom Dom a škola. S prestávkami vychádzal až do roka 2019.
Príloha Slovenských národných novín pre všetkých, ktorým záleží na dobrej výchove a vzdelávaní, pozitívnom myslení a pevnom hodnotovom svete.

Lubomír PAJTINKA

Každá spoločnosť je taká silná, múdra, kultúrna, koľko má skutočných múdrych, schopných, čestných ľudí. Veľkých ľudí... Ak si dnes kladieme otázku, či má Slovensko svojich „veľkých ľudí“, prichádzajú rozpaky. Na jednej strane vieme, že určite sú, na strane druhej sa hneď natíska otázka – kde sú a najmä, ktorí to sú?

Kde sú naše elity?

V kultúrnych krajinách je bežné, že svoje elity ľudia naozaj poznajú. Vedia, ktorí múdri ľudia sú ich autoritami, majákmi vo vire diania, sú pyšní na nich, vážia si ich, ctia, majú v úcte ich múdrosť, myšlienky, tvorivosť, jedinečnosť. Tomu, aby ľudia poznali svojich vynikajúcich jedincov, aby boli pozitívnym príkladom pre mládež, ale aj ostatných, pomáhajú najmä médiá, ale aj verejní činitelia. Ich vyjadrenia, názory sú smerovými tabuľkami pre ostatných. V zmesi názorov sú práve tie ich tými, ktoré odkrývajú a rozkrývajú podstatu vecí, problémov okolo nás.

Múdrosť je v našej spoločnosti na verejnosti akosi stále menej, hlúposť, akoby nám kvitla v každej druhej záhrade. V tých mediálnych sadoch ju priam šľachtia. Z roka na rok sa nám rozpadáva kultúrny ráz nášho sveta, hodnotový svet ľudí. Ani to mnohí nezbadali. Už sa im to javí ako prirodzené. Je to ako v tom príbehu o žabe, ktorú keď dali do hrnce so studenou vodou na sporák, spočiatku sa tešila, že sa postupne ohrieva v teplej vode. Katastrofa prišla až potom. Z roka na rok sa predáva menej kvalitných kníh, brak ide „na dračku“. Bestsellery, senzácie, škandály sa stali hlavnou potravou pre čitateľa, poslucháča, diváka. A ešte niečo – celebrity. Teda miestne haraburdy, ktoré po prejdení hraníc nepoznajú ani posledná predavačka či zametač ulice. Nieto, aby ešte vyvolali záujem skutočných osobností. U nás ich poznajú všetci – hovoria o ich bezduchých skutkoch, pustenom očku na pančuche, nohavičkách, ktoré nemali problém vykúkať z krátkej sukne, či o prsiach vymodelovaných lekárske plastickými, očiach, ušiach, zadkoch. A ešte sa hovorí o ich „skutkoch“ – kedy, kde, s kým.

Každá spoločnosť je závislá od múdrych a schopných ľudí. Existenčne závislá. Múdrosť ako taká nie je tovar, je to dar schopných. Ak sa spoločnosť odvracia od svojich múdrych, ak si ich nepečuje, ak im nedáva patričnú úctu, nemôže očakávať prosperitu, ba ani dobro, humanizmus, lásku a priateľstvo medzi ľuďmi. Dlhodobé pestovanie tohto stavu je samovraždou spoločnosti. Ak sa staneme rezistentnými k tomuto stavu, podpalujeme vatru svojho konca. Väzným problémom doby je pasivita a beznádej, ktorá sa šíri medzi ľuďmi. V takejto spoločnosti a stave ziskava prevahu a priestor bezduchá zábava, ktorá si nevyžaduje myslenie. Stačia pudy a prvosignálne prvky. Jesť, piť, súložiť. A tak sa v televízii najmä varí a pári. Popravde, celé Slovensko sa akoby školilo na kuchárov a ešte na štylistov a modelov či modelky a sexsymboly. Čím menej je v spoločnosti múdrych a prospešných myšlienok, tým ľahšie sa konkrétne spoločnosť ovláda.

Slovenské elity sa nesmú uzatvárať do seba a svojho sveta. Musia rázne vystúpiť z tieňa a uchmatnúť mediálny priestor konkurencii. Nesmú sa už uzatvárať do svojej veže zo slonoviny. Národ potrebuje svoje poludštenie, otvoriť svoje myslenie, kým nie je neskoro. Lebo, žiaľ, bude veľa jedincov, kde už nepomôže ani kultúrna resuscitácia. A tak treba zachrániť ešte aspoň tých, ktorí neprišli o svoje základné mentálne životné funkcie.

Nový minister školstva Daniel BÚTORA nemá pedagogické vzdelanie Školstvo je najvýznamnejší výrobný rezort

Na našom hospodárskom dvore nastala zmena. Voz, do ktorého boli zapriahnuté kone, sa potácal zo strany na stranu, chvíľami cúval, lámali sa mu kolesá. Ešte horšie to bolo s koňmi, ktoré ho mali ťahať dopredu. Hryzli sa, kopali, frkali na svoje okolie, jeden ťahal dopredu, druhý brzdlil, o chvíľu to bolo celkom naopak. Gazda musel napokon pristúpiť k vážnemu kroku. Staré kone vypriahnuť a odohnať kade ľahšie a k ťažnému oju pripojiť kobyľky rovno zo šľachtiteľskej stanice. Gazda má veľké očakávania, veď škôd bolo napáchaných až-až. Bohvie, koľko času bude treba, aby sa ich podarilo aspoň sčasti poopravovať. Ba niekde to ani nepôjde.

Lubomír PAJTINKA
Foto: internet

Za posledné štyri roky tu už máme tretieho ministra školstva. Mnohí hovoria, že na to, aby ste sa stali ministrom školstva, nie je potrebná žiadna konkrétna škola ani špeciálne vedomosti z oblasti, ktorej by ste mohli šéfovať. Vo výnimočných prípadoch nemusíte byť ani členom politickej strany. Poslední dvaja ministri školstva sú toho príkladom. Minister školstva by mal byť prioritne dobrým manažérom, preto vraj nie je potrebné jeho pedagogické vzdelanie. Stačí to aj v školstve?

■ PROGRESÍVNY MINISTER

Novým ministrom školstva, vedy, výskumu a športu sa v „úradníckej vláde“ stal 56-ročný Daniel Bútor, vnuk nášho básnika, a dokonca bývalého ministra školstva Ladislava Novomeského. Nedošudoval na Filozofickej fakulte UK, potom študoval v Prahe na Karlovej univerzite Americké štúdie. Následne sa venoval trinásť rokov žurnalistike. Bol vedúcim slovenskej redakcie Slobodnej Európy v Prahe. Jeho ideové zaradenie je teda viac ako jasné... Pred vstupom do politiky pracoval pre sieť škôl Cirkvi bratskej Narnia. Do funkcie ministra školstva ho nominovala prezidentka Z. Čaputová. Zhodou okolností jej dcéra Ema bola študentkou na bilingválnom gymnáziu C. L. Lewisa v Bratislave a v tejto sieti pracuje aj viacero ďalších priaznivcov politickej strany Progresívne Slovensko. Je to celkom legitímne, ale verejnosť sa to mala dozvedieť od pani prezidentky. Jej minister školstva totiž nemá pedagogické vzdelanie, nikdy neučil a jedinou jeho kvalifikáciou sú aktivity v treťom sektore na poli niektorých aktivít, ktoré majú nejakú súvislosť s výchovou ľudí. Z tohto dôvodu v tomto prípade nemožno hovoriť o ministrovi odborníkovi v úradníckej vláde.

■ ŠKOLSTVO BEZ ODBORNÍKOV

Pre slovenské školstvo a jeho vedenie je v posledných mesiacoch charakteristickou črtou, že sa presadzujú individuálne kroky bez adekvátnej odbornej analýzy a expertnej prípravy a stratégie. Zmeny sú chaotické. Nie sú prediskutované nielen s učiteľskou, ale ani s rodičovskou verejnosťou a najmä chýba diskusia s odborníkmi. V školstve dnes nejstuje pedagogická tlač ani adekvátny systém informovania o krokoch, ktoré ministerstvo pripravuje či spúšťa. Súčasne sa obchádzajú a zamlčujú mnohé kľúčové témy, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú kvalitu školstva. Chýbajú základné informácie o odbornosti a kvalifikovanosti vyučovania na našich základných a stredných školách. Neexistuje koncepcia odstránenia prepady vedomostí našich žiakov v čase pandémie. Hovorila

o tom aj bývalá premiérka Iveta Radičová, ktorá odhadla prepad vedomostí o vyše tridsať percent. Nemáme štandard vybavenia škôl učebnými pomôckami, chýbajú učebnice...

■ ODLIV MOZGOV

Väzným problémom slovenského školstva je skutočnosť, že naši najlepší študenti odchádzajú študovať na vysoké školy do zahraničia. Ide o najvyšší počet mladých ľudí v celej Európskej únii. Kvalitné vysoké školy hľadajú predovšetkým v Čechách, ale aj v Anglicku či Nemecku. Veľká časť z nich sa už na Slovensko nikdy nevráti a krajina tak prichádza o svoje najlepšie mozgy.

Ministri a úradníci upriamujú pozornosť verejnosti v školstve na druhotné témy a prekrývajú skutočné hlboké problémy riadenia nášho školstva. Mnohé témy sa zásadne zamlčujú, resp. sa možno domnievať, že pravdepodobne dnešné vedenie rezortu o nich vo svojej naivnej školskej politike ani netuší. Mimoriadne znepokojujúce je, že minister (podobne ako jeho dvaja predchodcovia) nemá konštituovanú Kurikulárnu radu a Radu pre systémové zmeny v školstve, ktoré by mali zaujať stanovisko k zásadným premenám školstva.

Minister by sa mal obklopiť najlepšími odborníkmi, lebo jemu chýba pedagogický „grunt“. Treba preniesť na skutočných odborníkov požiadavku, aby pripravili riešenia. V tomto smere je však ministerstvo zaplavené „odborníkmi“ tretieho sektora, a to nedáva nádej na zlepšenie stavu rezortu, kde sa kuje vedomostná a znalostná základňa našej štátnosti, ekonomiky a kultúry.

Školstvo je najvýznamnejší výrobný rezort Samozrejme, nie preto, že by sa v jeho rámci skladali počítače, vyrábali autá, orala pôda. Dôvodom tohto konštatovania je, že v tomto rezorte sa tvorí vedomostná báza, vedomostný základ toho, aby tí, ktorí prejdú kvalitným vzdelávacím cyklom, dokázali nielen plnohodnotne v spoločnosti žiť, ale aj vyrábať počítače, autá, pestovať poľnohospodárske plodiny, liečiť chorých, skúmať choroby a zabezpečovať celý súbor činností na to, aby náš štát bol dobrým a úspešným domovom pre všetkých jeho občanov, ktorí spolu tvoria jeden politický národ.

■ REÁLNA PRIORITA

Úspešné štáty s múdrymi vládami dávajú vo svojej politike školstvu absolútnu prioritu. Nie formálnu, ako sa to robí u nás, ale skutočnú reálnu – počnúc dobrým financovaním cez budovanie prestíže vzdelania a učiteľov v spoločnosti až po vytváranie odborného zázemia a kvalitného učiteľského zboru v školách na všetkých druhoch a stupňoch škôl. Vzdelávanie a vzdelanosť sú zdrojom dlhodobej prosperity slovenskej spoločnosti, podobne ako aj každého človeka, obce, mesta, regiónu a štátu.

Poverený minister školstva Daniel BÚTORA bude v tomto reformami „rozkolísanom“ rezorte zrejme tiež iba dočasnou epizódou.

Ako hodnotí školský rok 2022/2023 PaedDr. Erika PETRAŠKOVÁ, PhD. Učitelia i žiaci sa už tešia na leto

Zhovár sa Ľubomír PAJTINKA
Foto: archív

Patrí k našim najprogressívnejším učiteľom a sama je dôkazom, že dobrá pedagogika sa dá robiť všade a že dobrý učiteľ je základom úspechu nášho školstva. Učila na Strednej zdravotníckej škole v Prešove a teraz je učiteľkou na Súkromnej strednej športovej škole ELBA Prešov. Vyše desať rokov bola členkou redakčnej rady časopisu Rodina a škola a ňou je vlastne dodnes aj v našej prílohe, ktorá vychádza v Slovenských národných novinách. Na Slovensku je známa svojím novátorstvom a zápalom pre dobré školstvo. Je autorkou desiatok odborných článkov a príspevkov v pedagogickej tlači. Učiteľka, aká je základom dobrej školy a jej budúcnosti. Je preto namieste, aby sme sa s ňou porozprávali nielen o tomto školskom roku, ale o výchove a vzdelávaní u nás v širších súvislostiach. Erika PETRAŠKOVÁ.

• Odborníci hovoria, že v detstve sa kladú základy budúcnosti každého človeka. Aké bolo to vaše?

Moje detstvo bolo krásne. Bolo založené na láske, bezpečí a podpore rodičov a staršieho brata. Mohla som sa bezstarostne hrať, objavovať a poznávať svet okolo mňa, mala som možnosť učiť sa nové veci a rozvíjať svoje schopnosti. Medzi meninovými, narodeninovými a vianočnými darčekmi nikdy nechýbali knihy, noty, spoločenské hry a kreatívne hračky. Rodičia ma podporovali v mojich záujmoch a aktivitách, ku ktorým patrili predovšetkým športové aktivity – krasokorčuľovanie, lyžovanie, plávanie, bicyklovanie, turistika, loptové hry, hra na klavíri, čítanie kníh, kreslenie, riešenie rôznych rébusov a matematických hlavolamov.

• Aký bol váš vzťah k škole a k učiteľom? Mali ste dobrých učiteľov? Spomínate si ešte na nich?

Môj vzťah k škole a učiteľom bol kladný zrejme aj preto, že som mala šťastie na dobrých učiteľov, ktorí dokázali vytvoriť na vyučovaní príjemnú a bezpečnú atmosféru. V škole som sa cítila akceptovaná, motivovaná, bola som zapájaná do rôznych aktivít. Myslím si, že dôležitú úlohu pri vytváraní dobrého vzťahu k škole a učiteľom zohrali u mňa pozitívne city – radosť, spokojnosť, optimizmus, zvedavosť, ktoré som prežívala v súvislosti so školou, s učením a s učiteľmi. Komunikácia s učiteľmi a spolupráca s nimi a so spolužiakmi bola založená na rešpekte, záujme, podpore a priateľstve. S láskou si spomínam predovšetkým na mojich triednych učiteľov – pani učiteľku Eškutovú na I. stupni ZŠ, pani učiteľku Kováčovú na II. stupni ZŠ, pána profesora Kričovského na gymnáziu a moju učiteľku matematiky pani Frkovú, ktorej vďačím za to, že vzbudila môj záujem o matematiku a nasmerovala ma na učiteľskú dráhu.

• Akou žiačkou a študentkou bola Erika Petrašková? Ktoré predmety ste obľubovali a ktoré nie?

Bola som žiačkou a študentkou, ktorá sa rada učí, čo mi ostalo až dodnes. Môj záujem o učenie a poznávanie nových vecí sa prejavoval aktívnou účasťou na vyučovaní, zvedavosťou, otvorenosťou, zodpovedným plnením domácich úloh, sebakontrolou a sebahodnotením. Nikdy mi nechýbala chuť neustále sa zlepšovať a rozvíjať svoje silné stránky. Obľubovala som takmer všetky predmety, no najmenej obľúbeným bol pre mňa zeme-pis, pretože sme sa museli memorovať veľa faktov, ktoré sa rokmi menia (počty obyvateľov, ich hustota, produkcia výroby). Nepovažovala som za dôležité byť chodiacou encyklopédiou...

• Prečo ste sa dali na pedagogické chodníčky?

Už na základnej škole som rada pomáhala v učení svojim spolužiakom, vysvetľovala som im, ak niečomu nerozumeli. Moja učiteľka matematiky mi párkrát umožnila vyskúšať si úlohu učiteľky, čo sa mi veľmi páčilo. Mala som možnosť viesť vyučovaciu hodinu, spolužiaci ma rešpektovali, z čoho som mala dobrý pocit.

• Neľutujete, že ste prijali výzvu postaviť sa za katedru? Spomínate si ešte na svoje začiatky?

Nie, neľutujem to. Na svoje začiatky si spomínam veľmi dobre. Keď som v roku 1988 po ukončení vysokoškolského štúdia nastúpila na

Erika PETRAŠKOVÁ

Vedúca predmetovej komisie, digitálna koordinátorka, akreditovaná lektorka a multiplikátorka viacerých národných a medzinárodných vzdelávacích projektov, držiteľka certifikátov ECDL, Microsoft Office Specialist, Moderný učiteľ. Získala rôzne ocenenia, napríklad: Plaketu Jana Amosa Komenského – Sophista pro regione za mimoriadne prínos pre región v oblasti výchovy a vzdelávania.

Ďakovný list od vedúceho odboru školstva PSK za príkladnú prácu v školstve a za aktívny prínos pri výchove a vzdelávaní mladšej generácie.

European Quality Label – európsku značku kvality za využívanie inovatívnych pedagogických metód, tvorivosti a moderných technológií.

Erika PETRAŠKOVÁ patrí k novátorským pedagógom.

Fotografia z Microsoft letnej školy z roku 2022. Počas pandémie informačné technológie prenikli definitívne do školského systému.

strednú zdravotnícku školu, prekvapilo ma, že mi hneď prideliť triedu a stala som sa triednou učiteľkou. Moji prváci boli vtedy iba o deväť rokov mladší, než som bola ja. Zažili sme spolu mnoho krásnych chvíľ nielen v škole, ale aj mimo nej na rôznych mimoškolských podujatiach a školských výletoch. Viaceré žiačky sa neskôr stali mojimi kolegyňami a na zdravotníckej škole učia dodnes.

• Aké špecifiká má vaša škola?

Naša škola je súkromnou strednou športovou školou, ktorá vzdeláva a vychováva osobnosti pripravené na dráhu profesionálnych športovcov, trénerov, rozhodcov a funkcionárov v športe. Je školou rodinného typu, v ktorej cítite prívětivú tvorivú atmosféru. Naši absolventi dosahujú vysokú športovú výkonnosť, poznajú a dodržiavajú princípy kalokagatie. Škola však nežije iba športom, organizuje množstvo zaujímavých spoločenských a kultúrnych podujatí, ktorými udržiava slovenské zvyky a ľudové tradície, posilňuje u žiakov národné ctenie, rozvíja ich estetické ctenie. U žiakov tiež prehľbujeme sociálne kompetencie, osobitne schopnosť kultivovane komunikovať, racionálne argumentovať a efektívne spolupracovať. Posilňujeme u nich prístup rešpektujúci ľudské práva a zodpovednú účasť v demokratickej spoločnosti.

• Ktoré predmety vyučujete a prečo ich považujete za dôležité?

Učím matematiku a informatiku, predmety, ktoré majú mnoho praktických aplikácií. Matematika pomáha rozvíjať kritické myslenie a logiku, informatika pomáha rozvíjať kreativitu a riešiť problémy. Informatika a informačné technológie sú kľúčové pre pracovné uplatnenie v súčasnosti aj v budúcnosti, pretože viac ako dväťdesiat percent povolani bude vyžadovať aspoň základnú úroveň digitálnych zručností.

• Ako ovplyvnila kvalitu vzdelávania pandémie? Ako zasiahla do vašej práce?

Pandémia koronavírusu zlepšila kvalitu online vzdelávania a využitie informačných technológií. Veľmi rýchlo sme sa naučili efektívne využívať aplikácie Microsoftu: Teams, Forms, OneNote, OneDrive, SharePoint, Sway, Stream a iné.

• Ste špičkovou odborníčkou na využívanie informačných technológií v školstve. Aká je ich budúcnosť na tomto poli?

Informačné technológie sa stávajú neoddeliteľnou súčasťou moderného vzdelávania. Ich využitie môže pomôcť zlepšiť kvalitu výučby a motivovať žiakov k učeniu. Medzi niektoré možné trendy a smery patrí: Zvyšovanie kvality a dostupnosti digitálneho vzdelávacieho obsahu, ktorý podporuje interaktívne a zmyslové učenie, aktivizuje logické myslenie a eliminuje edukačnú stereotypiu. Rozvíjanie digitálnych kompetencií žiakov i učiteľov, ktoré sú nevyhnutné pre úspešné pôsobenie v súčasnej i budúcej spoločnosti. Využívanie moderných technológií ako virtuálnej a rozšírenej reality, internetu vecí, chytrých zariadení, cloudových služieb a umelej inteligencie na podporu inovatívneho a kreatívneho vyučovania a učenia. Zlepšovanie infraštruktúry a technického vybavenia pre informatizáciu a digitalizáciu školstva, ako aj optimalizácia elektronických služieb rezortu na centrálnej a regionálnej úrovni. Zvyšovanie spolupráce medzi školami, univerzitami, IT firmami, verejnou správou a ďalšími sektormi na zdieľaní skúseností, poznatkov a zdrojov v oblasti informačných technológií.

• Čo vám ako učiteľke nedá spať?

Finančné poddimenzovanie školstva. Nedostatočné finančné ohodnotenie učiteľov. Tohtoročný výraznejší nárast učiteľských plátov nemožno považovať za zvyšovanie atraktivity učiteľskej profesie. Ide len o nedostatčnú náplň na infláciu. Aby učelia zárobkovo dobehli celoslovenský priemer rovnako titulovaných zamestnancov, potrebovali by okamžité navýšenie platu takmer o štyridsaťosem percent. Platy sú hlavným dôvodom nezáujmu ľudí o prácu v školstve. Práve kvôli nim počiat učiteľov klesá. Podľa Inštitútu vzdelávacej politiky by Slovensku do roku 2025 mohlo chýbať až osemtisícšesťsto pedagógov.

• Čo je pre súčasné deti najväčšou motivačiou pri učení?

Myslím si, že najväčšou motivačiou je pre ne to, ak vidia zmysel v tom, čo sa učia. Deti potrebujú vidieť súvislosť medzi tým, čo sa učia a ich

vlastným životom. Preto by sme im mali pomáhať nájsť význam a hodnotu v tom, čo sa učia, a ukazovať im, ako môžu uplatniť svoje vedomosti a zručnosti v praxi. Veľkou motivačiou je pre ne, samozrejme, aj pozitívna spätná väzba. Deti potrebujú vedieť, ako dobre sa im darí pri učení a čo môžu zlepšiť. Preto by sme im mali dávať pravidelnú a konštruktívnu spätnú väzbu tým, že budeme chváliť ich úsilie, pokrok a úspechy, ale aj poukazovať na ich chyby, nedostatky a možnosti na zlepšenie.

• Ako hodnotíte uplynulý školský rok v živote vašej školy a vás samotnej?

Hodnotím ho ako mimoriadne úspešný. Na našej športovej škole ELBA študuje kvantum talentovaných mladých ľudí, ktorí sa presadzujú nielen na rôznych športových súťažiach, ale sú veľmi úspešní aj v prírodovedných a iných oblastiach. Jednou z nich je aj Michaela Ižárová. Patrí medzi TOP tridsaťpäť dievčat z celého Slovenska, ktoré dosiahli v uplynulom ročníku certifikátového IT Fitness testu digitálnych zručností úspešnosť sto percent.

Prváčka Tamara Tokárová vybojovala pre Slovensko na zimnom Európskom olympijskom festivale mládeže (EYOF) vo fínskom Vuokatti bronzovú medailu v šortreku na päťsto metrov. Veľkej pocty sa jej dostalo tým, že na záverečnom ceremoniáli bola vlajkonosičkou slovenskej výpravy! Zúčastnila sa aj na majstrovstvách sveta juniorov v poľskom Gdansku a seniorských majstrovstvách sveta v kanadskom Montreale. Na oboch súťažiach pritom bola vôbec najmladšou účastníčkou podujatia. Stala sa tiež víťazkou programu Nadácie SOaŠV Ukáž sa! Patrí medzi ocenených TOP 10 športovcov roka 2022 PSK. Ďalšia naša prváčka Ema Lacková ako kapitánka priviedla na EYOFe družstvo hokejistiek k zisku strieborných medailí. Prvá Daniel Balaščák získal na EYOFe zlatu v tenisovej štvorhre. V marci 2023 postúpil do finále kvalifikácie na turnaji 1st W25 EMPIRE Men's Indoor 2023. V prvom kvalifikačnom kole nečakane zdolal o sedem rokov staršieho krajan. Tretiačka Timea Rajtková sa na Majstrovstvách SR v mas wrestlingu umiestnila na krásnom druhom mieste a vybojovala si tak účasť na majstrovstvách Európy. Z Majstrovstiev Východoslovenského atletického zväzu v Nyiregyháze 2023 priviezli naše žiačky jedno zlato, dve striebra a jeden bronz.

Medailové umiestnenia dosiahli aj naše rýchlokorčuliarky na medzinárodných pretekoch ALPE ADRIA TROPHY. V celkovom umiestnení po troch kolách skončila Emma Hympanová na 1. mieste, Michaela Ižárová na 3. mieste a klub ŠKM Akademik s našou trénerkou Blankou Hympanovou vybojoval 3. miesto v súťaži klubov. Slovenský olympijský a športový výbor a Nadácia SOŠV zaradila dvoch našich žiakov do Juniorského olympijského tímu 2023, do ktorého boli vybratí tí najlepší juniorskí športovci na Slovensku.

Do reprezentačného dresu hokejistiek v kategórii U18 bola nominovaná druháčka Tatiana Blichová. V ňom sa v januári tohto roka predstavila na svetovom šampionáte vo Švédsku a k 6. miestu tímu prispela dvoma gólmi. Patrí medzi najúspešnejších športovcov Prešova za rok 2022. Získala ocenenie mládežnícky talent roka. Za zmienku možno stojí aj fakt, že je vnučkou zriaďovateľa škôl a školských zariadení ELBA Ing. Emila Blichu. V máji 2023 sa naši chlapci stali celkovými víťazmi siedmeho ročníka futbalového turnaja O pohár dekana FVT TUKE. Na turnaji sa zúčastnilo šesťnásť družstiev z celého Prešovského kraja.

Fantastický úspech dosiahla naša škola aj v najväčšom a najkomplexnejšom certifikačnom teste digitálnych zručností na Slovensku. Do celoštátneho testovania IKT zručností bolo zapojených 567 škôl, na ktorých študujú žiaci starší ako päťnásť rokov, a naša škola sa umiestnila na krásnom 8. mieste. Sme jedinou športovou školou, ktorá sa umiestnila medzi najúspešnejšími školami s percentilom školy nad 85 percent. Dosiahli sme percentil 97,2, takže iba necelých 3 percentá spomínaných škôl z celého Slovenska dosiahlo lepší výsledok ako naša škola. Navyše mne sa podarilo dosiahnuť skóre sto percent, čím som sa zaradila medzi dvadsiatich najúspešnejších učiteľov.

Bola som opätovne vybraná do medzinárodného programu inovatívnych učiteľov Microsoft Innovative Educator Expert. Úspešne som absolvovala certifikačnú skúšku v anglickom jazyku Microsoft Office Specialist Word Expert. Národné úlohy najvyššej úrovne MOS Expert som musela zvládnuť vyriešiť v časovom limite päťdesiat minút.

• Čo by ste zaželeli slovenským učiteľom a rodičom v čase prázdnin a do nového roku?

Želám im veľa oddychu, zdravia a radosti. Nech sa im darí všetko, čo si naplánujú, a nech sa im podarí dosiahnuť ich ciele.

Človek sa stáva tým, čo si o sebe dlhodobo myslí, ako sa prežíva Budovanie zdravého sebavedomia žiakov

PaedDr. Erika PETRAŠKOVÁ, PhD.
Foto: archív

Každý z nás je v niečom skvelý, každý z nás disponuje určitými silnými stránkami, ktoré by sme si mali uvedomovať a neustále rozvíjať. Základným predpokladom na dosahovanie vynikajúcich výsledkov, ako aj spokojnosti v živote je sebavedomie. Potrebuje ho každý – tak študent strednej školy, ale tiež špičkový manažér. Zdravé sebavedomie nám pomáha, aby sme za každých okolností boli sami sebou. Súvisí so zdravou sebaláskou, sebaúctou a s poznaním svojej hodnoty. Pramení z našej istoty, ktorej veríme bez ohľadu na názory okolia.

Sebavedomie nie je vrodená vlastnosť ani žiadna mimoriadna schopnosť. Je to kombinácia výsledku myslenia a tréningu. Zdravo sebavedomý človek dokáže prirodzene prezentovať svoje schopnosti, svoje pracovné a osobné úspechy. Nemá problém priznať, ak niečomu nerozumie. Sebavedomie sa buduje celý život. Formuje sa od útleho detstva cez všetky zážitky v dospievaní až po dospelosť. Veľký vplyv na sebavedomie človeka majú jeho rodičia, učitelia, priatelia, najbližšie okolie. Správnou výchovou, vytváraním zdravej klímy možno sebavedomie rozvíjať. Naopak, chyby vo výchove a nezdravá klíma môžu sebavedomie podkopať, zapríčiniť jeho zníženie. Je dobré vedieť, že človek sa stáva tým, čo si o sebe myslí, ako sa vníma a prežíva. Jeho správanie zodpovedá sebahodnoteniu, teda mienke, ktorú o sebe má.

■ SPONTÁNNOSŤ DETÍ

K častým chybám dospelých patrí tzv. programovanie strachu. Deti sú veľmi zvedavé a spontánne. Prejavujú sa voľne a otvorene. Chcú objavovať, skúšať, poznávať veci všetkými zmyslami. Majú záujem nielen si ich poobzerať, ale túžia sa ich aj dotýkať, ochutnať, ovoňat... V tejto ich prískornej činnosti ich však brzdia príkazy dospelých: Chodte od toho preč! – Nechytajte to! – Nerobte to! – Položte to! – Toto nesmiete! – Na to ste príliš malí. – Nie ste dosť silní... Následkom týchto formulácií sa

v podvedomí detí začína vytvárať presvedčenie, že sú príliš malé, príliš slabé, príliš nedokonalé, aby mohli skúsiť urobiť čokoľvek nové, odlišné, nezvyčajné. Začínajú si vytvárať nesprávnu predstavu, že nie sú dosť dobré, na základe ktorej sa u nich čoskoro objavujú prvé príznaky strachu zo zlyhania, ktorý je vyjadrený slovami: Toto nezvládnem. – Toto nie je v mojich silách. – Na to nemám nadanie atď.

V neskoršom veku dochádza k upevňovaniu tohto negatívneho procesu. Častými reakciami na nové podnety a výzvy sú slovné vyjadrenia: Toto nedokážem. – Nie som dosť šikovný. – Nie som tvorivý. – Nie som dostatočne vzdelaný. – Nie som dosť dobrý. – Nevieť. – Nemôžem. – Nemám na to vľohy... Akým spôsobom môže človek prekonať strach, ktorý ho brzdí v rozvoji? Tým, že sa prestane ponížovať – zabudne na obmedzujúce myšlienky, ktoré pustí z hlavy. Začne sa rešpektovať, chváliť, veriť v seba, bude ignorovať negatívne reakcie iných, naučí sa plávať proti prúdu, nie s davom, odhodí za hlavu minulosť. Sebavedomý človek si úspech plánuje. V predstavách sa vidí, ako úspešne zvláda rôzne situácie. Odmietnutie nevníma ako prehru, ale ako spätnú väzbu. Keď niečo nefun-

guje, nevesia hlavu, ale berie to tak, že nabuďúce to urobí inak. Úspech vníma ako výhru a teší sa z neho.

■ NÁMETY NA PRÁCU

Ponúkame niekoľko námetov, ktoré pomáhajú budovať u žiakov zdravé sebavedomie.

Vymenujte päť najdôležitejších vecí, ktoré vás naučili vaši rodičia, váš najobľúbenejší učiteľ, váš najlepší kamarát. Svojím žiakom môžete poskytnúť názornú ukážku. Uvediete, čo najdôležitejšie vás naučili vaši rodičia, váš najobľúbenejší učiteľ a váš kamarát.

Zistíte čo najviac informácií o troch ľuďoch, ktorí museli prekonať ťažké úderky života – rôzne prekážky alebo postihnutie, a ktorí napriek nepriazni osudu nerezignovali, ale prosperovali spoločnosti. Určte ich osobnostné črty – česťnosť, hrdosť, iniciatívu, láskavosť, odvahu, organizáciu, priateľstvo, pružnosť, riešenie problému, snahu, spoluprácu, starostlivosť o iných, štedrosť, toleranciu, trpezlivosť, vynaliezavosť, vytrvalosť, zdravý rozum, zmysel pre humor, zodpovednosť, zvedavosť atď. – a porovnajte ich, hľadajte podobnosti a odlišnosti. Keď sa niekedy ocitnete v nejakej situácii, pomyslite si, ako by sa zachovali v danej situ-

ácii títo ľudia. Vyberte si niektorého člena rodiny, priateľa alebo známeho, ktorý v niečom vyniká, dosahuje v určitej oblasti vynikajúce výsledky. Napíšte mu list, v ktorom mu poviete, čo ste sa od neho naučili a ako to zamýšľate použiť, aby ste sa v danej oblasti zdokonalili, aby ste lepšie vykonávali ľubovoľné úlohy. Vytvorte tiež zvukový záznam listu.

Pracujte vo dvojiciach – vytvorte pre svojho spolužiaka pohľadnicu, ktorou oceníte nejakú jeho charakteristickú vlastnosť, niektorú jeho silnú stránku, ktorá sa vám na ňom páči, ktorú obdivujete.

Prečítajte si životopisy troch osôb a potom si z nich jednu vyberte. Zhotovte množinový diagram, v ktorom porovnáte kľúčové kompetencie, ktorými je vybavená dotyčná osoba, s vašimi kľúčovými kompetenciami. Diskutujte o svojom diagrame s ostatnými členmi tímu.

Zosumarizujte čo najobjektívnejšie svoje pozitíva a negatíva, aby ste zhodnotili, čo chcete na sebe zmeniť alebo zdôrazniť. Môžu to byť aj maličkosti, napríklad vnímavosť, rozehľad, cit pre detail...

Zvoľte si jednu zo životných zručností (iniciatívu, odvahu, trpezlivosť), o ktorej si myslíte, že by ste ju potrebovali zlepšiť. Vymyslite aspoň tri praktické kroky na dosiahnutie cieľa. Vytyčte si na to aj časový harmonogram.

Vypracujte esej s rozsahom dvoch až štyroch strán, v ktorej rozoberiete: v ktorej oblasti (školskej, športovej, umeleckej atď.) ste najlepší, čo vás k tomu motivovalo, prečo si myslíte, že ste v danej oblasti najlepší, ktoré schopnosti vám na to dopomohli, čo ovplyvnilo, že sa cítite najlepší práve v tejto oblasti, akí ľudia a aké okolnosti vás v danej oblasti podporovali.

■ DOBRÉ VZŤAHY

Zdrojom spokojnosti a zdravého sebavedomia sú aj dobré vzťahy v spoločenstve ľudí, s ktorými sa stýkavame. Patria k nim dobré vzťahy v rodine, v škole, v práci, v záujmových združeniach. Pre súčasnosť je príznačné naháňanie za úspechom a peniazmi, prejavy vďačnosti a pokory sú akosi v ústraní. Pokiaľ máme záujem o zdravú klímu v rodine, škole, práci atď., mali by sme podľa svojich možností a schopností prispievať k poľudšťovaniu svojho okolia, robiť maximum pre výchovu zdravo sebavedomých, zodpovedných, zdvorilých ľudí, pozorných k iným, ktorí budú poctivo pracovať a pre ktorých vyslovenie otázky: „Mohol by som niečo pre vás urobiť?“ nie je nič nezvyčajné.

Nechodia protestovať pred továrne znečisťujúce ovzdušie. Pred domy majiteľov týchto tovární, lodiarov, priekupníkov zbraní. Títo ľudia o problémoch „poslednej generácie“ nevedia. Alebo ich to netrápi, nezaujímá? Vyzerá to tak, že mládež plače na nesprávnom hrobe. A tak nás chce vrátiť do doby, keď ľudia žili v jaskyniach a na stromoch. Dobré, zlikvidujeme autá, továrne, ale čo bude ďalej? Tu je chyba školy, že na hodinách fyziky, matematiky nedostatočne učili žiakov, že každá príčina má aj svoj následok.

Tvrdenie, že škola učí kritickému mysleniu, preto nemá opodstatnenie.

■ ZÁMER?

Mnohí tvrdia, že naše školstvo je dobré. Je však poplatné dobe. A dobu určujú ľudia pri moci. Otázne je, či sú kompetentní. Či sú správni, kvalifikovaní odborníci na svojich miestach. Vyzerá to tak že nie. Veď čoraz viac zasahujú do školstva, určujú jeho ciele mimovládky. Tie, ktoré nenesú žiadnu zodpovednosť za výsledky. Ak aj niečo riadi ministerstvo školstva, tak iba vyhľadáva krajiny, školské systémy, ktoré nekriticky kopíruje. Porovnávame iba to, čo nám vyhovuje. Vraj vyspelé demokratické krajiny dávajú na školstvo toľko percent HDP. Patríme aj my k vyspelým demokratickým krajinám? Iba si to namýšľame, realita je iná. Jedna vec je, čo si o sebe myslíme, iná, čo si o nás myslia druhí. Berú nás ako rovnocenných partnerov? Vyše tridsať rokov sa snažíme priblížiť k úrovni „Západu“, ale v skutočnosti sa vzdialenosť medzi nami zväčšuje. Netušíte prečo?

Keď som bol mladý, otec mi hovoril tento príbeh: „Muž dostal ako darček opicu. Potešil sa jej. Neskôr zistil jej zľú vlastnosť. Všetko, čo on robil, opakovala. Každú činnosť, gestá... Napokon ho opica omrzela, chcel ju niekomu darovať, ale nikto ju nechcel. Zabiť ju nesmel kvôli rečiam okolia. Nakoniec ho napadla spásnosťná myšlienka. Zobral do ruky britvu a tupou stranou si potiahol po krku. Opica urobila to isté, len ostrou hranou. Muž mal svedomie čisté, opica sa zabila sama.“ Podobnosť s dnešnou pozíciou našej vlasti je čisto náhodná. Sme ako tá opica. Ignorujeme naše vlastné pozitíva a preberáme cudzie, našej mentalite nevhodné modely.

Vo svete sledujeme evidentné snahy o likvidáciu tradičnej rodiny Školské reformy neriešia čítanie detí

František BALOHA
Foto: archív autora

Máme na čítanie čas? Učiteľ sa pýta žiakov, čo čítali. V triede je ticho, nikto nechce hovoriť. Nechcú sa vyjadriť alebo sa nevedia vyjadriť? Ak sa nechcú vyjadriť, je to prejav toho, že nečítali. Ak sa nevedia vyjadriť, príčinu objasňuje T. Dalrymple v knihe Ztraceni v ghetu. Lekár pri príchode do bytu nachádza pacienta pred zapnutým televíznym prijímačom. Pacient nevie povedať, čo sleduje. Autor to pripisuje nevnímaniu toho, čo uvádza televízia, no dáva to aj do súvisu s neschopnosťou osoby vyjadriť sa (čo televízia svojou činnosťou podporuje, vytvára). Ak dieťa – žiak – nečíta, nerozvíja svoju schopnosť vyjadrovať sa. Práve deti nenachádzajú vhodné potrebné slová. Nemajú ich dostatok vo svojej slovnej zásobe.

A to tvrdíme, že máme kvalitné školstvo, ktoré neustále reformami „zlepšujeme“. Len výsledok sa nedostavuje. Alebo práve to je cieľom reforiem – neschopnosť porozumieť čítanému textu a chápať ho?

■ RODIČIA A DETI

Vo svete je evidentná snaha o likvidáciu rodiny. Tým sa mení aj pozícia rodičov pri výchove detí. Komu patrí dieťa? Rodičom, štátu? Tvrdíme, že taká je doba. V nej je úloha rodičov finančne sa zabezpečiť, o deti sa postará štát. Teda škola či nejaká iná inštitúcia zriadená štátom.

Rodičom ostáva akurát čas na otázku, či má dieťa úlohu, poprípade skontrolujú žiacku knižku. Ak sú dobré známky, je spokojnosť, ak horšie, nasleduje trest, vezmú mu mobil. Pretože ten je najvernejším spoločníkom detí. Predsa rodič musí dokázať svoju nadradenosť. Čas rozprávať sa navzájom v rodine? Zabudnite. A čítanie? To je až na poslednom mieste. Najdôležitejšie je, že dieťa

nevidí vzor – čítanie knihy v rodine. Táto intelektuálna činnosť je namáhavá. Najčastejšie rodičia čítajú reklamné plagáty, kde hľadajú najlacnejší tovar, ktorý (ne)potrebujú. Nemajú prsty v nečítaní dospelých škola? Tvrdím že áno. Keď boli žiakmi, boli donucovaní čítať, ako dospelí na čítanie zanevrelí. A deti? Škola predsa od nich požaduje vypracované projekty. Tie bez počítača, internetu nie je možné urobiť. Dá sa povedať, že učiteľia svojimi nezmyselnými požiadavkami priam odúčajú deti, študentov čítať k knihy. Výsledok? Dieťa nemá zájem čítať, a to pod vplyvom techniky – mobily, počítače, internet, hry... Súčasná škola nedostatočne dbá na rozvoj čítania. Jednorazové atrakcie ako noc s knihou sú nepostačujúce. V skutočnosti je to iba na zaslepenie očí verejnosti.

■ KOMPLIKOVANÉ UČEBNICE?

Dieťa bolo, je a bude dieťaťom. Ak sa aj vedci snažia geneticky upravovať organizmus človeka, uplynú ešte dlhý čas, kým sa im podarí vytvoriť kyborga. Dovtedy bude platiť zásada J. A. Komenského – od jednoduchšieho k zložitému. Tvorcovia dnešných učebníc predpokladajú, že s prechodom spoločnosti k digitalizácii deťom sú známe aj cudzie, odborné, komplikované slová. Príklad: planéty obiehajú po dráhach – požiadavka „odborníka“ – nie po dráhach, ale trajektóriách. Potrebuje šiestak takýto výraz?

Dieťa má svoje problémy súvisiace s jeho telom, rodinou, vrstovníkmi. Na každom predmete učiteľia žiadajú ovládanie nových poznatkov. Zvládnú to všetci? Mnohí potrebujú objasňovať neznáme slová. Táto činnosť je na učiteľovi a zaberá mu mnoho času. Zvlášť keď autori učebníc sa zameriavajú iba na deti, s ktorými prichádzajú do styku.

■ REDUKCIA UČIVA

Overovanie učebnice autormi má prebiehať aj na škole/ách, kde sú žiaci z marginalizovaných skupín. A takých žiakov a škôl je čoraz viac.

Redukcia učiva bola prospešná, ale chýbajú cvičenia, ktoré si učiteľ musí hľadať, napríklad pri učive o vybraných slovách či na mäkké a tvrdé spoluhlásky. V matematike na I. stupni škôl sa nachádzajú priestorové úlohy. Zámer autorov je jasný, splniteľnosť nereálna. Zajímavý je poznatok, že je odmietaná waldorfská pedagogika, ale sa vymýšľa niečo nové. Prečo?

■ MLÁDEŽ A BUDÚCNOSŤ

Pre mnohých sú dôležité učebnice zaoberajúce sa sexualitou. Hitom je problematika LGBT+ alebo globálne otepľovanie. Mládeži sa nahovára, že je posledná generácia. Keďže sa iba hovorí, že škola učí kritickému mysleniu, mládež tieto tvrdenia nekriticky prijíma. Mnohí chcu byť aktivistami, chcú bojovať proti otepľovaniu planéty, za rodovú rovnosť. Mladí ľudia ako ochrancovia prírody protestujú proti automobilovej doprave, uhoľným baniam, jadrovej energetike. Priliepajú sa k asfaltu na cestách, sľhajú sa na továrenské komíny, polievajú farbou obrazy v múzeách. Robia problémy strednej vrstve.

SLOVO NA ZÁVER

Keď si dnes kúpite nábytok, počíta sa s tým, že je to na päť, možno desať rokov, potom si ľudia kupujú nový. Kedysi sa nábytok vyrábala na večnosť, na osemdesiat či sto rokov. Taký nábytok bol mimoriadne kvalitný. Do jeho konečnej podoby stolárski majstri vkladali svoju fantastickú zručnosť, fortieľ. Bolo treba najkvalitnejšie drevo, aby bol výsledok výnimočný. Tak to bolo a bola to filozofia života. A také sa rodili aj deti. Keď rodičia plodili svojich potomkov, mysleli na ich budúcnosť veľmi zodpovedne od prvej chvíle ich príchodu na svet. Pri ich výchove sa dbalo na ich odolnosť voči povrchnosti a krátkodobým cieľom, mód-

Hodnoty v čase

nosti. Táto generácia mala v krvi zodpovednosť a úctu k trvalým hodnotám. Aj do manželstva sa vstupovalo na večnosť, nie ako dnes, keď mladí kalkulujú ešte pred svadbou s tým, že ak to nebude fungovať, tak sa rozvedú. Takto bola splodená vlastne celá generácia dnešných sedemdesiatnikov, šesťdesiatnikov či päťdesiatnikov. Potom sa už odráža na ľuďom módný trend zľavovania na kvalite. Výroby tovarov i výchove ľudí. Ba aj ich vzdelávania. Učiteľia majú potvrdia, že dnešní vysokoškolskí študenti majú vedomosti na úrovni voľakedajších maturantov. Vysokoškolské diplomy sa rozdeľujú v každom druhom meste. Súkromným školám záleží najmä na tom, aby študent platil, jeho vedomosti nie sú tým kľúčovým kritériom na jeho ďalší postup. Verejné vysoké školy nechcú v tomto trende zaostávať.

Na Slovensku máme v súčasnosti vyše tisícosemsto profesorov, čo by mala byť elita našej vedy, techniky, umenia i pedagogiky. Cítiť ich prítomnosť? Dávajú vedieť svojmu okoliu a verejnosti, aké majú byť tie najvyššie ciele a horizonty myslenia? Sú naozajstnými celebritami ducha v spoločnosti? Mám pocit, že tie smotánkové „celebrity“ ich schovávajú na celej čiare do vrečka. Koho je to chyba? Zrejme nášho hodnotového sveta. Veď ak uprednostňujeme ako naše vzory ľudí s plytkým mravným a duševným rozmerom, potom sa nemôžeme čudovať, že celá spoločnosť sa uberá týmto lacným smerom.

Voľakedy ľudia cítili väčšiu zodpovednosť za seba, svoju rodinu i spoločnosť, v ktorej žijú a budú žiť. Voľakedy sa neslávil žiaden Valentín, ale ľudia sa mali radi aj bez toho okázalého formálneho dňa. Mali sa radi každý deň, nielen v ten, keď to všetky médiá a obchodníci nariaďujú. Mnohí lietajú v oblakoch bez toho, aby mali skutočné krídla. Vidia sa výnimočnými, aj keď sú iba obyčajnými ľuďmi. Tuningujú svoje telá ako fanatici svoje autá.

Máme tu ďalšie prázdniny. Možno by sme mohli byť viac času s našimi deťmi a vnukmi a mohli by sme sa s nimi rozprávať aj o živote, jeho zmysle a hodnotách. Nebudú to premárnené chvíle, ale veľká investícia do ich ľudského rozmeru.

František PODLUŽIANSKY

Foto: Emil SEMANCO

Neporiadok v hodnotách spôsobuje najväčšie zlyhania Pohľad do svojho vnútra

Doc. PhDr. Emil KOMÁRIK, PhD.
Koláž: Emil SEMANCO

Niektorí ľudia majú radi poriadok okolo seba. Niektorí až tak, že ho kladú za najvyššiu hodnotu, ktorej obetujú čas, peniaze i pokoj v rodine. Múdri ľudia už dávno hovoria, že treba okrem poriadku v byte občas urobiť aj poriadok vo vlastnom vnútri.

Ako na to? Dost' dôležité je najprv sa dohodnúť sám so sebou, čo to je to naše vnútro, ktoré si želáme mať upratané. Zaučať môžeme napríklad poriadkom v tele. Lebo telo je určite v našom vnútri. V tom prípade je postup všeobecne známy. Vyberieme sa na dôkladnú preventívnu prehliadku. Dáme si urobiť EKG, odobrať vzorky. Potom po čase dostanete výkaz o poriadku v tele. Je to tam pekne po poriadku uvedené. Laboratórne testy ukázali, že správanie vášho tela je v predpísaných hraniciach alebo že niečo je príliš veľké alebo príliš malé. To, samozrejme, všetci vieme a niektorí si svoje vnútro takto pravidelne upratujú.

■ PRAVÉ JA

Mozog je orgán uložený v hlave. Vieme o ňom, že váži poldruha kila a pozostáva zo 171 miliárd buniek. Z toho 86 miliárd sú nervové bunky a zvyšných skoro 85 miliárd tvoria gliové podporné bunky a krvné cievy. Mozog pozostáva z troch veľkých častí: veľkého mozgu, malého mozgu, teda mozočka, a mozgového kmeňa. Najdôležitejšiu časť mozgu predstavujú plogule veľkého mozgu. Vážia dohromady 1,2 kilogramu a obsahujú 77 miliárd buniek. Z toho nervových buniek je 16,3 miliardy, podporné bunky a cievy pozostávajú zhruba zo 60,8 miliardy buniek. To je prekvapujúce, čakali by sme, že v tej najdôležitejšej časti mozgu bude väčšina nervových buniek. Ale nie, väčšina nervových buniek, až 69 miliárd, sa nachádza v mozočku, ktorý váži niečo vyše pätnásť dekagramov. Nielen jazyk aj mozoček je malý úd a veľkým sa honosí, ako píše apoštol Jakub. Ten má na svedomí, že vieme chodiť, hrať na klavíri, správne vyslovovať slabiky, tancovať tango alebo makarenu. Ale to asi nie je to pravé JA.

Mozgové plogule sú na povrchu tvorené sivou mozgovou kôrou. Je to asi dva až štyri milimetre hrubá vrstva, ktorá má plochu vyše dvoch štvorcových metrov, a tak musí byť všelijako poskrúcaná a poskladaná, aby sa zmestila do lebky. Takže keď sa na mozog pozrieme zvonka, vidíme jej závitý a ryhy. Závitý na povrchu mozgu tvoria päť nápadných lalokov: spánkový lalok, čelový lalok, temenný lalok, záhlavný lalok a ostrovňový lalok, ktorý je trochu očiam skrytý. Vedci sa domnievajú, že každý z týchto lalokov má pridelený nejaký rezort, ktorým prispieva k vytváraniu toho, čomu hovoríme JA. Nejaký to celé funguje, ale zistiť ako, je také ľahké, ako zistiť, čo robí ministerstvo spravodlivosti podľa jeho poštovej adresy. Lebo problémy nastávajú, keď

sa pokúsime nazrieť do vnútra mozgových plogulí. Očakávali by sme, že tam nájdeme širokú škálu komponentov, nejaké tie čipy a tranzistory, ktoré to JA vytvárajú. A ono nič. Všetko, čo vo vnútri nájdeme, sa volá biela hmota a v skutočnosti je to niečo ako zmes izolovaných drôtikov obalených bužirkami. Sú to výbežky nervových buniek z mozgovej kôry, ktoré sú zaizolované, aby sa nemiešali jeden druhému do činnosti. Predstavme si, že každá nervová bunka v mozgu môže byť v spojení s piatimi tisíckami iných, a ak máte doma i tečkára spýtajte sa, koľko drôtov a prepinacích staníc na to treba.

■ MOZOG NIE JE JA

Treba podotknúť, že mozgové bunky sú živé bytosti. Mozog spotrebuje denne asi päťsto kalórií v podobe glukózy, čo je štvrtina spotreby celého tela. Potrebuje i veľa kyslíka. Cukor a kyslík dodáva, samozrejme, krv a krv aj odvádza odpad. Lenže krv obsahuje kadečo, ale mozog má perfektnú upratovaciu službu. Volá sa krvná bariéra. Ona jednoducho nepustí do mozgu nič, čo by mohlo narobiť neporiadok. Mozgové bunky vnútri bariéry používajú špeciálne spravodajstvo prenášané hormónmi zvanými enkefalin, ktoré si mozog vytvára sám. Lenže niektoré látky, ktoré sa dostanú do krvi, lieky, alkohol, drogy a pod., majú falšované vstupenky a krvná bariéra ich nerozpozná. Ich signály potom robia neporiadok v organizácii mozgu. Keď už je neporiadok za bránami, tak toho už veľa neupraceme. Poriadok v mozgu možno robiť len preventívne, to znamená nezasviniť si ho. Mozgové hormóny diktujú, či budeme spať, alebo bdieť, či sa budeme cítiť príjemne, alebo neprijemne, či budeme vidieť svet

reálne, alebo v podobe halucinácií a bludov. Ale to ešte nie je JA. Čosi nám uniká.

Lebo mozog nie je JA. Mozog je môj, ale ja nie je moje. Ja som JA. JA som pevná stavba v chaose života, ktorá zaručuje, že som dnes ten istý, čo som bol včera, a že mám v pamäti všetko dôležité, čo som prežil, že viem rozlíšiť svoj život od života druhých, viem precítiť to, čo prežívam, viem plánovať svoju budúcnosť. A viem snívať.

■ UPRAŤOVANIE V MYSLI

Ak by som chcel začať upratovať JA, teda seba samého, okamžite narazím na pamäť. A to je krajina ako džungľa alebo dažďový prales. Tam je toho na upratovanie požehnané. Kedysi ako deti sme sa nechceli učiť jazyky a matematiku s tým, že ich nikdy nebudeme potrebovať. Život preveril, že veľa z naučeného – či už s láskou, alebo s odporom – sú naozaj haraburdy, ktoré by bolo najlepšie poslať do odpadu. Naučili sme sa však aj mnoho užitočného, živil sme sa tým a v dôchodku budú tie vedomosti a zručnosti ležať ladom. Strata vedomostí až tak veľmi neboli a neprekáža. Veľký neporiadok v pamäti robí niečo iné. Úlohy, ktoré sme nechali nedokončené, príležitosti, ktoré sme nevyužili, a rany, ktoré ostali nezahojené. Lebo toto bolí, a aj keď to ešte nie je JA, už sa ho to veľmi dotýka. Neporiadok v pamäti robia spomienky, ktoré putujú časom a prepádajú nás v nečakaných situáciách, vo sne, na oslavách, pri odpočinku – a vždy nám pokazia náladu. Ale všetko toto je menlivé a dočasné. JA mám pamäť, ale to, čo som, je síce tiež založené na pamäti, ale keď som sám sebou, tak by mi to malo vydržať na celý život, malo by to byť pevné, trvalé, odolné a opraviteľné.

JA je stavba, v ktorej žijeme svoj život. Môže ňou byť čokoľvek, čo sme si vystavali, či niečo úbohé ako chatrč, alebo vznešené ako kráľovská rezidencia. A staviame si ju od základu. Zákady stavieb veľmi nevidieť, ale od nich závisí, či budú odolné proti náporu zvonku. Mali by sme poriadne preveriť, či sme svoje základy založili na skale, na piesku alebo na vode. A do akej miery im možno dôverovať vtedy, keď všetko ostatné zlyhá. V priebehu života sme si do stavby JA naznačovali poklady, cennosti, hodnoty, ku ktorým sme uviazali svoje srdce. Každý z nás je jedinečný práve v tom, aké sú naše poklady, pre ktoré chceme žiť a boli by sme pre ne ochotní aj umrieť.

■ POHLAD DO VNÚTRA

Upratovanie JA sa musí začať od pokladov – treba si pozrieť trezory a odhaliť ich obsah. Máme na to štyri indikátory. Prvý spôsob, ako odhaliť, čo je našim pokladom, je čas, ktorý venujeme veciam a činnostiam. Poklady človeka dohromady vytvárajú vnútornú integritu a navonok sa prejavujú v tom, čo nazývame charakter. Neporiadok v hodnotách spôsobuje najväčšie zlyhania a vyvoláva najťažšie bolesti a nepokoje v mysli. Lebo to, čo bolí, nie je niečo moje, ale som to ja sám.

(krátené)

Ktorí odborníci stoja za kurikulárnou reformou? Tretia hodina telesnej výchovy

Ľubomír PAJTINKA
Foto: Školský portál

Odbornú učiteľskú i rodičovskú verejnosť znepokojilo schválenie povinnej tretej hodiny telocviku parlamentom. Je to asi po prvýkrát za posledných tridsať rokov, čo Národná rada SR zasahuje do toho, podľa akého učebného plánu majú pracovať naše školy. Ide o ďalší nesystémový krok, ktorý nerešpektuje štandardné procesy v školstve, ignoruje odborné postupy a bezprecedentne zasahuje do štátneho a školského vzdelávacieho programu.

Zavedenie tretej hodiny telesnej výchovy tak, ako to robí navrhovaná novela, je podľa siedmich najväčších profesijných organizácií regionálneho školstva neprimeraným zásahom do výkonu exekutívnych funkcií inštitúcií zodpovedných za implementáciu dlhodobou udržateľných systémových zmien v školskej praxi.

Zdôrazňujú, že ani autori zákona a ani ministerstvo školstva tento zámer s manažmentmi škôl počas celých troch rokov nekomunikovali. Ako tvrdia, neobstojí ani argument o tom, že školy sa na tretiu hodinu telesnej výchovy mali možnosť pripraviť v dostatočnom predstihu. „Predstavitelia siedmich profesijných organizácií sa zhodujú na tom, že v aktuálnej situácii pri príprave nového školského roka môžu riaditelia škôl považovať uvedenú novelu za nevykonateľnú v prípade, že na jej zavedenie nemajú dostatočný prístup k telocvični alebo nedostatočné prevádzkové možnosti či rovnako personálne kapacity,“ uvádza sa v ich vyhlásení.

Podľa organizácií novela nezohľadňuje komplexnosť dosahov v školskom prostredí. Zároveň porušuje existujúce hlavné princípy školského zákona a jeho filozofiu individualizácie zamerania jednotlivých škôl pri tvorbe školských vzdelávacích programov.

Minister školstva Daniel Bútorá 23. mája 2023 oznámil, že schválil nový štátny vzdelávací program pre základné školy. Od septembra bude

prvých štyridsať základných škôl vzdelávať prvákov podľa nového kurikula. Všetky základné školy začnú povinne učiť podľa ŠVP od školského roka 2026/2027, počnúc prvým ročníkom prvého cyklu. Nový vzdelávací program má byť súčasťou kurikulárnej reformy Plánu obnovy a odolnosti, ktoré neprešli riadnou odbornou diskusiou a oponentúrou. Nie je známe, kto je autorom, ktorí odborníci stoja za takýmto návrhom. Vychováva to veľké znepokojenie, pretože minister nemá konštituovanú Kurikulárnu radu ani Radu pre systémové zmeny školstva, ktoré by mali dať svoje stanovisko k takýmto zásadným pokusom o zmenu v slovenskom školstve.

Európsky festival folklóru v rázovitej podtatranskej obci prešiel rôznymi zmenami

Východná 2023 po sedemdesiatich rokoch

Text a foto: Laco HÁMOR

V roku 1953, v čase frontálneho útoku na staré, konzervatívne, národné i náboženské, pod Kriváňom sa zrodila myšlienka vyvážiť čoraz ťažšie problémy obyvateľstva ich národným ctením. V rázovitej Východnej usporiadali slávnosti, kde sa po vzore starorímskych obyčajov mohol národ hrať, tancovať, spievať – dosýťosti. Organizátorom tohto tradičného podujatia je Národné osvetové centrum.

„Nechápem organizátorov i tohto ročníka Folklórneho festivalu vo Východnej, že sa zubami-nechtami držia termínu – prvý júlový víkend,“ píše M. Oravec na sociálnej sieti a pokračuje: „Isteže boli medzi tými 150-tisícami veriacimi Mariánskej púte v Levoči aj takí, čo by radi stihli i programy folkloristov.“ Po covidových pôstoch, kde sa ukázala autentická sila internetu a vôbec digitálneho sveta pred rokom, ožila obec a festivalový areál návštevníkmi. Kolidujúci dátum festivalu s najväčším pútnickým podujatím na Slovensku je recidíva z čias vzniku prvých folklórnych podujatí. Všetci o tom vedeli, ale sa tvárili, že nie je pravda – slávnostné podujatie nie je truc podnikom folkloristov. Ale bol.

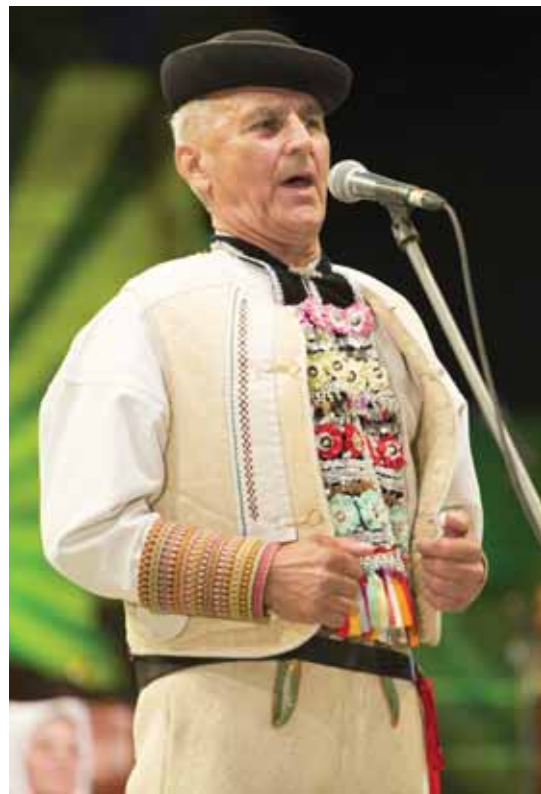
„Na 68. ročníku Folklórneho festivalu Východná sa zúčastnilo cez 1 400 účinkujúcich. V rámci návštevnosti ešte nevieme presné číslo, pohybujeme sa minimálne okolo trinásť tisíc ľudí. Za NOC hodnotíme priebeh festivalu pozitívne. Čo sa týka návštevnosti podľa dní, piatok (ako už býva zvykom) bol z pohľadu počtu divákov slabší, nakoľko sa jedná o pracovný deň. V sobotu bol však amfiteáter a hľadiská plné aj napriek nepriazni počasia v poobedných hodinách. Početná návštevnosť sa udržala aj v priebehu nedele,“ povedal pre SNN Ľudovít Andrej z Národného osvetového centra.

■ PEVNÁ DRAMATURGIA

Festival počas sedemdesiatich rokov prešiel rôznymi zmenami, ale jeho „konštrukcia“ bola kontinuálna. Odjakživa šlo o jediné podujatie podporované štátom. Mal i medzinárodný charakter. „Každý rok, okrem posledného, účinkovalo v programe spravidla päť folklórnych kolektívov. Najmä z Európy a bývalého ZSSR. Tentoraz na pozvanie nezvyšili peniaze. Divákov zrejme zaskočila absencia záverečného galaprogramu, ktorý v priamom prenose vysielala televízia,“ vraví Pavel Krupa, starosta Východnej. Obec už tradične festival spoluorganizuje. Nezabudol pripomenúť zmenu, ktorú vnímali najviac bežní návštevníci, ako aj obyvatelia Východnej. Vlni inkasovali už pri vstupe do areálu desať eur. V tomto roku polovicu. „Naši obyvatelia mali vstup zadarmo.“ Dodáva starosta. Podľa neho však počet návštevníkov sa udržal v štandardných medziach. Oproti desaťtisícovým davom, ktoré sa tiesnili v starom areáli a charakterizovali ročníky do začiatku deväťdesiatich rokov 20. storočia, ide o pokles, čo súvisí aj so spoločenskými zmenami.

■ REMESELNÍCKA BIEDA?

„Takúto biedu sme ešte nezažili tu vo Východnej,“ povedal v piatok popoludní, keď prichádzali k stánkom remeselníkov, ľudovomeleckým tvorcov prví návštevníci Stanislav Otruba, známy výrobca zvončekov zo Zázrivej. Kto by nepoznal jeho fascinujúci spev spolu so zvonkohrou. Vedľa na malom pódii však zaujal spoločný program domácich folkloristov z Východnej a Važca so súborom Vršatec. Prečo spoločný? Pretože oslávili vznik súborov a skupín v ten istý rok ako prvý slovenský festival. Diváci aj so znalcami ocenili nie-

Na folklórnom festivale vo Východnej sa tento rok zúčastnilo vyše 1 400 účinkujúcich. Návštevnosť ešte nie je možné presne stanoviť, organizátori odhadujú, že na festival prišlo okolo trinásť tisíc ľudí. Napriek tomu zaznievajú kritické hlasy, že termín je ten, ktorý stanovili ešte komunisti, aby na Levočskú púť prišlo čo najmenej ľudí.

len spevácke a tanečné výkony, ale tiež hudobníkov, ktorí patrili na festivale k tým najlepším instrumentalistom. Medzi remeselníkmi sa po prvýkrát prezentovala Zuzana Bakičová z Banskej Bystrice. Jej dvanásťročný syn Andrej priamo na pláci ukázal prácu na detských krosnách. Tkáčku nedávno ocenila česko-slovenská porota za štýlovú plédu, ktorú na Sládkovičovú počesť nazvala Andrej.

Návštevníci stretli tu hrnčiara, kováča, nožiara, tkáča, čipkárku, kožušníka, zvonkára, drevorez-bárov, drotárov, výrobcov hudobných nástrojov alebo aj kyjatických hračiek – prvku, ktorý minulý rok zapísali do zoznamu Nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. „Tým, že staršia generácia odchádza, možností v domácom prostredí ubúda, preto ma teší, ak prídu ľudia a majú záujem stretnúť sa s ľuďmi, nositeľmi tradícií, ktoré majú u nás hlboké korene,“ potvrdila Katarína Chruščová z Ustredia umeleckej výroby.

■ ŠKOLY SPEVU A TANCA

Tak ako v minulosti dali priestor organizátori školám tanca i spevu. „Hlavným prínosom škôl tanca vo Východnej je vrátiť tanec ľuďom. Zručnosť v tanci bola každodennou súčasťou tak, ako je dnes vedieť stolovať. Generáciami

sme tanečné danosti strácali a teraz sa snažíme ich vrátiť najmä laickej verejnosti, ktorá do kontaktu s ľudovým tancom neprichádza,“ tvrdí Alfréd Lincke, tanečný lektor. Väčšina „hodín“ tanca mala svoje miesto v jednom z nových objektov areálu v Humne. Aj príjemné teplé počasie, aj vhodne zostavený program sa podpísali pod úspech a spokojnosť prítomných. V Humne sa skončila séria koncertov o tretej ráno.

■ MILIÓNOVÁ SCÉNA

Na veľkej festivalovej scéne za vyše troch miliónov eur vynoveného amfiteátra pre vyše sedem tisíc ľudí zaujal program Generácie. Bola to aj spomienka na nedávno zosnulého Vojta Littvu. Ale možno chýbala jeho sesternička z Liptovských Sliačov Hanka Hulejová. V programe sa zamerali na spojenie generácií. „Vzali sme materiál od starších, ktorí vedeli nasmerovať, poopraviť tých mladších tanečníkov, spevákov hoci vo výslovnosti. Myslím si, že to bolo obohacujúce pre obe strany,“ informovala autorka Miroslava Palanová. Profílový tematický program Človek venovali Štefanovi Kocákovi a jeho tvorbe. „Východnej a folklóru zanechal svoju dušu, srdce. Otec nás bral na festivaly, vystúpenia, a to ovplyvnenie bolo prirodzené

a sa nabalilo na nás,“ povedal jeho syn Peter. Na rodinné väzby a vzťahy k folklóru sa odvolávajú Ján a Janka Ambrózovci. Populárny spevák z Pohronia dokonca tvrdí, že keď hrá jeho dcéra primáška, má väčšiu istotu.

Ján Ambróz: „Ktorý otec by sa nepýšil dcérou, s ktorou môže byť na javisku a byť oporou celých dvadsaťtri rokov.“ Vystúpenie Ambrózovcov v sobotňajšom programe bolo skutočnou ozdobou, čo sa nedá povedať o nasledujúcom programe, ktorý vysielala RTVS v priamom prenose. Bola to náhrada za očakávaný tradičný galaprogram v nedeľu. Laureáti rôznych súťaží a festivalov sa predstavili v zostave pod názvom Jedna krajina. Škoda, že práve divákmi s rozpakmi prijatý program vysielala televízia.

■ BABKÁRSKA PREMIÉRA

Bábkarské herectvo sa dostalo „k slovu“ vo Východnej po prvýkrát. „Tradičia bábkarov v Európe vznikla na rodinnej tradícii a bola to ich živnosť. Za posledného z generácie slovenských rodinných bábkohercov, v tomto prípade ide o tretiu generáciu, považujem Antona Anderleho,“ povedal Juraj Hamar, autor projektu. „Spolu s českými priateľmi sa nám podarilo vyjadriť úctu, rešpekt tejto tradícii.“

KULTÚRA

V aule Súkromného hudobného a dramatického konzervatória na Požiar- nickej 1 v Košiciach sa uskutočnil už dvanásť ročník krajského matičného festivalu Rómska pieseň – Košice 2023. Spolusporiadateľmi podujatia boli Matica slovenská zastúpená MO MS v Košiciach-Myslave, Regionálnymi úradmi školskej správy v Košiciach a Prešove, Mestom Košice, mestskou časťou Luník 9 v Košiciach a spomínaným konzervatóriom.

Dvanásť sviatok rómskej piesne

Po výberových kolách na jednotlivých základných školách v obidvoch krajoch východného Slovenska prišlo do metropoly východu šesťdesiatpäť rómskych spevákov a speváčok. Kvalita speváckych vystúpení bola tento rok veľmi vysoká. Preto odborná porota na čele s predsedom Mgr. Slavomírom Klempárom to pri laureátov nemala ľahké. Napokon za najlepších rómskych spevákov v zlatom pásme vybrali spevácku skupinu zo ZUŠ Jána Melkoviča v Starej Ľubovni, spevácku skupinu zo ZŠ Podsadek v Starej Ľubovni, Martina Gábora a Milenu Hrickovú zo ZŠ v Kecerovciach, Elemira Klempára zo ZŠ v Kluknave, spevácku skupinu zo ZŠ v Jasove, Mária Horvátha zo ZŠ v Medzeve, Anetu Gónovú zo ZŠ a MŠ v Nižnej Slanej, ZUŠ Jána Melkoviča, Michaelu Kováčovú zo ZŠ v Bracovciach a Tomáša Badža zo ZŠ na Galaktickej ulici v Košiciach.

O tomto krajskom matičnom festivale sa dozvedeli vďaka webu Maticy slovenskej a TASR aj v ďalekom Londýne, odkiaľ na festival priletela aj tam žijúca Slovenka vysokoškolská pedagogička PhDr. Monika Bennetová, PhD., ktorej súčasným zamestnaním je špeciálna lektorská pozícia na Cambridge Univerzite, kde sa venuje študentom s dyslexiou. Hodnotné ceny oceneným venovali primátor Mesta Košice Jaroslav Polaček a zakladateľ krajského matičného festivalu Rómska pieseň – Košice 2023 František Mrva. O kvalitné občerstvenie pre všetkých súťažiacich, ale aj sprevádzajúcich učiteľov sa postaral veľký priaznivec tejto rómskej kultúrnej parady MČ Luník 9 v Košiciach PhDr. Marcel Šaňa. Perfektnú logistiku celého rómskeho festivalu pripravila riaditeľka SHaDK Mgr. Irena Adamová a zriaďovateľ SHaDK PaedDr. Gejza Adam, PhD.

Jozef MYSLAVSKÝ

Na snímke ocenení rómski speváci s hodnotnými knihami z Vydavateľstva MS a farebnými diplomami Maticy slovenskej.

V rázovitej Terchovej oslávili svätých solúnskych bratov po tridsiaty štvrtý raz Obdivuhodný fenomén zachovania tradícií

Text a foto: Igor VÁLEK

Kto chce vidieť, zažiť a spoznať, ako udržiavať tradície, lokálpatriotizmus a v širšom zmysle slova hrdé vlastenectvo, nech navštívi Terchovú. Trebárs v lete... Táto rázovitá obec v objatí krásnej malofatranskej prírody, rodisko slávneho zbojníckeho kapitána, je totiž – vďaka miestnym nadšencom a ich presvedčeným „pomocníkom“ – dlhodobo miestom, kde na pomyselnom lane cieľavedome a trpezlivo nadväzujú na seba uzličky všetkých spomínaných skutočných hodnôt. Aby „nad vodou“ držalo aktuálne pokračovania zmysluplného odkazu predkov – tak duchovných, ako i kultúrnych. Aj v priemete cyrilo-metodskej tradície a jej živému odkazu.

Už len starší a sem-tam niekto zo strednej generácie si pamätá, že v nádejnom roku 1990 sa mnohí idealisti oddávali eufórii z nadobudnutej politickej a náboženskej slobody. Veľkú erupciu uvoľnenej energie, tvorivosti a nápadov v Terchovej pretavili napríklad aj do všestranného priblíženia a najmä aktualizovania nadčasového odkazu misie svätých Cyrila a Metoda – patrónov tunajšieho kostola, ktorý je najväčším chrámom na území Slovenska zasväteným spolupatrónom Európy. Už prvý ročník Cyrilometodských dní (CMD) priniesol niečo výnimočné a jedinečné. Terchovčania ako vôbec prví na Slovensku i vo vtedajšej federácii zorganizovali podujatie, ktoré sa otvorene, sebavedome a zároveň aj kultúrovane a atraktívne – formou i obsahom – prihlásilo k duchovným hodnotám európskeho kultúrneho dedičstva. Ako hovorí jeden z ľudí, ktorí stáli vtedy a stoja aj dnes pri podujatí, Peter Cabada: „Vďaka neúnavnému obetavému úsiliu a šľachetnosti zanietených jednotlivcov Terchová odolala a stále odoláva náporu všakovakých pseudotendencií i odstredivých tendencií a dokázala si prirodzene udržať svoj vlastný vysoký cyrilo-metodský kredit. Určite nie je žiadna náhoda, že opäť ako jediná na Slovensku!“

■ DÔSTOJNÝ PROGRAM

Integrálnou súčasťou programovej skladby tridsiatého štvrtého ročníka CMD (2. – 5. júl 2023) boli opäť popri svätých omšiach a ďalších duchovných podujatiach aj audiovizuálne pásma, koncert klasickej hudby, výstava výtvarného umenia, zborový spev, folklórne vystúpenia... V programe dôstojne zarezovala hneď trojica jubileí: 1 160. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na územie našich predkov, 100. výročie príchodu prvých členov Spoločnosti Božieho Slova (SVD, ktorí aktívne už roky vedú aj farnosť a veriach i v Terchovej) na Slovensko a do Čiech a 15. výročie vzniku Žilinskej diecézy. Treba pripomenúť aj fakt, že organizátori CMD v Terchovej mali vždy na zreteli, že spolupatróni Európy sú jasným dôkazom a potvrdením, že na pomyselnnej stavbe monumentálnej európskej duchovnosti je nezanedbateľná časť muriva aj – slovenská! Nepopierateľná a dobre hmatateľná doteraz. Duchovným vrcholom programu bola svätá omša na vrchu Oravcové. Presne nad Terchovou a presne na sviatok 5. júla. S adresnými slovami biskupa Žilinskej diecézy otca Tomáša Galisa, ktorými upriamil pozornosť na zmysluplné žitie dedičstva generácií našich predkov. Ako aj na uchovávanie tradícií – duchovných aj kultúrnych – v živote dneška. Prinášame aspoň výber zo vzácných myšlienok.

■ BUĎME VIEROZVESTCAMI...

„Ste deťmi veľkej tradície. Vaša náboženská skúsenosť má pôvod v ohlasovaní radostnej zvesti a v službe žiarivých osobností svätých Cyrila a Metoda.“ Týmto slovami nám pápež František počas svojej apoštolskej návštevy v septembri 2021 pripomenul veľkosť solúnskych bratov, ktorí vynikli čnosťou a zvestovali národom sväté slová. Na príklade svätých Cyrila a Metoda nám vysvetlil, že ohlasovanie evanjelia nie je nikdy jednoduchým opakovaním minulosti. Radosťou evanjelia

Mozaika Cyrilometodských dní 2023 ponúka náš najväčší kostol zasvätený vierozvestcom aj s unikátnym „ozvučením“ pred omšou; svätú omšu na vrchu Oravcové; skvelý koncert a či originálne obrazy s duchovným posolstvom...

je vždy Kristus, ale cesty, ktorými sa táto radostná zvesť má šíriť časom a dejinami, sú rozdielne. Cyril a Metod boli tvoriví v pretlmočení kresťanského posolstva; boli tak blízko ľudu, s ktorým sa stretali, že sa naučili rozprávať ich jazykom a obohatili ich kultúru. Zapálení túžbou po ohlasovaní evanjelia vymysleli novú abecedu, aby mohli preložiť Bibliu, liturgické texty a kresťanskú nauku...

Okrem toho nám svätí Cyril a Metod ukázali, že prinášať dobro znamená zostať zakorenení vo viere a súčasne sa otvárať potrebám sveta, v ktorom žijeme. Naše dejiny sú bohaté na kresťanskú tradíciu, v myšli mnohých ľudí je táto tradícia dnes už len v spomienkach na minulosť, ktorá nám nič nehovorí a neposkytuje orientáciu pri dôležitých životných rozhodnutiach...

Zoči-voči strate zmyslu pre Boha a radosti viery nepomôžu náreky; neosoží nám zabarikádovať sa v pevnosti obranného katolicizmu, súdiť a obviňovať zlý svet. Potrebujeme tvorivosť evanjelia. Evanjeliu pokračuje, nie je uzavreté, je otvorené! Je v platnosti, je aktuálne

a nesie v sebe novú kvalitu života... Zdravie akejkoľvek spoločnosti závisí vždy od zdravia rodín. Pre ich dobro a pre dobro spoločnosti nás viera v Božie slovo volá podporovať rodiny v ich poslaní...

Sme pozvaní rešpektovať a povzbudzovať sa navzájom a dostať sa ku všetkým, ktorí sú v núdzi. Všetci dobre poznáme Ježišovo podobenstvo o človeku, ktorý staval svoj dom na piesku namiesto skaly. Strhla sa víchrica, dom sa zrútil a zostalo z neho veľké rumovisko. Boh je skala, na ktorej sme pozvaní stavať... Toto je úloha, ktorú Pán vyznačuje každému z nás. Žiada od nás, aby sme boli učeníkmi, misionármi, mužmi a ženami, ktorí vyžarujú pravdu, krásu a silu evanjelia ktoré mení život.

Buďte vierozvestcami pre naše rodiny a deti. Staňte sa misionármi viery, kresťanských hodnôt a zdravého národného povedomia. Buďte mužmi a ženami, ktorí by boli kanálmi Božej milosti, ktorí dovolia jeho milosrdenstvu, dobrotivosti a pravde stať sa prvkami na vystavenie domu, ktorý bude pevný. Domu, ktorý bude rodinným krbom, pri kto-

rom bratia a sestry budú konečne žiť v súlade a vo vzájomnej úcte, v poslušnosti vôli pravého Boha, ktorý nám v Ježišovi ukázal cestu k tej slobode a k tomu pokoji, po ktorých všetky srdcia túžia...

Ježiš, Dobrý Pastier, skala, na ktorej budujeme naše životy, nech vedie nás a naše rodiny po ceste dobra a milosrdenstva po všetky dni nášho života. Panna Mária nech nám vyprosí odvahu a silu i Bohom naplnený život v našich rodinách, aby sme mohli byť hrdí na dedičstvo našich otcov, ale i na našu Cirkev a krásnu domovinu!

■ NÁPADITÉ A PESTROFARBENÉ

Stále na tú istú nótu, no predsa viac folklórnu – posúďte sami. Už šesťdesiaty prvý ročník Medzinárodného folklórneho festivalu Jánošíkove dni v Terchovej sa uskutoční 2. až 6. augusta 2023. Tento populárny a divácky vyhľadávaný festival má už tridsaťdva rokov medzinárodný charakter, pričom za ten čas sa na ňom predstavilo niekoľko tisíc účinkujúcich z vyše tridsiatich krajín sveta. O „niečom“ svedčí aj to, že ako jedno z mála

veľkých kultúrnych podujatí na Slovensku sa Jánošíkove dni konali aj počas dvoch rokov trvajúcej covidovej pandémie. Festival sa roky vyznačuje cieľavedomou a nápaditou dramaturgiou, výnimkou nie je ani tohtoročný (diel). Kľúčovým slovom festivalu je v tomto roku akronymom M.U.Z.I.K.A. (Medzinárodné Uznanie Zdroja Intenzívnej Krásy Autenticity), odkazujúci na desiate jubileum zápisu prvku Terchovská muzika do Reprezentačného zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO.

Jánošíkove dni, ktoré slávia šesťdesiate výročie založenia, budú trvať až päť dní. Organizátori pripravili mimoriadne bohatý atraktívny program, ktorý sa začne v stredu 2. augusta večer v rodnej osade Juraja Jánošíka. Popri hudbe, speve a premetaní nebude U Jánošov chýbať ani draženie repliky Jánošíkovho opasku (už teraz sme zvedaví, za koľko ho „priklepnú“ a komu?) a či zbojnícka vatra. Veď čo by to bolo za zbojníka, ktorý by nezapálil vatru, na ktorej sa dá slaninka opekať a či preskakovaním odvaha skúšať?! Nasledujúce štyri dni budú popri dominantných folklórnych programoch vyplnené nápaditými výstavami (Ignác Bizmayer, Tibor Mahút, Jánošíkove dni na plagátoch, Spomienka na fašiangy, Terchovská muzika), prezentáciami ľudových remesiel, inšpiratívnymi tvorivými dielňami, školou tanca, tanečno-hudobnou šou, koncertmi world music, premetaním filmov (napríklad animovaný Zbojník Jurko Viktora Kubala), nočným hraním a inými sprievodnými akciami.

■ DETSKÉ BLOKY

Dlhodobo stabilné miesta majú v rámci festivalovej dramaturgie samostatné detské programové bloky a program seniorských telies z celého Slovenska. Neodmysliteľnou zložkou záverečného dňa býva divácky atraktívny konšký vozový sprievod – s hrdými krojovanými furmanmi, hrajúcimi muzikantmi na parádne vyzdobených vozoch a vyčesaných koníkoch. Ako je všeobecne známe, ide o erbové podujatie Jánošíkových dní, ktoré 6. augusta oslávi päťdesiate piate výročie vzniku (Terchovčania nie tak dávno vydali aj súvisiacu knihu Rok koňa). Veľkú pozornosť púta aj nedeľná svätá omša za nositeľov ľudových tradícií, ku atraktivite ktorej pomáhajú aktívnu účasťou aj krojovaní muzikanti a speváci z domova i zo sveta. V piatkovom medzinárodnom galaprograme v amfiteátri Nad bôrami (4. august, 20.30 hod.) vystúpi účinkujúci z Terchovej, zo Slovenska, z Lotyšska a z Rumunska. Nezabudnuteľné zážitky a iskrivú atmosféru tradične sľubuje terchovský gala-večer, ktorý sa tento rok uskutoční v sobotu (5. august, 20.30 hod.). Folklórny výkvet Jánošíkovho kraja opätovne v celej kráse a majestátnosti oslávi terchovskú muziku, zapísanú už desať rokov v Reprezentačnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO. Záverečné tóny hudby a slová piesní budú, samozrejme, opätovne patriť monumentálnemu Terchovskému symfonickému orchestru a zboru. Tento ročník Jánošíkových dní vyvrcholí v nedeľu 6. augusta originálnym predstavením furmanov a muzik (areál pod Jánošíkovou sochou, 12.30 hod.) a záverečným galaprogramom v Relaxačno-informačnom centre Terchovec (14.30 hod.).

Už sme to hovorili – opakovanie je matkou múdrosti. Nuž nezabudnite, že všetko sa začne 2. augusta večer v rodnej osade Jánošíkova Juraja Jánošíka pri replike rodného domu programom venovaným práve jemu. Kto neverí, nech tam beží – kto tam príde, isto neobanuje...

Teodor KOSZTKA CSONTVÁRY – objav stredoeurópskeho symbolizmu

Jeho diela sa mali premeniť na vozové plachty...

Marián ŠIMKULIČ – Foto: autor v Szépművészeti muzeum

V budapešťskom múzeu výtvarného umenia je od 14. apríla do 16. júla 2023 inštalovaná výstava Teodora KOSZTKU CSONTVÁRYHO (1853 – 1919). Pri 170. výročí narodenia umelca spojili úsilie Maďarská národná galéria a Múzeum Janusa Pannoniusa v Pécsi, ktoré opatrujú najväčší počet umelcových diel. Na výstave vo veľkorysých priestoroch zrekonštruovanej iónsko-pergamonskej sály s pôsobivým štýlovým stĺpovým priečelím a tympanónom organizátori prezentujú štyridsaťpäť autorových diel. O jeho renomé svedčí, že na Svetovej výstave v Bruseli v roku 1958, nazvanej Päťdesiat rokov moderného umenia, získal Csontváryho obraz Jazdci na koňoch po morskom brehu Grand Prix, ktorý medzinárodne uznávaní znalci umenia uprednostnili ako pilotný obraz pred dielami Gaugaina, Cézanna, van Gogha a Picassa.

Kostkova cesta k umeniu nebola priamočiara. V knihe Antona Mesároša Csontváry – maliar snežnej cesty (2009, Sabinov) sú tieto zápisky umelca: „Narodil som sa 5. júla 1853 v Sabinove a dostal meno Michal Teodor. Otec, doktor Ladislav Kosztko, bol lekárom a lekárnikom. Nefajčil a nepil. Aj preto sa dožil osemdesiatich ôsmich rokov. Otcovými záľubami boli poľovačky. V dome sme mali detské hojdačky, kolky, náradie na gymnastiku, ktoré slúžili nám šiestim deťom. Pamätám si na to ako dnes. Rovnako ako na obrovskú kométu, ktorá sa v lete roku 1856 objavila nad sabinovskými vežovými hodinami. Okolo polnoci sa jej mohutný svietiaci chvost pretiahol po oblohe, pričom jej jasná hviezda sa nádherne trblietala nad našim rodným domom. Ako žiak som nenávidel biffovanie, Bibliu som si prezeral ako rozprávku, túžil som po voľnej prírode, počúvaní šelestu vtáčích krídel, po prírode, kde sa nad kvetmi plnými peľu hmýrili motýle, čmeliaky, včely i hmyz. Často som namiesto školy chodil k mestským hradbám, kde som študoval prírodu.“

■ DRAMATICKÝ ZÁŽITOK

Medzi šarišskými rovesníkmi sa rozprával dialektom, takže rodičia ho poslali na Dolniaky, aby sa priučil maďarčine. Rozhodujúcou udalosťou pre vývoj mladého Teodora bol požiar v septembri 1863, ktorý zasiahol aj ich dom. Na následky požiaru zomrela šesťročná dcéra Izabela. Táto tragédia v duši mladého umelca zanechala trvalé stopy. Otec potom predal sabinovskú lekárňu a rodina sa presťahovala do Seredného na území dnešnej Zakarpatskej Ukrajiny. Tu Teodor navštevoval užhorodské gymnázium. Mal toľko záujmov, že sa to odrazilo na vysvedčení...

■ ZAUJATIE PRÍRODOU

Znalec umenia Lajoš Németh v prehľade Csontváryho života uvádza: „Jeho súčasníci sa mu posmievali. Jeho umelecký odkaz by sa takmer dostal do rúk zlodēja a nebyť mladého architekta Gedeona Gerlóczyho, z jeho pláten by urobili plachty na vozy. Začal pravidelne maľovať po štyridsiatke, ale hendikep neskorého veku čoskoro dohnal. Jeho rané diela sú objektívnymi štúdiami prírody, pričom dospel k špecifickému naivnému expresionistickému prejavu. Jeho veľké krajiny sa vyznačujú panteistickým zjednotením sa s prírodou, súladom medzi umeleckým a prírodným organizmom.“

■ MYSTICKÉ VNUKNUTIE

V Leviciach si Kosztko odslúžil vojnu. Napísal tam tiež knihu o všeobecnom lekárnictve. Vinou zlého zdravotného stavu musel prerušiť vysokoškolské štúdiá a v roku 1874 na odporúčanie lekárov presťahovať sa do blízkosti Vysokých Tatier. Lekárnický diplom získal až v roku 1876, neskôr aj právnický. Prežitá udalosť a hrôza počas povodne v Segedíne, stretnutia s ľudským utrpením a nešťastím poznačili nielen psychiku, ale aj telesné zdravie Teodora Kosztku. Ako uvádza: „Vrátil som sa odtiaľ veľmi prechladnutý, bolo to také vážne, že som mal ťažkosti s písaním a čítaním. Lekári mi odporúčali dlhší odpočinok, a tak som sa dostal do Tatier do

Pred obrazom Velký studenodvorský vodopád

Teodor KOSZTKA CSONTVÁRY – Osamelý céder

jednej spišskonovoveskej lekárne ako dočasný pomocník.“

A práve tu sa začína príbeh, ako sa z lekárnika stal maliar. Trinásteho októbra 1880 nakreslil motív volského záprahu, ktorý zastal pred lekárnou. A počul pritom mystický hlas: „Ty sa staneš najväčším maliarom Snejnej cesty, budeš väčší ako Raffael.“ Odtvtedy bol život Teodora Kosztku podriadený hlbokému mystickému zážitku. Napriek tomu, že sa predtým nikdy nezaoberal výtvarným umením, po tejto udalosti sa začal pripravovať na splnenie svojho predurčenia. Po prvej kresbe nasledovala ďalšia. Zo Spišskej Novej Vsi sa ponáhal priamo do Ríma, kde si popri prehliadke diel najväčších majstrov výtvarného umenia stanovil aj tvorivé dvadsaťročné obdobie, počas ktorého dostihne veľikánov maliarstva a možno ich aj predstihne.

■ PRVÉ BOLI MOTÝLE

Budapešťianska expozícia poskytuje ucelený obraz o hlavných témach, motívoch a živote umelca. Začína sa prvou olejomalbou Motýle z roka 1893, pri ktorej môžu návštevníci vidieť aj obrázky vtákov známe ako „predškolské štúdiá“. Ich precízna maľba a živé farby už naznačujú technické zručnosti začínajúceho maliara lekárnika. Šesťmesačné obdobie strávené na kresliarskej škole v Mníchove v roku 1894 znamenalo dôležitý zlom v jeho umeleckej kariére. Jeho štúdiá dokumentujú citlivé modelové kresby, ktoré tvoria samostatnú časť výstavy. Okrem nich je v nej umiestnený aj prvý figurálny obraz Starenka lúpajúca jablko z roka 1894.

Reliéf Teodora KOSZTKU CSONTVÁRYHO na jeho rodnom dome v Sabinove.

■ OSAMELÝ CÉDER

„Nevedel som, že okrem mňa v tej dobe žijú aj iní veľkí maliari,“ uznalivo povedal na Csontváryho výstave v parížskom Palais de Glace Pablo Picasso, maliar, ktorý prišiel do Paríža zo Španielska. Napriek tomu výstava v Paríži nezbudila záujem, aký Csontváry očakával. A tak sa opäť utiahol do samoty. V Libanone ho nadchli cédre, ktoré začal maľovať ako zvláštny druh autoportrétov. Osamelý céder, jeden z jeho najvzdarenejších obrazov, je zobrazením autorovej osamelosti, opustenosti a výrazu bolesti. Obraz šesťtisícročného stromu pripomína surrealistický výjav, ako sa z neskutočnej výšky rozhlíada na nekončnosť zeme.

■ ROZDVOJENÁ OSOBNOSŤ

Teodor Kosztko Csontváry trpel istým druhom psychózy. Chronická schizofrénia, ktorá od roka 1910 následkom rôznych duševných otrav ešte zosilnela, zhoršila rozdvojenie jeho osobnosti. Niektorí tvrdili, že údajný halucinačný zážitok z mladosti ho priviedol k maliarstvu, v ktorom dominovali vnútorné vízie. Únik od skutočnosti a odcudzenie sa reálnemu svetu patologicky podmienili jeho maľbu a rozlet umeleckého talentu. Csontváry snívaj o miliónových predajoch svojich diel, o samostatnom múzeu, vyhlasoval sám seba za génia, v sebaospevovaní predstihol aj Raffaela, vo verejných záležitostiach radil najmocnejším. Žiaľ, umelecká kritika si všimla len jeho groteskné správanie, a nie samotnú tvorbu. Následkom vášnivej posadnutosti umením nenašiel pochopenie v rodine ani v spoločnosti. Tvorivé obdobie umelca trvalo dvadsať rokov. Tak ako jedného dňa zbral do ruky štetec, tak ho po čase zrazu aj odložil.

■ TAKMER ZABUDNUTÝ

Po skončení prvej svetovej vojny v roku 1919 vyhľadovaný a takmer zabudnutý sa ocitol v budapešťianskej nemocnici svätého Jána. Spomenul si naňho starnúci a v tom čase už tiež chorľavý maliar Pavol Sinej Merše z Jarovnic. Dvadsiateho júna 1919 Michal Teodor Kosztko Csontváry zomrel v Budapešti na zápal pľúc. V budapešťskom ateliéri zostali jeho diela zabalené do roliek. Rodina ich chcela ponúknuť na dražbe, o plátna mali záujem prepravcovia, ktorí nimi chceli zakryvať vozy. Našťastie, mladý architekt Gedeon Gerlóczy skúpil všetky umelcové obrazy. Väčšinu z nich vlastní Národná galéria v Budapešti.

■ UMELEC A SLOVENSKO

V Slovenskej národnej galérii a v Novohradskej galérii v Lučenci sú len štyri jeho menej významné diela. Na rodnom dome v Sabinove odhalili pamätný tabuľu s jeho reliéfom, v Spišskej Novej Vsi inštalovali kópiu jeho busty – pripomínajú jeho korene i spätosť s týmto prostredím. Rekonštrukcia budovy bývalej školy na pamätný dom maliara Teodora Kosztku Csontváryho je jedným z aktuálnych rozvojových zámerov obce Halič v okrese Lučenec a má byť dokončená v lete tohto roku.

RECENZIA

V tomto čase prichádza na pulty stánkov druhej tohtoročnej číslo odborného časopisu Matice slovenskej Slovensko – Národné spektrum, ktorý aj vďaka úspechu medzi čitateľmi vychádza od tohto roka už ako štvrtročník. Na jeho stránkach zaujmú viaceré pútavé príspevky z pera matičných pracovníkov a priateľov matičnej myšlienky. Venované sú tentoraz viacerým udalostiam dôležitým pre slovenský národ, ktoré sú spojené s „trojkovými“ výročiami.

Vyšlo nové číslo Národného spektra

Tie totiž výrazne ovplyvnili charakter nielen slovenských dejín, ale aj národnej súčasnosti. Už prvá z nich – vznik a trvanie Samovej ríše z pera Jána Jasiča – plasticky vykresluje existenciu prvého nadkmeňového zoskupenia Slovanov na našom území, ktoré výrazným spôsobom, i keď len nakrátko, zasiahlo do stredoeurópskeho dejín. V kontexte „slovenského staroveku“ však netreba zabúdať ani na Veľkú Moravu a misiu byzantských vierozvestcov, ktorou sa začalo dlhoročné a dodnes trvajúce pripomínanie cyrilo-metodskej tradície. Neoddeliteľne je spätá nielen so vznikom cirkevnej provincie, ale v neposlednom rade aj s používaním staroslovenčiny ako bohoslužobného jazyka, čím sa naši predkovia natrvalo zapísali nielen do národných, ale aj do svetových kultúrnych dejín. Hoci sa už onedlho stalo územie dnešného Slovenska súčasťou novovznikajúceho Uhorského kráľovstva, slovenčina aj naďalej žila vlastným životom a v mnohonárodnostnom štáte nezaujala. Cesta k jej kodifikácii a súčasnej podobe však bola ešte dlhá a náročná. Práve touto stránkou sa zaoberá rozsiahla štúdia Ivana Mrvu, venovaná nelahkým osudom nášho výnimočného jazyka.

V čase existencie silnej generácie národovcov však nehrala prím len otázka jazykovej, ale aj inštitucionálnej nadkonfesionálnej jednoty Slovákov. Snaha o vytvorenie strešnej organizácie, ústiaca do vzniku Matice slovenskej v roku 1863, preto nemôže v čísle venovanom významným „trojkovým“ výročiam chýbať. Pavol Parenička sa pri jej reflexii usiloval o pripomenutie významných medzníkov a osobností, ktoré sa zaslúžili o to, že matičný projekt v nelahkej dobe vznikol a dodnes sa ho darí utužovať a zveľaďovať. Svojím významom však všetky dátumy symbolicky zavrhuje ten „najčerstvejší“ – 1. január 1993, vznik samostatnej Slovenskej republiky –, ktorý, samozrejme, nemôžeme na našich stránkach opomenúť. Či už je to príspevok Jaroslava Chovanca, venovaný okolnostiam konštituovania nášho ešte stále mladého štátu, poprípade ďalšie štúdie či materiály. Verím, že každý čitateľ si v nich nájde informácie, ktoré rozšíria jeho obzory a prinútiť zamyslieť sa nad osudmi Slovenska a Slovákov. Tie sa menili a je možné, že sa aj meniť budú práve v rokoch zakončených magickou trojkou.

Aj v budúcich číslach plánujeme na stránkach nášho časopisu priniesť pútavé témy, ktoré zo slovenského pohľadu poodhalia viaceré zaujímavé udalosti či osudy významných i zabudnutých osobností našich národných dejín.

Peter SOKOLOVIČ, šéfredaktor

Druhé multižánrové podujatie v matičnej galérii v Bratislave opäť s úspechom Priestory ani nestačili na návštevníkov

Text a foto: IÚ MS, Lukáš PERNÝ

V priestoroch bratislavského sídla Matice slovenskej v pondelok 26. júna 2023 to bzučalo doslova ako v úli. Krátko popoludní sa tu uskutočnila Vedecká rada MS a súčasne zasadal výbor Výtvarného odboru MS, ktorý prijal niekoľko nových umelcov a umelkyň. Bol to iba úvod k sérii podujatí, ktoré sa odohrali vo večerných hodinách.

V novootvorenej matičnej galérii v Bratislave oceňoval Výtvarný odbor MS známych a výnimočných slovenských výtvarníkov. Cenu prevzal aj náš kolega Emil SEMANCO, ktorý sa v týchto dňoch dožíva životného jubilea sedemdesiatich rokov.

Predseda Matice slovenskej Marián GEŠPER blahoželá k vysokému matičnému vyznamenaniu akademickému sochárovi Mariánovi POLONSKÉMU.

Vízia pretvorenia priestorov MS na Grösslingovej ulici na multižánrové kultúrno-umelecké centrum sa naplnila. V poradí už druhé multižánrové podujatie spojilo výtvarníkov, literátov, hudobníkov, vedcov, ale aj matičnú produkciu dokumentárnych

filmov. Prvú časť podujatia organizácie zastrešil predseda Výtvarného odboru MS Ladislav Škrak, ktorý spolu s predsedom Matice slovenskej Mariánom Gešperom ocenil Mimoriadnou cenou Matice slovenskej troch významných slo-

venských výtvarníkov a podporovateľov výtvarného diania Mariána Polonského, Andreja Smoláka a Emila Semanca. Súčasne bola podujatím prezentovaná aj novozaložená Galéria Matice, do ktorej umelci prispeli svojimi dielami.

V rámci oceňovania zaznela fujara Adama Fauna Magulu, ktorý na slávnostnom akte rozozvučal rozličné hudobné nástroje.

Druhú časť podujatia otvoril vedecký pracovník SLÚ MS Lukáš Perný, ktorý bol aj iniciátorom mul-

tižánrového podujatia. S cieľom priblížiť obecstvu umenie slova diskutovali členovia Spolku slovenských spisovateľov, kulturológovia, literárni kritici a tvorcovia Ján Tazberík a Alexander Halvoník. Približne hodinová diskusia obsahovala okrem tradičných otázok o inšpiráciách, spisovateľských začiatkoch, predstavení diel aj čítanie ukážok z tvorby a diskusiu o problémoch súčasnej cenzúry. Matica slovenská je tak prvá a jediná kultúrna inštitúcia, v ktorej sa otvorene vyjadrujú významní slovenskí spisovatelia k problémom cenzúry, neprideľovania grantov či účelovej ignorancii významných osobností slovenskej literatúry pre ich názorové presvedčenie.

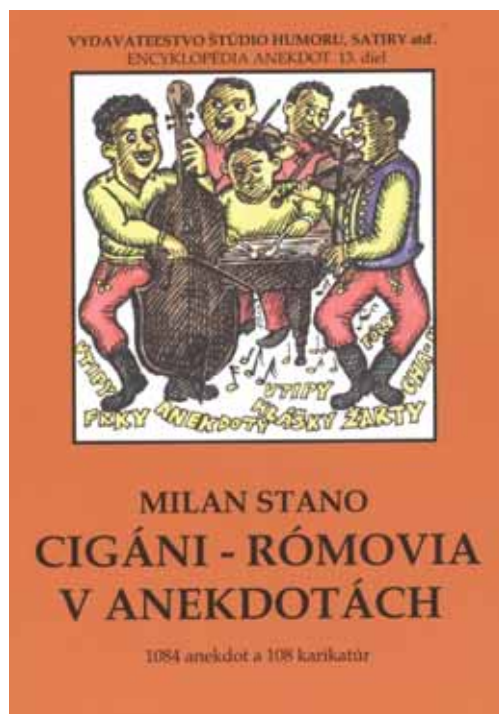
Na záver sa odvinula obsažná diskusia, predávala knižná novinka Clementis & Mináč a premietol sa matičný dokument o diplomatovi Hurbanovi III., vnukovi J. M. Hurbana, z produkcie IÚ MS.

Na podujatí sa zúčastnili výtvarníci matičnej galérie V. Košťalová, M. Erceg, M. Kvašňovská, V. Ursínyová, spisovatelia a vedci J. Leikert, P. Dinka, D. Mikolaj, J. Mikloško, T. Jaglová, K. Konáriková, M. Militoris a mnoho ďalších významných osobností slovenskej kultúrnej scény. Sála bola tak maximálne naplnená, že presiahla svoje kapacitné možnosti. Galérii sa mimoriadne darí, čoho dôkazom sú aj postupne predávané obrazy, mimoriadny záujem o galériu a tiež mediálne ohlasy a ohlasy na sociálnych sieťach. Záznam z podujatia spolu so širšou analýzou bude k dispozícii na webe matica.sk a YouTube.

Milan STANO, Cigáni – Rómovia v anekdotách, vydalo Štúdio humoru a satiry, 2023

Cigáni majú radi hudbu a zábavu

PERIODIKÁ

Slovenský botanik a etnograf Jozef Ľudovít Holuby, ktorý sa narodil v Lubine, sa okrem zbierania bylín a ich uchovávaní vo vzácnych herbaroch venoval aj pozorovaniu života ľudí, pravdaže i etnických skupín. V podjavorinskom kraji neďaleko Trenčína žilo na prelome 19. a 20. storočia aj niekoľko cigánskych rodín. Nehanbili sa za pomenovanie Cigán ako poniektorí dnešní Rómovia. Holubyho zaujímali, písal o nich a nabádal k tomu, že by bolo dobré zozbierať cigánske anekdoty do jednej knižky a vydať ich pre potešenie a pobavenie čitateľov. Známý výtvarník, skúsený vydavateľ a humorista Milan Stano splnil želanie tohto národovca a zároveň aj krajana. Ako trinásťročný študent v edícii Encyklopédia anekdot vyšla v jeho vydavateľstve zberka s vyše tisícimi vtipmi a krátkymi príhodami pod názvom Cigáni – Rómovia v anekdotách. Nezaprel sa ako pohotovú karikatúristu a knižku vyzdobil vlastnými, no aj prevzatými vtipnými obrázkami od jedinečných výtvarníkov Mikoláša Aleša, Janka Alexyho či iných našich i zahraničných kolegov. Mnohé z uvedených anekdot zľudovali. Povedzme táto: „Aký je rozdiel medzi gadžom a Rómom?“ – „Gadžo hromadí peniaze pre deti a Róm hromadí deti pre peniaze.“ Alebo ďalší vtip, ktorý poukazuje na to, akí dokážu byť vynaliezaví: „Rómovia skrížili zemiaky s blchami. Aby sa samy škrabali...“ Rómovia majú veľký zmysel pre humor, radi sa zabávajú a smejú. Pravdaže, uťahujú si aj sami zo seba, presnejšie z tých druhých Cigánov či Rómov. Spomeňme si na takého Charlieho Chaplina. Patril medzi najslávnejších Rómov na svete. Nezaostáva za ním ani spevák Elvis Presley, herec Yul Brynner, Tom Jones a vari rovnakú popularitu si získal svojou virtuóznou hrou na husle aj Rinaldo Oláh či Jano Berky Mrenica. Ani jeden z nich sa nehanbil za to, že má cigánsku krv. A viete si predstaviť, o čo chudobnejšia by bola naša i svetová kultúra bez Straussovej operety Cigánsky barón, Lehárovej Cigánskej lásky, muzikálu Cigáni idú do neba a mnoho ďalších významných diel?

(sl)

MEDAILÓN

Maliar, grafik, ilustrátor, reštaurátor, dizajnér, premýšľavý vizionár, ale aj organizátor krajského života v Nemecku a vo Švajčiarsku. To všetko je Martin OSCITÝ, ktorý aktuálne vystavuje svoje ilustrácie z knihy biskupa Františka Rábeka Tajomstvo Zoborského kláštora v piešťanskom Dome umenia (do začiatku septembra). Zjednodušene povedané – o dávnej histórii Slovanov, ku ktorým sa svojim životom a dielom hrdo hlási ako potomok.

Umelecký vizionár

Umelec svetlo sveta uzrel v Bratislave (1952), odkiaľ v roku 1968 s rodinou emigroval do Švajčiarska. Postupom času sa usadil v nemeckom Mníchove, kde žije a pracuje aj dnes ako umelec v slobodnom povolani. Nadanie podporil i vzdelaním. Študoval na akadémií výtvarných umení. Má však veľký zmysel aj pre život takpovediac komunitný. Už v roku 2000 založil umelecký smer VISIONART, spájajúci estetiku krásna, ale aj spiritualitu a kvantovú kozmológiu, ktorou je všetko zákonite prepojené. Podobné zmysľanie má aj francúzska skupina „Libellule“, ktorej je členom. Je tiež členom nemeckých združení umelcov BBK, skupiny Crossart alebo DUK na Slovensku. Zúčastnil sa na vyše dvestopäťdesiatich výstavách vo svete i doma. Vo februári 2020 ho poctili Cenou Fra Angelica za celoživotné dielo a angažovanie za kresťanské hodnoty v umení. Oscitý priam sceľuje, zobrazované témy sú tak umením, posolstvom, víziou, ako aj výzvou. Sám hovorí: „Ľudia sa musia zamyslieť nad hodnotami, ktoré sú trvalé. Umenie má mať nielen estetickú, zábavnú, poučnú a kultúrnu zložku, ale má vplývať na ľudskú dušu, a tak sprostredkovať životnú múdrosť...“ Krédo z rodiny inšpiratívnych aj zaväzujúcich. Treba uviesť, že Oscitého obrazy sú doslova multižánrové a... prorocké. Váži si a má rád vesmír a prírodné fenomény. Je pozorný portrétista. Jeho diela sú zastúpené vo svetových galériách i v súkromných zbierkach. Okrem výtvarného umenia sa venuje i spevu.

Igor VÁLEK
Foto: archív

HUMORESKA

Milý Rishi, dodatočne Ti blahoželám ku kreslu premiéra Británie. Ďakujem Ti, že si prijal na svoje územie značnú časť nášho národa, ktorému poskytujúš prácu i všetky výhody sociálneho systému vašej vyspelej kapitalistickej krajiny. Veľká Británia – náš vzor. Dočasne aj natrvalo. Obdivujem, ako váš školský systém vyriešil problém dorozumievania vašej mnohojazyčnej populácie. Podľa novin The Telegraph vaše školy povoľujú deťom, aby sa identifikovali ako čokoľvek alebo ktokoľvek. Vo Walese sa študent strednej školy identifikoval ako príslušník druhu felis catus, čiže mačka domáca. Na

otázky vyučujúcich odpovedá mňaukaním a pri testoch nechtami škriabe papier. Pre profesorov je to ten ľahší prípad. Študent mačka či kocúr už úspešne postúpil do tretieho ročníka. Mňau. Lenže na

chodia štvornožky a pri vyučovaní vydávajú zvuky príslušných druhov. Za starých konzervatívnych čias by sa u nás takéto výstrelky riešili výchovnými tridsaťeurovými ručnými zásahmi učiteľov

že si s vyučujúcimi rozumejú a do školy si nenosia pomaly tradičné učebné pomôcky, ako sú sekery a nože. Učiteľia dávajú pozor, aby spolužiaci tiež akceptovali ich identifikáciu.

Namiesto Janko, pod' k tabuli sa povie Janko, k nohe? Miško, dones písanku – Miško, apart? Za správnu odpoveď dostáva žiak pes piškótu? Na hodine telocviku môže žiak pes súťažiť so žiakom koňom? Cez prestávku sa idú žiaci kone pásť? Keď žiak medved' neposlúcha, treba volať zásahový tím na medveďa hnedého? Ako riešite inklúziu? Stačí, keď žiak vlk a žiak ovca nesedia spolu alebo treba robiť samostatné triedy mäsožravcov, bylinožravcov, hmyzu a vtáctva? Pre študentov Mesiac a iné hviezdy treba organizovať vyučovanie v nočných hodinách? Vopred Ti ďakujem za pomoc pre naše zaostaté školstvo a pozdravujem Ťa priateľským – hav, hav...
Milan ČASNOCHA MIKŠ

Už dlhšie nám vyrastajú nové druhy žiactva

ďalších školách sú študenti, ktorí sa identifikovali zložitejšie. Napríklad študent, ktorý chodí oblečený do peleríny, o sebe prehlásil, že je Mesiac. Je to výnimka, všeobecne zvieracie identifikácie na školách sú viac obľúbené. Niektorí študenti žiadajú, aby boli považovaní za dinosaurov, iní za kone. Správajú sa adekvátne – dino aj kôň občas

a rodičov. V horších prípadoch lekárnami. Podľa usmernení vašich úradov by to bolo voči študentom iných identifikácií diskriminačné. Priebeh hodín v škole, kde v jednej triede sa stretnú študent John ako kocúr alebo mačka, študent Mbhami ako pes alebo sučka a študent Ibrahim ako kôň alebo kobyľa, môže byť zaujímavý. Najmä

Milý Rishi, podľa toho, koľko sa v slovenských médiách dáva priestor niektorým politickým stranám, po voľbách máme nádej, že pôjdeme vašou cestou. Preto by som bol rád, ak by ste sa s naším ministerstvom školstva a kultúry podelili o britské skúsenosti s novým druhom žiactva. Napríklad študent pes sa vyvoláva povelmi?

Cestu matičného odboru v Kropachoch dláždia stovky národovcov

Storočná bilancia aktivít a úspechov

Rastislav ZACHER, PhD., riaditeľ D MS v Spišskej Novej Vsi

Koncom mája sa v Kropachoch konali oslavy storočnice založenia Miestneho odboru Matice slovenskej. Pozvaných hostí a účastníkov privítala pred MsÚ redaktorka Kropašského spravodajcu Mária Šimoňáková. Po pozdravnom akte sa všetci prítomní na oslave jubilea presunuli pred budovu kaštieľa Piller, kde sa pred sto rokmi matičná organizácia v Kropachoch ustanovila.

Pozvanie do Kropách prijali aj M. Fejko, predseda Dozorného výboru MS, a R. Zacher, riaditeľ Domu MS v Spišskej Novej Vsi. Vyzdvihli najmä význam a opodstatnenie Matice slovenskej práve v 21. storočí a pri príležitosti stého výročia ocenili predstaviteľov kropašského Miestneho odboru MS za ich zásadnú činnosť. Súčasnej predsedníčke A. Grondželovej a čestnému predsedovi F. Birošovi odovzdali ďakovný list pre Miestny odbor MS v Kropachoch.

Počas desiatich desaťročí sa v kropašskom odbore MS vystriedalo osem predsedov, poväčšine pedagógov, a stovky radových členov. Ich spoločným menovateľom bola láska k vlasti, ku krajine, kultúre, k jej tradíciám a k ľuďom, ktorí ju tvorili, tvoria. V rámci slávnostnej akadémie, ktorá sa konala na pôde základnej umeleckej

Na slávnostnom akte pri príležitosti storočnice MO MS v Kropachoch odovzdali zaslúžilým matičiarom desiatky ocenení.

školy, bolo udelených viacero ocenení. Posmrtno ocenili Jozefa Hubu, štvrtého predsedu MO MS – ocenenie prevzala jeho dcéra Magdaléna Tašková.

Dlhoročného aktívneho člena výboru MO MS Ladislava Skraka – ocenenie prevzal syn Ladislav Skrak. Jozefa Cirbusa, ktorý výraznou mierou zís-

kaval mládež na prácu v Matici – ocenenie prevzal jeho syn Jozef Cirbus. Za dlhoročnú obetavú prácu pri šírení národného povedomia ocenili Pavla Graussa. Ladislav Zahatňanský bol predseda MO MS v rokoch 1989 – 1991, ale členom Matice bol pol storočia. Aj za týchto zosnulých prevzali pocty ich príbuzní. Ďakovné plakety si prevzali: František Biroš, dlhoročný predseda, ktorý bol členom odboru sedemdesiatjeden rokov, predsedníčka Anna Schusterová, dlhoročná pokladníčka Žofia Sikorová, súčasný predseda MS Marián Gešper, riaditeľ D MS v Spišskej Novej Vsi Rastislav Zacher, bývalá primátorka mesta Kropachy Iveta Rušinová aj súčasný primátor Dárius Dubiňák. Desiatky pamätných listov dostali Kropašania za aktívnu prácu pre Maticu v uplynulých desaťročiach.

Vedecká rada zhodnotila činnosť a prijala ďalšie smerovanie

Posila matičnej vedeckej obce

Viliam KOMORA – Foto: Peter SCHVANTNER

V matičných priestoroch v Bratislave zasadala 26. júna 2023 Vedecká rada Matice slovenskej (VR MS). Rokovanie otvoril jej predseda prof. Róbert Letz. Spoločne s predsedom Matice Mariánom Gešperom odovzdali menovacie dekréty novým členom rady, ktorými sa stali: doc. Michal Hospodár, Mons. prof. Viliam Judák, Dr. Eva Frimová, prof. Ján Kačala, prof. Jozef Králik, doc. Kristína Králiková, prof. Jozef Leikert, prof. Peter Žeňuch, prof. Igor Palúš.

Marián Gešper informoval o diani v Matici slovenskej. Spomenul tiež nedávne obdobie útokov na Maticu slovenskú v rokoch 2020 – 2022 zo strany niektorých štátnych orgánov. Súčasne zdôraznil, že Matica aj napriek všetkým prekážkam pokračovala vo svojej národnej a kultúrnej činnosti a zo skromných prostriedkov rozvíjala matičnú vedu. „V neľahkých podmienkach sme realizovali sériu vedeckých odborných aktivít k dvestoročnici štúrovcov, nezabudli sme ani na podujatia k Š. B. Romanovi a F. Fugovi,“ uviedol. Osobitne sa venoval podujatiam v rámci Roka odkazu štúrovcov, ako aj súčasnému Roku Matice slovenskej a príprave osláv 160. výročia vzniku MS, ktoré sa uskutočnia v auguste.

Vedeckú činnosť Matice slovenskej od posledného zasadnutia v septembri 2022 po koniec júna 2023 zhodnotil vedecký tajomník MS Pavol Madura.

Novozložená vedecká rada Matice slovenskej

Zdôraznil, že práve vďaka stabilizácii a profesionalizácii práce Matice slovenskej v posledných rokoch bolo možné realizovať sériu úspešných odborných aktivít – napríklad vedeckú konferenciu Odkaz štúrovskej generácie v Martine 8. a 9. septembra 2022, slávnostné otvorenie Bibliotéky Matice slovenskej 8. 9. 2022, vedeckú konferenciu Clementis a Mináč, Národní buditeľia 20. storočia 7. 10. 2022 v Bratislave či odborný seminár k 101. výročiu narodenia Štefana Boleslava Romana a 52. výročiu založenia Svetového kongresu Slovákov 26. 10. 2022 v Martine. Z tohto seminára vyšiel samostatný zborník, pripravili sa dve putovné výstavy – Odkaz štúrovskej generácie a Matica slovenská, najstaršia kultúrna ustanovizeň založená roku 1863. Významným počínom v rámci Roka odkazu štúrovcov bolo vydanie významnej vedeckej monografie Štúrovskej revoluciar a vizionári na nemeckých univerzitách s podtitulom Sonda do kritického myslenia štúrovcov autora doc. Pavla Pareničku. Pre matičnú vedu je najväčší úspech získanie Osvedčenia o spôsobilosti vykonávať výskum a vývoj, ktoré udeľuje po splnení podmienok ministerstvo školstva. Správu, ako aj realizáciu Záverov VR MS z posledného zasadnutia VR MS prijala pozitívne a zobrala ich na vedomie.

Zaujată ministerka kultúry Milanová svoje likvidačné ťaženie nedokončila

Matica pripravuje slávnostný októbrový snem

Ludmila HREHORČÁKOVÁ, predsedníčka OR MS

V sídle Oblastného pracoviska MS v Poprade sa 29. júna zišli na rokovaní členovia OR MS, predsedovia MO MS z Liptovskej Tepličky, Batizoviec, Veľkej Lomnice, zo Spišského Štvrtka a z Popradu za účasti predsedu MS M. Gešpera. Účastníkov privítal R. Zacher, vedúci OS MS v Poprade a zároveň riaditeľ D MS v Spišskej Novej Vsi.

V úvode pracovného stretnutia zaznela matičná hymna. Program pokračoval vystúpením predsedu MS M. Gešpera. Informoval o situácii v MS v zložitom období, keď ustanovizeň čelila reštriktívnym opatreniam ministerky kultúry SR N. Milanovej. Matica slovenská v minulom období prežila dva závažné ministerské útoky a opäť sa musela brániť a chrániť pred likvidačnými útokmi. Matica však obstála. Zaujată ministerka odišla a Matica žije ďalej aj v roku 160. výročia svojho založenia.

V záujme generáčnej kontinuity predseda MS načrtnul široký záber matičnej činnosti. Kvalitatívnym posunom je zameranie na mládež a školy uzatváraním memoránd o spolupráci v okresoch. Podporené sú početnými

návštevami a besedami na základných a stredných školách na Slovensku, ktoré organizuje samotný predseda aj matiční predstavitelia z výboru.

K pozitívnym činom patrí ochrana historickej pamäti a osadzovanie

pamätných tabúl a búst národným dejateľom. Rovnako podporou povedomia a poznania je vydavateľská činnosť MS. Vítanou aktivitou je vydanie metodických príručiek o historických obdobiach našich dejín – k téme štúrovskej jubilejov a k jubilujúcej Matici so zameraním na školy pri vyučovaní dejepisu, slovenského jazyka a občianskej výchovy.

Predseda M. Gešper konštatoval, že Matica sa vnútorne konsolidovala a pre budúci vývoj je potrebné uchovať si vnútornú jednotu. Informoval tiež o konaní slávnostného snemu MS 21. októbra 2023. Vychádzajúc z uvedeného členovia OR MS v Poprade prijali odporúčanie Výboru MS na zmenu Stanov MS a úpravu Programu MS.

Tieto nosné témy budú predmetom rokovania snemu. Predsedovia MO MS v Popradskom okrese podrobne informovali o svojej bohatej matičnej činnosti, vychádzajúcej zo špecifických daností vo svojich obciach. Predseda tiež odbaroval miestne odbory publikáciami a knihami z Vydavateľstva MS.

Matica má nezastupiteľné miesto v národnom živote, keďže jediná je nositeľkou historickej a kultúrnej pamäti a národného vedomia. Najpresvedčivejším dôkazom toho je konkrétna činnosť – a tá je nesporná. Podľa ovocia ich poznáte. S vedomím zodpovednosti pokračujeme a vstupujeme do 160. výročia vzniku našej Matice.

MATIČNÉ DEPEŠE

VÝZNAMNÉMU ŠTÚROVCOVI

MO MS v Rimavskej Sobote v spolupráci so Základnou školou Petra Kellnera-Hostinského v Rimavskej Sobote si 12. júna 2023 uctili pamiatku významného štúrovca Petra Kellnera-Hostinského pri príležitosti 200. výročia jeho narodenia a 150. výročia jeho úmrtia v Aleji dejateľov pri jeho buste na Námestí Štefana Marka Daxnera. Tento štúrovec patril k najvýznamnejším spolupracovníkom Ludovíta Štúra najmä pri vydávaní Slovenských národných novín.

SLINKO V NÁS

Folklorný súbor seniorov Obstrléze v spolupráci s Mestom Pezínok a Maticou slovenskou pripravili už trinásty ročník prehliadky folklórnych súborov pod názvom Slinko v nás. V spoločenskej sále Domu kultúry v Pezínku sa v máji priaznivcom ľudovej hudby, spevu a tanca predstavili folklórne súbory Obstrléze a Radosť z Pezínka, Viničiar z Viničného, Mladost' zo Šenkvic a Mužská spevácka skupina Váradani zo Šurian.

SVÄTÍ V PIEŠTANOVCH

Slovenská filharmónia Dom umenia Piešťany, CYRILOMETODIADA, o. z., Nadácia PRO PATRIA a výtvarný umelec Martin Oscitý pripravili 4. júla vo Výstavnej sieni Domu umenia Piešťany výstavu Tajomstvo Zoborského kláštora – Príbeh svätého Gorazda v ilustráciách, ktorú si návštevníci môžu pozrieť do 3. septembra 2023 v prevádzkových časoch tejto kultúrnej inštitúcie. Autor M. Oscitý vytvoril ilustrácie do knihy Tajomstvo Zoborského kláštora, ktorej autorom je otec biskup František Rábek.

DEŇ RODINY A VATRA

Miestni matičiari, vedenie OcÚ a dobrovoľní hasiči v Turčianskom Jasene usporiadali počas prvého dňa letných školských prázdnin Deň rodiny a Jánsku vatru. Súťaže pre deti i dospelých, teda pre celé rodiny, zaujali nielen miestnych, ale aj ľudí zo širšieho okolia. Podujatie s množstvom športových i zábavných súťaží otvoril starosta Turčianskeho Jasena Rastislav Jesenský. Predseda MO MS Viliam Komora spoločne s mladými matičiarimi odovzdali účastníkom podujatia matičné časopisy, ako aj naše Slovenské národné noviny, ktoré si so záujmom prelistovali a odniesli domov. V tejto obci chcú v organizovaní tohto rodinného podujatia pokračovať aj v ďalších rokoch.

VIANOCE V LETE

Matičiari zo Šenkvic a z Pezínka pripravili počas nedávnych prvých letných dní tradičný každoročný poznávací zájazd. Tentoraz smerovali na Oravu, kde si v Rajeckej Lesnej pozreli tamojšej unikátnej Slovenský betlehem a rovnako unikátnu produkciu vianočných ozdôb VD Okrasa v Čadci. Počas ďalšieho dňa oravského pobytu obdivovali monumentálnu sochu Krista na hore Klin a oboznámili sa s expozíciou múzea kávy v obci Krušetnica. V programe zájazdu bola aj prehliadka Slanického ostrova umenia, nedelná svätá omša v námestovskej farnosti a prehliadka Oravského hradu.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

V Mestskom kultúrnom stredisku v Moldave nad Bodvou sa 23. júna uskutočnilo valné zhromaždenie tunajšieho MO MS. Tematicky sa nieslo v znamení Roka Matice slovenskej. Tento rok je pre ustanoviteľa výnimočný, pretože oslavuje svoje 160. výročie založenia. Matica vznikla vďaka obrovskému úsiliu množstva národovcov, no najväčšiu zásluhu na jej vzniku mal rímskokatolícky biskup Štefan Moyses. V Moldave nad Bodvou sa nachádza jeho pamätník pred gymnáziom, ktoré je po ňom pomenované. V minulom roku sa tu konala spomienková slávnosť pri príležitosti 225. narodenia tejto výnimočnej osobnosti...

Moldavské snemovanie

Po krátkom historickom úvode nasledovali informácie o činnosti miestneho odboru, jeho hospodárení a náčrt ďalšej činnosti. Pokračovalo sa voľbou do orgánov miestneho odboru. Pozíciu predsedu obhájil František Greguš. Podakoval sa za prejavenú dôveru a vyjadril nádej na ďalšie pekné podujatia. K znovuzvoleniu mu srdečne blahoželáme.

Po oficiálnej časti nasledovala diskusia, v ktorej riaditeľka Domu Matice slovenskej v Košiciach Martina Matečková oboznámila prítomných s pripravovanými slávnosťami pri príležitosti 160. výročia vzniku Matice slovenskej a zodpovedala otázky prítomných. Na matičné slávnosti je možnosť aj prispieť finančným darom a aj napriek tomu, že finančná situácia mnohých nie je najlepšia, matičiari z Moldavy sa poskladali a za miestny odbor prispeli našej Matici. Podporu našej kultúrnej ustanovizni vieme poskytnúť aj odoberaním periodík, ktoré vydáva. Rozprúdila sa živá debata o matičnej činnosti a o pripravovaných podujatiach. Do debaty svojimi postrehmi prispel aj člen Výboru Matice slovenskej Michal Matečka.

Pri príležitosti životného jubilea a za dlhoročnú činnosť pri naplnení programu Matice slovenskej boli jubilantom odovzdané ďakovné listy Domu Matice slovenskej v Košiciach. Milou pozornosťou pre ocenených boli krásne červené ruže.

Záver spoločného vreľého stretnutia matičiarov z mesta Moldavy nad Bodvou spestril spev ženskej speváckej skupiny Živena.

Martina MATEČKOVÁ

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Publikácia o Clementisovi a Mináčovi si našla čitateľov Vlastenci alebo buržoázni nacionalisti

Peter SCHVANTNER – Foto: D MS v Prešove

V priestoroch knižnice P. O. Hviezdoslava sa pod záštitou Domu MS v Prešove konalo v poradí druhé predstavenie mimoriadne úspešnej knihy, o ktorej vydaní sa z médií nedozvieme: Clementis & Mináč – Vlastenci alebo „buržoázni nacionalisti?“. Knihu prezentovali jej zostavovatelia: predseda MS Marián Gešper a vedecký pracovník MS Lukáš Perný.

Prezentácia a diskusia sa dotýkala otázok spojených so životom, s dielom, politickým, filozofickým a kulturologickým odkazom oboch osobností, pričom nechýbali ani kontroverzné, resp. kritické témy. Obaja prednášajúci vysoko ocenili miesto oboch Vladimírov v slovenskej kultúrnej stavbe. Poukázali na to, že z dejín nemožno vymazať osobnosti pre ich konkrétne hodnotové presvedčenie. Predseda Marián Gešper zdôraznil, že do slovenských národných dejín patria všetci úprimní národovci bez ohľadu na ich politickú či ideologickú príslušnosť – pravičiar aj ľavičiar, katolíci aj evanjelici –, pričom dodal, že súčasné trendy v hlavnom prúde sa usilujú úplne vymazať osobnosti z kolektívnej národnej pamäti a súčasne sa účelovo ignorujú témy, ktoré nevyhovujú aktuálnej ideologickej doktríne.

SVETOVÉ OSOBNOSTI

Poznáme niekoľko charakteristických vlastností, ktoré tieto osobnosti spájajú, ako napríklad obvinenia z tzv. buržoázneho nacionalizmu, zmysel pre filozofiu dejín, rodny kraj, resp. gemersko-malohontský región, z ktorého pochádzajú osobnosti národných dejín – Štefan Marko Daxner, Ján Francisci, Michal Bakulíny a mnohí ďalší. Clementis sa zapísal tak do celoslovenských, ako aj celosvetových dejín svojimi aktivitami na poli diplomacie v rámci povojnového usporiadania sveta. Mináč

Predseda Matice Marián GEŠPER a jeho kolega Lukáš PERNÝ na prezentácii ich publikácie o Mináčovi a Clementisovi

sa zase svojou esejistikou vyrovnal svetovým literátom a MS pretvoril ako jej predseda na modernú európsku inštitúciu.

Predseda MS pripomenul, že bola to práve Matica, ktorá na tieto osobnosti nezabudla, zorganizovala sériu podujatí a odhalila obom busty v spolupráci s rodákmi, ktorí si dodnes tieto osobnosti vysoko ctia. Kniha je cenným dokumentom pre budúcich historikov, keďže obsahuje autentické svedectvá žijúcich pamätníkov. V rámci diskusie vznikla aj ostrá polemika o cenzúre či účelovej ignorancii aktivít MS vrátane vydania predloženej knihy. O tomto vydavateľskom počine, do ktorého sa zapojili popredné osobnosti slovenskej kultúry a vedy, neinformovali žiadne

hlavnoprúdové médiá, dokonca ani RTVS.

NEVIDANÝ ZÁUJEM

Informácie o vydaní knihy sa však aj napriek tomu šíria, čo dokazuje aj pomerne vysoký záujem o knihu, obzvlášť ak ide o nekomerčný titul. M. Gešper zdôraznil, že akoby stále čakáme na posledné dúchnutie do pomyslenej pahreby, a L. Perný dodal, že Mináčove vizionárske texty ešte čakajú na podrobnú analýzu, keďže sa v nich nachádzajú vzácné reflexie svetových filozofov a spisovateľov či vizionárske prorocktvá. Obaja autori poukázali na fenomén tzv. kultúry rušenia a systematického vymazávania osobností a informácií zo slovenských dejín.

Vedecký seminár k stému výročiu narodenia Františka Jozefa FUGU Autora návrhu slovenskej zástavy takmer nepoznáme

Zuzana PAVELCOVÁ

V tohtoročných jubileách krajanského kalendára sa skvie najmä meno Františka Jozefa FUGU (pôvodným menom Fugu), rodáka z Vinného (okr. Michalovce), kňaza, mecena krajanského života, vydavateľa, editora, redaktora, tlačiar, agitátora slovenského života na severoamerickom kontinente, tretieho predsedu Zahraničnej Matice slovenskej a autora návrhu dnešnej slovenskej zástavy.

Aj napriek obrovským pronárodným zásluhám slovenská verejnosť tohto exulanta takmer nepozná. Siedmeho júna 2023 pri príležitosti stého výročia jeho narodenia si Matica slovenská pripomenula jeho život a dielo vedeckým seminárom vo svojom ústredí v Martine, ktorý sa uskutočnil v rámci Slovesnej jari. Na matičnej pôde privítal účastníkov tohto vedeckého podujatia predseda Matice slovenskej Marián Gešper. V príhovore zdôraznil najmä prínos Fugu pre Zahraničnú Maticu slovenskú a pre národnú misiu krajanov v zámorí. Na jeho slová nadviazal predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Milan Ján Filip, ktorý sa zamerl na podstatu hodnotového prínosu krajanských komunit pre spoločnosť. Z Toronta pricestoval krajan Paul Stacho, ktorý sa zaslúžil o prípravu historického dokumentu František Jozef Fuga – apoštol

Portrét busty Mons. Františka Jozefa FUGU, autora návrhu slovenskej zástavy

národného ducha, ktorý vznikol v Informačnom ústredí Matice slovenskej pod réžiou tajomníka Matice slovenskej Jána Semana.

Pracovnú časť seminára otvoril František Cupák, synovec F. J. Fugu, ktorý pridal najmä osobné spomienky na uja, na jeho pobyt v Hamiltone i na problematiku návrhu slovenskej zástavy. Telemostom sa na konferenciu pripojil Daniel Černý, riaditeľ Slovenského histo-

rického ústavu v Ríme, ktorý informoval o kňazskej misii Františka Fugu a o jeho neúnnavnej práci medzi gréckokatolíkmami. Beáta Katrebová Blehová z Ústavu pamäti národa zmapovala pôsobenie Fugu v orgánoch Svetového kongresu Slovákov. Zuzana Pavelcová si pripravila biografický príspevok zameraný najmä na jeho edičnú tvorbu. Záverečný príspevok Jozefa Rydla priniesol jeho osobné spomienky na vzájomné priame či nepriame kontakty s Mons. Fugom v pracovnej i osobnej rovine.

V závere seminára sa vytvoril priestor na širokú diskusiu, v ktorej vystúpili i ďalší synovci Fugu – Dušan a Ján, ale i hostia, ktorí k téme doplnili mnohé zaujímavosti. Ambíciou Matice slovenskej bude zo seminára vydať osobitnú publikáciu, ktorá by trvalo zachytila obsah i prínos podujatia.

Vedeckým seminárom Matica slovenská odštartovala sériu spomienkových podujatí v roku storočnice Fugovho narodenia. Na youtubovom kanáli TV Matica je už voľne dostupný videofilm. V auguste počas matičných národných slávností plánujú matičiari odhaliť jeho bustu v Aleji národných dejateľov pred sídelnou budovou Matice slovenskej v Martine.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAZ

V SNN č. 12/2023 sme sa pýtali na dokument, ktorý bol prijatý na masovom zhromaždení 6. – 7. júna 1861 v Martine. Správne odpovedali tí naši riešitelia, ktorí napísali, že to bolo Memorandum národa slovenského. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Marta Fabová, Soblahov; Terézia Tancárová, Košice; Mária Škutová, Liptovský Hrádok.

• V ktorej podtatranskej obci sa začiatkom júla koná jeden z najväčších folklórnych festivalov na Slovensku?

Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty aj elektronicky našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do vydania ďalšieho čísla SNN 15.

PRIPOMÍNAME SI

15. júla

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil horolezec Ivan Gálly (1933 – 2011), do Horskej služby nastúpil v roku 1954, pričom od roka 1976 zastával post náčelníka; ako vedúci absolvoval prvé československé expedície na Nanga Parbat (1969 a 1971), Makalu (1973 a 1976), Jannu (1979 a 1981) a v roku 1987 aj na Mount Everest

16. júla

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil herec a divadelný režisér Martin Huba (1943), je výnimočným hereckým „aristokratom“, uznávaným režisérom a rešpektovaným pedagógom, ktorý svojím umením zanechal nezmazateľnú stopu v slovenskej a československej kultúre

19. júla

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil herec Lubomír Gregor (1943 – 2016), bol spoluzakladateľom a riaditeľom divadla Korzo '90, v roku 1995 bol pri zakladaní súkromnej televízie Markíza; hral v asi pätnástich slovenských filmoch a asi stopäťdesiatich televíznych inscenáciách, za štyridsaťpäť rokov herecstva stvárnil okolo stoosemdesiat hlavných postáv v divadlách

– pred desiatimi rokmi zomrel básnik Mikuláš Kasarda (1925 – 2013), je autorom básnických zbierok Širokými ulicami (1953), Kohúti spev (1958), Pre teba (1963), Krajinské dažde (1982), Cesta búrkou (1985), Zápočet (1990), Podvečerné poľné cesty (1995); vo svojich dielach sa často vracal k rodnému zemlinskému kraju, práci roľníkov, k svojej pedagogickej praxi, ale tiež sa venoval spoločenským problémom

20. júla

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil futbalista a tréner Ladislav Jurkemik (1953), za reprezentáciu ČSSR odohral šesťdesiatšesť zápasov a strelil tri góly, je majstrom Európy v Belehrade 1976 a v roku 1980 získal 3. miesto na MS v Taliansku; po skončení aktívnej hráčskej kariéry sa stáva futbalovým trénerom najskôr vo Švajčiarsku, potom v Rakúsku a na Slovensku

22. júla

– pred tridsiatimi rokmi zomrel básnik a redaktor Pavel Koyš (1932 – 1993), šéfredaktor časopisu Mladá tvorba, vydavateľstva Smena, podpredseda Zväzu slovenských spisovateľov, riaditeľ Slovenského filmu, námestník ministra a minister kultúry, debutoval v roku 1959 zbierkou Hviezdy na zemi; ako básnik bol veľmi produktívny, prevažovala uňho ľúbostná a občianska lyrika, angažovaná spoločensky a politicky

23. júla

– pred pätnástimi rokmi zomrel evanjelický kňaz Ján Dubiny (1927 – 2008), od roka 1997 bol členom Helsinského výboru na Slovensku, predsedom Výboru na ochranu prostredia pre život pri ECAV na Slovensku a podpredsedom Miestneho odboru Matice slovenskej v Banskej Bystrici

25. júla

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil básnik, dramatik, prekladateľ, publicista a knižný vydavateľ Milan Richter (1948), v rokoch 1995 – 2002 pracoval v Literárnom informačnom centre v Bratislave; v roku 2001 založil vydavateľstvo MilaniuM, vydáva v ňom najmä poéziu svetových básnikov a súborné dielo Milana Rúfusa, ale aj inú pôvodnú slovenskú tvorbu

Ludovít KUSAL